

Володимир ІВАНЕНКО

УКРАЇНІЗАЦІЯ

як факт і фактор

системних змін

*“Трансформація суспільства
починається з
трансформації свідомості”*

**“Трансформація суспільства
починається з
трансформації свідомості”**

Володимир ІВАНЕНКО

УКРАЇНІЗАЦІЯ

як факт і фактор

СИСТЕМНИХ ЗМІН

Статті, нотатки

Видавництво Україна Інк

Вашингтон 2019

Іваненко, Володимир. Українізація як факт і фактор системних змін. Статті й нотатки. — Вашингтон: Видавництво Україна Інк. — 2019. — 228 с.

Збірка вміщує статті й нотатки, присвячені ідеї українізації України як факту і фактору піднесення рівня національної свідомості й громадянської зрілості українського суспільства, а відтак системних змін, метою яких має стати заміна авторитарно-тоталітарного радянського суспільного устрою й адміністративно-командного способу урядування новим суспільним ладом та способом урядування, заснованих на українських національних традиціях і звичаях.

Для науковців, освітян, політиків, громадських активістів, урядовців та інших категорій читачів, які цікавляться означеною тематикою.

Ivanenko, Volodymyr. Ukrainization as a Fact and a Factor of Systemic Changes. Articles and notes. — Washington: Ukraina Inc Publishing. — 2019. — 228 p.

The collection contains articles and notes on the idea of Ukrainization of Ukraine as a fact and a factor of bringing up level of national consciousness and civil maturity of Ukrainian society, and hence systemic changes, aimed at replacing the authoritarian-totalitarian Soviet social order and the administrative-command mode of governing by a new social system and the way of governing based on Ukrainian national traditions and customs.

For scholars, educators, politicians, public activists, government officials and other categories of readers interested in topics covered.

© Володимир Іваненко, 2019. Усі права застережено.

© Україна Інк, 2019. Усі права застережено.

© Volodymyr Ivanenko, 2019. All rights reserved.

© Ukraina, Inc, 2019. All rights reserved.

"Українізація як європеїзація"

Насправді українізація сьогодні – це забезпечення реальної можливості всім охочим опанувати державну мову, ознайомитися з українськими культурою, історією, традицією і жити в тому духовному просторі, якщо є таке бажання. Така можливість має бути надана всім, незалежно від регіону мешкання, без заборонених зон для української мови та культури. <...>

Українізація – це також можливість здобуття української освіти (україномовної та українокультурної) від дитячого садочка до аспірантури (що активно саботувала промосковська бюрократія на Півдні, Сході та в Криму при невтручанні центральної влади). Вона нічого не робила для реального ментального та культурного об'єднання країни й, навпаки, всіляко грала на міжрегіональних відмінностях у своїх егоїстично-електоральних інтересах. До речі, не сепаратисти принесли у велику українську політику тезу про державну двомовність. Це зробив і легітимізував Леонід Кучма, раз по раз уже на президентській посаді повертаючись до небезпечної для держави ідеї".

(Ігор ЛОСЄВ, український філософ)

З М І С Т

Від автора.....	7
Чи потребує захисту українська мова?.....	11
Голос волення в пустелі.....	33
Про “мовні питання” та “кашу” в голові.....	39
Відчиняймо двері для українізації.....	54
Українізація як фактор утвердження незалежності України.....	56
Захід, Московія, Україна і українізація.....	60
Російськомовні українці й проблеми українізації.....	65
Українізація як можливість повернути манкуртам пам’ять.....	68
Десять років - вперед, двадцять п’ять років - назад.....	72
Добиватися системних змін - українізації України.....	74
Українізація як стратегія боротьби з “руським міром”.....	76
Дерусифікація чи українізація?.....	79
Рада з питань застосування мови.....	81
Українізація: націєтворення, державне будівництво й політичні партії.....	83
Судова система як інструмент українізації.....	87
Чи можливе відродження села без українізації України?.....	89
Повна українізація ЗМІ - запорука боротьби з	

русифікацією інформаційного простору.....	93
Народ можна змінити пробудженням і піднесенням його національної свідомості.....	95
Два погляди на дерусифікацію як роздвоєння свідомості суспільства.....	97
Українізація як щкплення від повернення України в зону російського впливу.....	99
Українізація як єдина можливість розв'язання мовного питання.....	101
Українізація України — запорука нашої успішності й добробуту.....	105
Ініціативу щодо українізації має перебрати на себе суспільство.....	107
Мовне питання в суді й відповідальність науки.....	108
З приводу законопроекту про українізацію.....	111
Актуалізація мовної проблеми та можливі шляхи її вирішення.....	114
Важкі шляхи українізації.....	115
На танцях глухарів.....	118
Естрада як авангард українізації.....	122
Чи ще далеко нам?.....	126
Реформація українського суспільства і перспективи українізації.....	128
Чи можна вимикати україноцентризм?.....	134
Три кити українізації України.....	136
Відповідь Василеві Рубану.....	138
Хто зробить?.....	140
Українізація vs дерусифікація.....	142
Мімікрія «русского міра» в українському суспільстві.....	146
Ще раз про шкоду ситуативних підходів до питань українізації.....	156
Системність як фактор сутнісної українізації.....	159
Ризики ситуативної, формальної українізації ЗМІ.....	165
Українізація: як це можна зробити.....	168

Про важливість україноцентризму в початковій школі.....	171
Сила літературної інерції.....	173
Коли системну проблему хочуть розв'язати базарним методом.....	176
Ще раз про нагальність системних змін.....	178
Сізіфова праця Лариси Ніцой.....	181
Вирвати Україну з обіймів Російської імперії.....	183
Не гріх і повторити.....	188
Українізація як шлях до системних змін в Україні.....	189
Як заангажувати суспільство на українізацію інформаційного простору.....	196
Українська інтелігенція тоне в дрібницях і не думає про суттєве.....	198
До питання про тлумачення процесів українізації 1918—1933 років.....	200
Математика у контексті українізації.....	203
Україноцентризм як основа патріотизму і держава.....	206
Системна українізація vs «захист» української мови.....	208
Закон про мову в контексті українських реалій.....	213
Додатки.....	219
Проект Програми українізації України: Запрошення до участі.....	221
Українізація України: Історичний досвід, актуальні проблеми й перспективи випрацювання Національної програми українізації.....	224

ВІД АВТОРА

До цієї збірки я вирішив включити статті й нотатки, присвячені ідеї українізації України, написані упродовж останніх кількох років у зв'язку з нашою роботою над проектом комплексної широкомасштабної українізації, яку я й мої однодумці розглядаємо як важливий чинник українського націєтворення і державотворення. **Саме українізація, на наше переконання, може стати фактом і фактором піднесення рівня національної свідомості й громадянської зрілості українського суспільства в цілому і кожного його члена зокрема.**

Українізація також розглядається як перший крок у підготовці кардинальних системних змін, метою яких має стати **заміна авторитарно-тоталітарного радянського суспільного устрою й адміністративно-командного способу урядування новим суспільним ладом та способом урядування, заснованих на українських національних традиціях і звичаях.**

Написані з різних приводів, ці статті й нотатки ще не розкривають цілісного, комплексного, системного бачення програми українізації України. Поки що ми говоримо про загальні речі, але вже чітко уявляємо собі,

що ця програма має охопити **(1) сутнісну трансформацію освіти і просвіти**, наповнивши їх україноцентричним і українознавчим змістом, **(2) відродження національних традицій і звичаїв**, а також **(3) створення україноцентричної системи ЗМІ**. Поширення української мови ми розглядаємо як природній процес глибинних україноцентричних сутнісних перетворень у свідомості українського суспільства.

Просування ідеї українізації в українське суспільство відбувається з великими труднощами. Практично всі, хто в Україні та діаспорі схвально поставилися до нашої ідеї, не поспішають підставляти свої плечі, хоч напевно розуміють, що цю ідею можна реалізувати лише зусиллями досить великої кількості людей — науковців, освітян, літераторів, публіцистів, журналістів, громадських активістів та ін. Тому заявлена нами наукова збірка статей усе ще залишається лише мрією, і ми сподіваємося, що вихід цієї книжки спонукає українських інтелектуалів зголоситися до співпраці й нарешті активізує процес підготовки як збірки, так і ініційованого нами проекту українізації, докладнішу інформацію про які читач може знайти у додатках.

Кожен із нас свідомий того, що випрацювання проекту програми українізації та втілення її в життя було б успішнішим, якби держава й політична еліта в Україні були зацікавлені в цьому. Оскільки на зацікавленість у цьому проекті з боку хоча б виконавчої влади розраховувати не доводиться, єдино можливим способом реалізації ідеї українізації є мобілізація зусиль українського суспільства й світового українства. Досвід старої (не теперішньої) “Просвіти” свідчить, що це можна зробити, і зробити досить успішно.

З цією метою ми ініціюємо створення **Руху за українізацію України**,

який об'єднав би прихильників українізації на загальнонаціональному, на регіональному та на місцевих рівнях, який узяв би на себе створення українознавчих університетів, шкіл, курсів, семінарів, гуртків і який координував би освітньо-просвітницьку й інформаційно-роз'яснювальну діяльність, а також справляв би громадський вплив на органи державної влади та освітні заклади різних рівнів через своїх членів. Науково-методологічну й організаційно-методичну підтримку можуть узяти на себе Український Університет та Міжнародна Фундація Лідерства як розробники проекту програми українізації.

Тут доречно буде щиро подякувати всім, хто так чи інакше спричинився до появи ідеї українізації України, хто свідомо чи несвідомо сприяв появі моїх публікацій на цю тему, а відтак — і цієї збірки, яку я розглядаю як першу цеглину проекту програми українізації України, над яким ми працюємо упродовж останніх років.

Сподіваюся, що ця книжка буде цікавою і корисною науковцям, освітянам, політикам, громадським активістам, урядовцям та іншим категоріям читачів, які цікавляться означеною тематикою.

5 вересня 2019 р.

“Українізація – це:

> пробудження національної свідомості й громадянської відповідальності українського суспільства;

> перехід до суспільного устрою (ладу), заснованого на національних традиціях і звичаях;

> перехід до способу урядування, заснованого на національних традиціях і звичаях”.

ЧИ ПОТРЕБУЄ ЗАХИСТУ УКРАЇНСЬКА МОВА?

Вступна нотатка: Цю статтю було написано й опубліковано на початку 2011 року. порушуване в ній питання про необхідність захисту української мови безперервно мусується як у соцмережах, так і деінде. І воно буде дискутуватися безперервно. Тому я й подумав, що не зашкодить розмістити цю статтю й серед моїх нотаток тут.

На Фейсбуку формується група „Підтримуйте українську мову за кордоном!”. Мета акції – „привернути увагу МЗС до даного питання”. Ось як ініціатор обгрунтовує свою ініціативу: „Я написав лист в МЗС, щоб дипломати відстояли паритетні взаємини в галузі освіти. Якщо такі держави як Німеччина, Франція, Англія, Росія, Іспанія не впровадять в своїх школах і зовнішніх тестуваннях українську, то ми вправі будемо спрямувати призначені на вивчення іноземних мов бюджетні кошти України на розвиток української, а в ЗНО замість російської та французької, наприклад, включити основи економіки та основи правознавства”.

Впадає в око, що має місце те, що зазвичай називається підміною по-

нять: обґрунтування акції фактично не має прямого стосунку до власне захисту української мови як такої, — автор переймається проблемами запровадження тестування з української в різних країнах світу. Разом з тим, ініціаторові невтямки, що в перелічених ним країнах услід за нашим „старшим братом” здебільшого ідентифікують українську мову як варіант („на-речіє”) російської.

Але сама „постановка питання” підштовхує до розмови про те, чи потребує українська мова захисту і, якщо потребує, то якого саме. Словом, виникає привід поговорити на тему, яка хвилює багатьох як в Україні, так і за межами України.

Не знаю, хто є ініціатором ідеї й наскільки ініціатор обізнаний з історією питання, як і взагалі із проблемами державного захисту української мови.

Що очевидно, так це те, що ініціатор проекту напевно не має уявлення про справжню ситуацію з українською мовою за межами України та про роль української діаспори у підтриманні розвитку української мови, а отже — і про статус української мови в різних країнах світу. Єдина країна в світі, де, власне, офіційно визнано статус української мови, — Канада. Завдяки великій українській діаспорі.

Упродовж десятиліть ще за часів „холодної війни”, коли радянська влада поволі русифікувала український народ (ті темпи русифікації, правда, не йдуть у жодне порівняння з темпами, що їх задала уже не радянська влада незалежної України), українська діаспора в усіх своїх засобах масової інформації активно обговорювала питання захисту й розвитку української мови, і ці питання були одними із першорядних.

Діаспорна преса й діаспорні активісти намагалися, а часом ще й досі

намагаються довести, що якраз українська діаспора сприяла розвитку української мови більшою мірою, ніж українська мова розвивалася своїм природним шляхом у середовищі мільйонів її носіїв, хай і під пресом комуністичної та радянської мовної політики.

У цих доводах є правда, хоча ця правда має певні хронологічні рамки і певні географічні межі.

Справді, друга (20 – 30-ті рр. ХХ ст.) й третя (40 – 50-ті рр. ХХ ст.) хвилі української еміграції, що були особливо масові й склалися із національно свідомої або хоча б наполовину свідомої спільноти, мали у своєму розпорядженні українську як основну і – до певного часу - єдину мову спілкування. Знані з дому російська, польська чи інші місцеві мови виявлялися практично непридатними у країнах розсіяння, а місцеві мови (німецька, французька, англійська, іспанська чи португальська) ще треба було опанувати, і не кожному таке опанування було під силу.

Географічні межі досить чітко визначалися в місцях компактного проживання українців. У Німеччині – переважно в околицях Мюнхена. У Великобританії – переважно в околицях Лондона. У Канаді – переважно в околицях Торонта. В Австралії – переважно в околицях Аделаїди. В США – переважно в околицях Нью-Йорка, Філадельфії, Пітсбурга, Клівленда Детройта, Чікаго та інших мегаполісів, де був попит на дешеву робочу силу. Нині „географія” зазнає помітних, але не дуже значних, змін.

В еміграцію, як правило, вирушали молоді сім'ї, в яких уже було одно, двоє чи й троє дітей, або ж юнаки та юнки, які створювали сім'ї в короткому часі після приїзду до місця постійного проживання і які також швидко обзаводилися дітьми. Тут же вони об'єднувалися в громади, засновували церкви або вдихали нове життя в існуючі церкви, створювали кредитівки,

відкривали дитячі садки і навіть школи: переважно суботні та недільні (при церквах), а в місцях особливого скупчення – й звичайні школи (Мюнхен, Німеччина; Детройт та Чикаго, США).

Оскільки серед емігрантів було дуже багато творчої й наукової інтелігенції, виникали україномовні часописи, україномовні письменники писали україномовні твори (серед них були справжні майстри пера), україномовні науковці писали україномовні монографії та статті (серед них були знані вчені й професори), видавництва продукували україномовні книжки. І періодика, і книжкові видання знаходили собі вдячного читача, бо українська діаспора налічувала не десятки й не сотні тисяч, а мільйони переміщених україномовних (одномовних!) осіб.

Отже, родинне й парафіяльне середовища були виключно україномовними, і україномовне спілкування в ньому підживлювалося талановитими творами, гострою на перо пресою, гарячими для обговорення темами визволення України, розвою її культури й науки, розбудови української церкви (поділ на православних та греко-католиків сприймався і сприймається як питання другого, а то й третього порядку).

Обізнаній із історією діаспори людині неважко спостерегти, що на час появи так званої „четвертої хвилі” (від 70-х рр. ХХ ст. й дотепер) процеси, спричинені чи підтримувані українською мовою як суспільним чинником чи суб’єктом, уповільнюються. Ознаками цього уповільнення є помітне й неухильне скорочення:

(1) видань книжок не тільки класиків української літератури (Тараса Шевченка, Степана Руданського, Івана Франка, Лесі Українки та ін.), а й власне діаспорних письменників (Уласа Самчука, Івана Багряного, Василя Барки та ін.);

(2) наукових публікацій – монографій, збірників праць, наукових журналів, щорічників, альманахів, журналів і газет;

(3) вживання української мови у поточній діяльності традиційних діаспорних організацій (кредитівок, професійних об'єднань та ін.);

(4) вживання української мови в церквах.

Україномовна творча й науково-дослідна, за нею й видавнича діяльність в буквальному сенсі поступово просто завмирає. Періодика діходить до межі виживання, за якою її чигає така ж доля завмирання.

Що ж стосується діяльності традиційних діаспорних організацій, то українську мову в них стрімко витісняють мови країн проживання. З одного боку, ці організації поступово адаптуються до середовища відповідних країн, підлаштовуються під місцеві вимоги до ведення бізнесу, а з другого – функціонерами в них стають представники другого покоління засновників, які володіють „загальноживаною” („державною”) мовою вже краще, ніж мовою батьків (класичними прикладами є Вашингтонська група, Товариство українських лікарів Америки, Товариство українських інженерів Америки та ін.).

Найдовше чисто україномовними протрималися в діаспорі українські церкви, але й до них дійшла черга. Мови країн проживання спочатку крадькома, а потім усе сміливіше виходять на церковний амвон. І не тому, що їх спонукали до цього якісь сили ззовні. Зовсім ні. Просто для засновників цих церков парафіяльна громада була їхнім життям, де вони почувалися як вдома й молилися за світле майбутнє своєї батьківщини України. Для їхніх дітей україномовна церква була ще й звичним середовищем, символом пошани до батьків і місцем набуття додаткових (але вже не основних) друзів. Для онуків засновників, для яких мова

країни народження й проживання була вже ріднішою, якщо не єдиною, україномовна церква вже не являла жодного інтересу, і якщо вони появлялися чи появляються в ній, то лише з поваги або на прохання чи навіть вимогу діда та баби.

Словом, прийшов той час, коли українські церкви почали втрачати віруючих, а отже – й джерела фінансування на утримання будівель (багато які навіть занесені в реєстри пам’яток архітектури ЮНЕСКО) та священників (які, до речі, хочуть жити набагато краще, ніж жили їхні попередники). Отож, щоб утримати на потрібному рівні членство й навертати до церкви молодь, українські церкви також мусили вводити в україномовні богослужіння фрагменти мовою країни проживання. Діходить до того, що, наприклад, в США, багато українських церков повністю перейшли на англійську, багато утримують хиткий баланс між українською та англійською ще на користь української, і можливо лише одиниці продовжують бути україномовними.

Багато хто в діаспорі розраховує на те, що „четверта хвиля” порятує ситуацію і дасть українській діаспорі надію. Справді, культурно-розважальне життя української діаспори начебто пожвавлюється. Хай і не так рясно, але продукуються й поширюються україномовні часописи („Міст”, „Закордонна газета”, „Віче”, „Nova газета” та ін.). Усе більшу роль у житті діаспори відіграє інтернет і його так звані „глобальні етномережі”. Але вже очевидно, що українізація навряд чи відвоює собі місце на церковному амвоні – двомовність тільки поглиблюватиметься. Однозначно – діспора не зможе відродити колишню **україномовну** літературну, науково-дослідну та видавничу продуктивність.

„Четверта хвиля” є якісно відмінною від усіх попередніх „хвиль” укра-

їнської еміграції. І найсуттєвішою її відмінністю є те, що представники цієї „хвилі” в переважній більшості своїй є людьми двомовними, а то й багатомовними. І літератори, і науковці прагнуть публікуватися тією мовою, яка принесе їм більші дивіденди, тобто донесе їхні образи або ідеї до якомога більшої кількості споживачів (читачів, користувачів).

Якщо я особисто починав свою творчість виключно українською мовою, з часом я більше й більше використовував як інструмент висловлення свої думок російську, а в останні десятиліття усе активніше послуговуюся й англійською. І це зовсім не означає, що я став російським чи американським журналістом, письменником чи науковцем, — я був, є й залишуся українським журналістом, письменником чи науковцем.

Втім, повернімося до теми про „затримання” діаспорою української мови. Із сказаного вище випливає, що роль української діаспори в розвитку української мови, м’яко кажучи, перебільшена. Я навіть сказав би, що це – легенда, казка. Бо неприродне середовище (а діаспора за визначенням не може бути середовищем природним) може сприяти консервації мови певного періоду і жодною мірою не може сприяти **розвиткові** мови. Будь-якої. Зокрема, й української.

Середовищем і ареалом розвитку української мови може бути (було і є!) лише територія постійного розселення носія цієї мови, і не просто територія, а земля, засіяна не тільки пшеницею, а й численними питомими географічними й геологічними назвами, топонімами й етнонімами і т. ін. Що вже й казати про власні імена й прізвиська, прислів’я та приказки, пісні й звичаї тощо.

В діаспорі затримуються лише уламки явищ традиційної україномовної практики. Завдяки церкві ще тримаються якісь звичаї та обряди,

але не живе фольклор (пісні, прислів'я, приказки тощо). Власні імена й прізвища набувають нового, незнаного в рідному середовищі звучання. Наприклад, Воскобійник записався як Воскоб, а Косогор став Косогоф. В Америці Савчуки вже записують свого сина не Дмитром, а Дерекком.

Сказане вище зовсім не означає, що українська мова за межами України приречена або безнадійна.

Тільки я не думаю, що Українська Держава (навіть у своєму ідеальному варіанті) в особі Міністерства закордонних справ спроможна бодай щось зробити для будь-якого визнання та розвою української мови не тільки в зарубіжжі, а і в самій Україні. Єдине, що вона може зробити, так це строго наказати державним службовцям (зокрема, міністрам, чиновникам, дипломатам) послугуватися у своїй роботі виключно державною мовою. Наказати-то можна, але проконтролювати виконання все одно буде нелегко...

Що ж стосується „затримання” української мови та її розвитку, то це все – виключно у наших руках як носіїв цієї мови. Якщо всі ми разом і кожен із нас цього не зробимо, то за нас ніхто цього не зробить, і єдине, що нам залишатиметься, так це клясти й проклинати „воріженьків” (росіян, американців, німців, євреїв, перуанців, гондурасців чи папуасів), що вони, такі лихі, відібрали у нас мову (русифікували, американізували, онімечили, оєвреїли, оперуанили, огондурасили чи опапуасили нас).

Це однаковою мірою стосується як зарубіжжя, так і теренів України, звідки йде чи не найпотужніший стогін про русифікацію, про загибель української мови та необхідність її захисту на державному рівні.

Замість волення про захист на державному рівні, давайте все-таки затримаємо й захистимо її на рівні найбільш незалежному – приватному,

родинному. Саме на цьому рівні, власне, й передається мова як естафета. Недарма як синоніми до прикметника „українська” ми часто вживаємо „рідна”, „материнська”, „батьківська” мова.

Першим і найважливішим чинником збереження й підтримки української мови як за межами України, так і в самій Україні є родина, сім’я. Якщо мої діти не володіють українською мовою, я повинен взяти вину на себе. Щоб не доводилося кусати собі лікті, треба вчити дітей української мови. Тим більше, що змалечку вивчення будь-якої мови надається їм дуже легко.

Я міг би тут навести конкретні приклади, як на чужині українці й українки навчили української не тільки своїх дітей, а й своїх дружин чи чоловіків. Деякі з цих прикладів просто вражаючі. В Німеччині мені довелося завітати із професором Українського Вільного Університету Зиновієм Соколюком та його дружиною, яка говорила вишуканою українською мовою. Яким же було моє здивування, коли довідався, що пані Соколюк – чистокровна німкеня й ніколи не була в Україні.

В Америці у мене є 99-річний знайомець на ім’я Михайло Єдинак, який народився, виріс і все життя прожив у цій країні і який не мав нагоди жити в Україні. А ви послухали б, якою гарною й чистою є його українська. Так само українською досконало володіє і його дочка Глорія. Тепер ви не здивуєтеся, якщо я скажу про те, що Глорія була першою дружиною, а Михайло Єдинак – першим тестем „американського українця”, одного з найвідоміших і найавторитетніших дослідників Голодомору і, можливо, одного з найбільших патріотів України... Джеймса Мейса.

Ще приклади: дружина одного з досить відомих діячів української діаспори Ігоря Гавдяка ірландка Наталія так опанувала українську, що

говорить нею краще за свого чоловіка-українця. Анна Чопівська, також американка, побравшись із Петром — нащадком славного українського роду Чопівських – вивчила українську й після смерті чоловіка продовжує виховувати дітей в українському дусі.

Контрастом до цих прикладів будуть випадки, коли родинний фактор не спрацьовує. Жінка-українка, розійшовшись із чоловіком, негайно переключила дитину на англійську мову, бо їй „так легше”. Ще цікавіший приклад: молоде подружжя українців між собою спілкується українською, але відтоді, як діти пішли до школи, з дітьми спілкуються переважно англійською, не навчають дітей читати українською, і це при тому, що мама – вчителька.

Особливо цікавим у моїй колекції є такий приклад. Багато років тому юний полтавець закохався в російськомовну красуню, одружився з нею, виїхав до США, народив і виховав дітей, які загалом опанували російську й стовідсотково американізувалися. Уже в зрілому віці в моєму знайомцеві прокинувся український дух, він став ревним захисником усього українського (з того, що йому подобається) і жорстоким критиком усього ж українського (з того, що йому не подобається). Природно, він тримається осторонь української громади, і його по-людському просто шкода. Бо дружина, яку він щиро любить, і його самостійні вже діти, схоже, поблажливо сприймають його українофільство як забавки: без розуміння й тим паче – підтримки. На ньому, зрештою, закінчується український рід як такий. Така-от кумедна й сумна історія, а водночас і яскравий приклад глухого кутка для української мови.

Наведені мною приклади є переконливим аргументом на користь того, що саме на родинному рівні вирішується й вирішуватиметься подальша

доля української мови. Отже, якщо кожен із нас не потурбується про те, щоб наші діти й онуки – де б вони не жили! – знали, любили й примножували багатства української мови, українська мова не матиме перспектив. Перефразую: майбутнє української мови залежить від нас і тільки від нас.

Оскільки ми створюємо церкви й громадські об'єднання, наукові інституції й органи державної влади, їхнє послуговування українською мовою, їхня політика щодо української мови залежить і залежатиме виключно від кожного з нас, носіїв цієї мови.

Так хто ж і як захистить українську мову в самій Україні?

Так повелося, що українська інтелігенція (передусім письменники, професура та вчителі) любить уповати, сподіватися, покладати надії на державу й усіма можливими способами домагається „державного захисту української мови”.

Безумовно, багато що залежить від державних органів:

(1) від того, які закони стосовно мовної політики ухвалює Верховна Рада України;

(2) від того, як президент та уряд (передусім в особі Міністерства освіти та науки) втілює мовну політику в життя;

(3) від того, як суди захищають права української мови у випадках їх порушення і т. д.

Але ж... Верховну Раду України обираємо ми, громадяни України. Президента України обираємо ми, громадяни України. Відповідно до Конституції України, ці два крила влади формують уряд, зокрема – призначають і затверджують міністрів освіти та культури. Отже, від того, **кого** ми обираємо, формально залежить „підтримка” нашої мови з боку

держави та її органів. Якби ми обирали у владу людей справді достойних та високої культури, питання про **такого** президента, **такого** прем'єра, **такого** міністра освіти та науки просто не стояло б. В принципі не стояло б!

Отже, цитуючи одного з достойніших (у порівнянні з теперішнім) президентів, „маємо те, що маємо”. І розв'язання проблеми – в наших руках. У руках кожного з нас.

Наскільки це під силу кожному, покажу на прикладі мого батька. Ще на початку своєї вчительської кар'єри він, зокрема, викладав... російську мову. Здавалося б, йому дуже просто зробити закид в... русифікації.

Звичайно, він був сином своєї доби, плоть від плоті того покоління радянських людей, до якого належав, але він не був русифікатором. Мій батько був **українським** вчителем, який прилучав своїх учнів до російської мови як **другої** мови, яку кожна культурна людина повинна знати. Так само, як моя мати (звичайна селянка, яка побувала в Німеччині як оstarбайтер й непогано опанувала німецьку) навчала мене німецької...

Пам'ятаю, як у середині 50-х років у наше глухе й суцільно україномовне село через чийсь глупоту, а не злий умисел (це – однозначно), завезли підручники для початкових класів, надруковані російською, а не українською мовою. Мій батько особисто (хоч у школі був директор, з яким він не дуже „контачив”) поїхав у „район” чи, можливо, навіть і в „область” і натомість привіз книжки, надруковані українською мовою.

Він був простим сільським учителем, який 42 роки свого життя віддав освітянській ниві, через серце якого пройшли тисячі сільських хлопців і дівчат трьох поколінь.

Я більш ніж певен, що ми маємо в Україні потужну когорту вчителів, здатних затримати, підтримати й розвивати українську мову.

...А тепер давайте поговоримо про те, що можуть робити не тільки вчителі, а й інші представники інтелігенції та й узагалі широкі верстви українського населення.

Відкрийте шкільні підручники з історії України, навіть табачниківського стибу. Я певен, що ви там знайдете бодай згадки про „Просвіту”. Поцікавтеся докладнішими матеріалами з історії „Просвіти” – їх неважко знайти в інтернеті. Зверніть увагу на те, що від часу заснування перших своїх осередків ця організація влаштовувала **курси української мови**, поширювала **україномовні книжки**, добуваючись ледве не до **кожної родини** у містах і селах як Західної, так і Східної України.

У багатьох на пам’яті, як наприкінці 80-х років ХХ століття, тобто якихось двадцять років тому, було **відроджено** уже згадану „Просвіту” й засновано Товариство української мови імені Т.Г. Шевченка. Очолили ці організації досить відомі українські письменники, поети, літературознавці, серед яких багато справді знаних серед широкого, масового читача.

Спробуйте тепер з’ясувати, скільки конкретних **курсів української мови**, інших культурних заходів для пропаганди української мови й культури влаштували ці організації за двадцять років свого існування – на Галичині, в Закарпатті, у Подніпров’ї, в Донбасі, в Криму?

Чи багато україномовних книжок хоча б своїх лідерів донесли вони до осель родин шахтарів і мореплавців, лісорубів і сталеварів, хліборобів і виноградарів?

Боюся, що відповіді на обидва запитання будуть вельми невтішні. Усе, на що ці організації спромоглися, так це допомогти своїм лідерам випхатися в народні депутати та на верхи виконавчої влади. Усі заходи, спрямовані на реальний захист і реальну пропаганду української мови,

звелися до одного – лементу про необхідність захисту української мови з боку держави. Інакше кажучи, усі двадцятирічні зусилля пішли на свисток.

У зв’язку з цим виникає запитання: а чи не перетвориться на такий же свисток і будь-яка акція типу „Підтримуйте українську мову...!“?

Може досить уже, телефонуючи до явного українця, представника явно українського бізнесу чи організації запитувати: „Do you speak Russian?“ („Ви говоріте па-русскі?“)

Я особисто навчився ставити на місце своїх співвітчизників, які з України пишуть мені російською. Я їм відповідаю англійською. Коли з першого заходу не виникає порозуміння, пояснюю так: ви пишете мені на общепонятном „там“, от і я вам відповідаю на общепонятном „тут“. Ви знаєте, спрацьовує!

Практично всі люди в Україні володіють українською мовою (звичайно, залежно від рівня освіти). Тих, які не володіють бодай на примітивному побутовому рівні, — настільки мало, що про них не варто й говорити.

Є ще один аспект мовлення, на якому я хотів би загострити увагу, і цей аспект є типово українським винаходом. Уявіть собі конференцію чи збори, в яких бере участь добра сотня людей, і всі ці люди – україномовні. І от раптом у цій аудиторії появляється одна-єдина людина, яка не говорить українською, і вся аудиторія раптом переходить на мову гостя. Йдеться не тільки про перехід на російську в Україні.

Йдеться про такий самий перехід з української на англійську в українсько-американській аудиторії, коли з’являється гість, який не володіє українською. Заради одного неукраїномовного прихожанина священник може виголосити цілу проповідь англійською, підкреслюючи увагу й повагу до одинака й роблячи лохами усіх інших.

До таких фортелів по відношенню до гостей не вдаються ні росіяни, ні поляки, ні німці, ні будь-який інший народ. А ми – „пожалуйста”! Хоча кращим проявом поваги й толерантності до гостя було б підсадити до нього тлумача, який приватно вводив би гостя у курс того, що відбувається і не ставив би його в незручне становище через привернення до його персони надмірної уваги. Так і роблять нормальні люди – американці, німці, поляки, росіяни...

Мені разом із друзями доводилося бувати на масових заходах у греків, румун та інших діаспор в США, і хочу засвідчити, що заради нас ведучі їхніх заходів не переходили на „общепонятний” (на англійську) через те, що ми, гості, були присутні серед них. Нам підсаджували молодика або молодичку, які вправно витлумачували те, що говорилося. І для мене це було цілком нормальним явищем.

Очевидно, що нам треба викорінювати цю звичку прогинатися перед достойними й недостойними гістьми. Це привчить їх поважати нашу мову й нашу культуру і нас як носіїв цієї мови й цієї культури. Це допоможе нам стимулювати вільний плин української мови... А заодно й підносити нашу національну гідність.

До речі, про нас гарно заговорили в світі в дні „Помаранчевої революції” не стільки тому, що вона була революцією й незвично масовою, а тому, що ми продемонстрували, що ми також маємо свою гідність. Біда тільки, що в результаті ми привели до влади негідників, які нічого, крім лементу, не запропонували нам. Зокрема, і в царині мовної політики.

Насамкінець скажу так:

Українська мова ніколи не потребувала, не потребує і не потребуватиме ні захисту, ні підтримки!

Єдине, чого вона потребує, так це, щоб її вживали, щоб нею користувалися. У повсякденному житті.

Кожен із нас. Незалежно від того, де він/вона живе й працює – в Україні чи поза Україною.

За такого підходу у нас не буде проблем із визнанням української мови як однієї із світових мов, і проблема тестування з української вирішиться сама собою. Навіть в Росії.

23 січня – 20 лютого 2011 р.

Післяслово:

Ця стаття викликала цікаву дискусію в мережах, особливо – спробу обговорити проблему двомовності.

Чомусь так повелося, що в Україні двомовність розуміють як паралельне вживання української та російської (на Закарпатті - угорської, на Буковині - румунської і т. д.) мов, і носії однієї другої мови (російської, угорської, румунської та ін.) ратують за право користування лише своєю рідною мовою, посилаючись на досвід двомовних (Канада), тримовних (Бельгія, Швейцарія) чи багатомовних країн.

Їм, на жаль, невтямки, що реальна двомовність передбачає не виправдання вживання лише своєї рідної мови меншини й нехтування знанням мови більшості, а активне володіння (й уживання) двома чи трьома мовами усіма.

Інакше кажучи, культурні й виховані росіяни, угорці чи румуни в

Україні повинні володіти українською не гірше, ніж вони володіють російською, угорською чи румунською. Ну, а невіглас — на те він і невіглас...

Якщо вони не можуть чи не хочуть цього, їм треба б визнати своє невігластво й безкультур'я, і вони заслуговують на презирство з боку тих своїх співвітчизників, які вільно послуговуються не тільки рідною українською, але і їхньою (російською, угорською, румунською) мовою.

Біда наша — в українській толерантності, яка за визначенням не може протистояти зухвалості й наглості тих представників національних меншин, які користуються ситуацією й фактично спричинюють не тільки мовно-культурні проблеми, але й проблеми соціально-політичного характеру.

Вихід із становища мені особисто бачиться не в репресіях проти тих представників національних меншин, які в мовному відношенні поведуться неадекватно в країні свого проживання, а у вихованні в українців почуття **гідності** до такого рівня, за наявності якого зухвалість і наглість іншомовців просто ницітиме.

І не апелюйте тут до держави й державної політики! Провідну роль тут мають зіграти громадські організації — Товариство української мови імені Т. Шевченка, Товариство "Просвіта" та ін., які, на жаль, не виконують функцій, заявлених у їхніх статутах.

Звичайно, що ми маємо ситуацію, пов'язану з колонізаторською або окупаційною політикою відповідної держави на теренах України, і що це — пережитки саме цієї політики, можна переконатися й на прикладах, які не мають відношення до України.

Колоніальна політика спричинилася до того, що в багатьох країнах Азії, Африки й Латинської Америки переважає двомовність і багатомовність (при чому з перевагою мов колишніх колонізаторів), а окупаційна політика — до того, що американські військові, присутні на території Західної Німеччини упродовж десятків років, навіть не намагалися освоювати німецьку мову, але спонукали німців до масового, ба навіть тотального, вивчення англійської.

Мій власний досвід: під час короткочасних поїздок до Німеччини, спочатку я намагався відновити свої знання німецької мови, а коли я переконався, що англійська допомагає мені краще, ніж моя німецька, я пішов по лінії меншого опору...

* * *

Я свідомий того, про що я пишу. Я знаю, як закрюювалися ці організації і як управлялися від самого початку. Наприклад, "Просвіту" від самого початку очолює один із моїх давніх (ще з часів навчання в Москві) приятелів Павло Мовчан, який повів це Товариство на манівці. На початку 90-х активісти "Просвіти" приходили до мене з ідеєю заміни мною Мовчана, але я відмовився, бо не хотів іти на прямий конфлікт із Мовчаном...

Попри все сказане, про пасивність (якщо хочете, "мертвість") названих товариств я писав не раз, і ці мої закиди можна легко знайти в інтернеті.

Оскільки я переконаний, що саме названі організації могли б кардинально впливати на процеси "реабілітації" української мови, я

переконаний, що цього можна добитися вливши в ці товариства нову кров та активізувавши їх. Замість того, щоб займатися усілякими дрібницями, а часто й просто дурницями (погляньте-то, **що** найбільше мусолиться хоча б у соцмережах!), молоді й енергійні люди, яких турбує доля української мови, української культури, а отже — й української суспільної свідомості в Україні, зробили б добре діло, влившись у ту ж "Просвіту", щоб активізувати їхню діяльність.

Зрештою, можливий і другий варіант, якщо вам здається, що оживити ці організації чи товариства не можна: створіть аналогічні **нові** організації, які взяли б на себе завдання, які на зорі свого існування успішно виконувала "Просвіта", доходючи до кожної окремої людини, доносячи українську книжку до кожної окремої родини, розбуджуючи національну свідомість в душі кожного українця, кожної громади й цілих районів та областей.

Якщо ж у вас немає бажання робити ні перше, ні друге, тоді задовольняйтеся тим, що маєте. Продовжуйте плакатися й пускати крокодилячі сльози. Гляди, Ряба сама вивезе...

24 - 25 липня 2011 р.

* * *

Тут не зайвим буде сказати, що до обговорюваної проблеми я маю відношення не як звичайний користувач, а як фахівець (мовознавство було й залишається значною частиною моїх наукових інтересів, причому

на досить солідному рівні — свого часу я входив у десятку провідних українських стилістів та фахівців з культури мови, і знаний був як "словознавець", що, до речі, неважко й перевірити — ще немало серед живих тих, хто спричинився до цього).

Я — також не прибічник боротьби **проти** російської мови (російська була й залишається в моєму науково-творчому активі як один із важливих інструментів), але прибічник боротьби **за** українську мову. Разом з тим, як впливає із моїх публікацій, я ніколи не був і не є прибічником силуваного впровадження української мови й нав'язування її. "Силуваною не будеш милою", — каже мудре українське прислів'я.

Чомусь так склалося, що в бідах русифікації України й українців винуватять російську мову, хоча власне російська мова тут зовсім ні причому, і мені прикро, що цього не розуміє не тільки патріотично налаштована громадськість, а навіть фахівці — філологи.

Чомусь так склалося, що в бідах русифікації України й українців винуватять Москву, Росію та росіян (хоча **більшість** "етнічних" росіян мають етнічне українське походження), хоча проблема — не в адмініструванні з боку Москви, проблема — в самих українцях, які дозволяли й дозволяють себе русифікувати. Ви ж знаєте, що так само русифікували і вірмен, і грузинів, і естонців, і литовців, і латишів, і багато інших народів, але ж вони не піддалися на русифікацію так, як піддалися українці. І мені прикро, що цього так само не розуміє не тільки патріотично налаштована громадськість, а навіть фахівці — філологи.

Коли серйозно замислитися над цими проблемами, то знана праця Івана Дзюби "Інтернаціоналізм чи русифікація?" бачитиметься нам як

дитячий лемент. Теперішні русифікатори України по суті є не суб"єктом русифікації, а її об"єктом, тобто жертвами. Але це якраз і є той випадок, коли в усьому треба винуватити самих себе.

Вирішення проблеми вживання й виживання української мови лежить глибше, ніж більшості з нас здається, і вирішення її бачиться мені в піднесенні **гідності** не тільки етнічних українців і громадян України інших національностей, тобто в подоланні синдрому меншовартості, "малоросійськості". А поки ми не піднінемося з колін, поки не заговорить у кожному з нас **гідність**, усі ми маємо всі підстави називати себе негідниками.

Коли буде подоланий цей синдром, питання відродження й перспектив розвитку української мови вирішиться само собою, і той же В. Колесніченко стане затятим захисником всього українського й стежитиме за тим, щоб його прізвище правильно писалося й вимовлялося — К о л і с н и ч е н к о. І Тігіпко тоді стане Тигипком. І Сімоненко стане Симоненком...

Як подолати синдром меншовартості? Як позбутися малоросійського синдрому? Не знаю, хоч мучуся цими питаннями від часів публікації вірша Станіслава Тельнюка "Забувайте українську мову".

Був у нас шанс на переломі 80 — 90-х років, коли з проголошенням незалежності України українська мова на якийсь момент стала модною. На жаль, національні псевдодемократи, очолювані досить відомими й авторитетними людьми (ви знаєте їхні імена — деякі з них названі у моїй статті "Чи потребує захисту українська мова?"), не скористалися можливістю вдержати ту моду на українське слово і все українське —

заговорили, задискутували, звели нанівець навіть те позитивне (sic!), що успадкували ми від мовної політики радянської влади.

Втім, деякі рецепти від названої вище хвороби я в тій же статті й повиписував. Отож давайте починати лікуватися.

30 жовтня 2011 р.

ГОЛОС ВОЛАННЯ В ПУСТЕЛІ

З приводу блогів Вадима Колесніченка. І не тільки...

Читаю нові блоги Вадима Колесніченка, який здумав*) себе найвидатнішим мовознавцем, правником та політиком сучасності, серед попередників якого у світовій історії можна назвати хіба що Й.В. Сталіна. Так той, не довчившись у православній семінарії, хоч не робив помилок при написанні ні свого справжнього прізвища, ні свого прибраного імені. Цей же, маючи «верхню» освіту за плечима, ба навіть «учений ступінь», не здатен написати без помилок своє власне прізвище, але без докорів сумління**) укупі з таким же грамотієм (який також не може написати своє прізвище без помилок – Ківалов) заповзявся нав'язати своєму народові закон про мовну політику, який, відповідно до висновків тверезо мислячих фахівців як у царині мовознавства, так і в царині права, має за мету „захистити” одну-єдину мову – російську. Правда, наш „геній”, вважаючи цю мову за рідну, і нею не володіє, бо ж усе життя послуговується „наріччям”, яке має однозначне наукове визначення – суржик.

Прикметно, що обстоюване мовознавчим суперником самого Сталіна знаходить „широку підтримку” (так принаймні стверджує сам пан Колесніченко) серед „суржикознавців” із різних наукових і навчальних закладів України. Мені не відомі імена справжніх авторитетів у царині української

мови та мов національних меншин, які стали б стіною за законопроект новоявленого авторитета з „мовного права”. Зате серед них багато „суржикознавців” – так би я назвав тих, хто вважають себе фахівцями з російської мови в Україні.

Як учень професора Д. Е. Розенталя – одного з найвідоміших і найавторитетніших знавців російської мови ХХ століття, – очевидно, я маю право взяти на себе нахабство заявити, що в Україні не було й немає людей, яких можна було б назвати незаперечними науковими й моральними авторитетами в царині російської мови. Як науковці, вони скорше належать до категорії „суржикознавців”, а як моральні авторитети – до категорії, званої в народі під назвою „пристосуванці”. Зараз їм вигідно прилаштовуватись до лав прибічників таких пройдисвітів від науки і права, як Ківалов та Колєсніченко. Втім, хай це буде на їхній совісті (хоч ми й знаємо, що у таких людях совість і не ночувала).

У цій ситуації навколо законопроекту, що його так наполегливо прощтовхують та пропихають через Верховну Раду Ківалов та Колєсніченко, мене непокоїть інше, і про це я й хочу висловитися.

На диво таємниче зникла у мовчанні Національна Академія наук України з усіма її авторитетними інститутами мовознавства, української мови, літератури, суспільних наук, держави і права, в яких працювали не тільки академіки Білодід (союзний академік з мовознавства, який, як і Колєсніченко, писав своє прізвище російською мовою з двома помилками: Бєлодєд) та Корнійчук (який, як і Ківалов, російською мовою писав своє прізвище з помилкою: Корнєйчук), а й справжні вчені; справжніми вченими в усьому світі вважають людей із прекрасним знанням предмета своїх наукових інтересів і з високими моральними принципами, тобто непідвладних кон’юнктурі, чесних перед собою та наукою. Уся ця „машина” не спромоглася бодай на одну наукову чи науково-практичну

конференцію для обговорення болючого для суспільства питання та випрацювання рекомендацій, до яких не змогла б не прислухатися Верховна Рада. Я не знаходжу їхніх статей, їхніх доповідей на конференціях, їхніх коментарів (хоча б під блогами самого Колєсніченка), їхніх власних блогів...

Не чути голосу й українських університетів – Київського, Харківського, Львівського, Одеського, Дніпропетровського та інших (маю на увазі виші, які колись і були засновані як університети, а не переназвані університетами з педагогічних, інженерних та інших інститутів), – які знані були своїми науковими школами як у різних галузях мовознавства, так і в різних галузях права. Не чути навіть голосу Києво-Могилянки, яка претендує на статус закладу, що відповідає „світовим стандартам”, і в якій уже сформувалися школи і мовознавців, і правників. Перепрошую за повтор: Уся й ця „машина” не спромоглася бодай на одну наукову чи науково-практичну конференцію для обговорення болючого для суспільства питання та випрацювання рекомендацій, до яких не змогла б не прислухатися Верховна Рада. Я не знаходжу їхніх статей, їхніх доповідей на конференціях, їхніх коментарів (хоча б під блогами самого Колєсніченка), їхніх власних блогів...

Мовчать колись дружні голоси „майстрів пера”, „інженерів людських душ”, „майстрів сцени”, „майстрів екрану”, „майстрів пензля та різця” – письменників, поетів, критиків, публіцистів, журналістів, громадських кореспондентів (по-теперішньому, певно, краще буде сказати: блогерів), режисерів, акторів, співаків, малярів, скульпторів і всіх-всіх об’єднаних у спілки письменників, журналістів, театральних діячів, кіномистецтва, художників та ін. Ще раз перепрошую за повтор: уся й ця „машина” не спромоглася бодай на одну спільну творчо-практичну конференцію для обговорення болючого для суспільства питання та випрацювання

рекомендацій, до яких не змогла б не прислухатися Верховна Рада. Я не знаходжу їхніх статей, їхніх доповідей на конференціях, їхніх коментарів (хоча б під блогами самого Колєсніченка), їхніх власних блогів...

Понабирали в рот води навіть ті окремі особистості, які самотньо височіють, вивищуються над суспільним українським плоскогір'ям як символи нації – та ж Ліна Костенко, той же академік Іван Дзюба, той же поет і ще не так давно дуже активний політик Дмитро Павличко, той же „засновник” Києво-Могилянки В'ячеслав Брюховецький... Я називаю імена найзнаніших (принаймні мені) українців. Завмерли в мовчанні ще живі мої давні колеги й друзі, лауреати Шевченківської премії й відомі письменники, науковці, критики, публіцисти й редактори, які колись виплекали в мені свідомого українця, з одного боку, й «авторитетного словознавця» (за визначенням одного із них) – з другого. А такі ж національні авторитети є і серед кримських татар, і серед українських угорців, поляків, греків, євреїв, не кажучи вже про росіян...

Отож ще й ще раз перепрошую за повтор: уся ця „братія” не спромоглася бодай просто зібратися до купи й висловити своє бачення болючого для суспільства питання та випрацювання рекомендацій, до яких не змогла б не прислухатися Верховна Рада. Не чути навіть їхнього волення в пустелі — я не знаходжу їхніх статей, їхніх деінде виголошених доповідей, їхніх коментарів (хоча б під блогами самого Колєсніченка), їхніх власних блогів...

Виглядає так, що на Ківалова й Колєсніченка, на їхній мовознавчо-правознавчий витвір немає тепер в Україні ні Остапа Вишні, ні Степана Олійника, ні Олександра Ковіньки, ні Павла Глазового – модерних сатириків та гумористів, здатних нищівною критикою привести до пам'яті суспільство, а заодно допомогти малограмотним псевдонародним депутатам і ділкам від політики отямитися. Мовчать навіть мої давні

приятелі – сатирики й гумористи Василь Шукрайло (Владислав Бойко), Василь Довжик та Володимир Голобородько... А мій колишній студент і справді талановий сатирик-гуморист Валерій Ясиновський, замість того щоб висміювати Ківалова й Колєснїченка, заповзявся публічно глузувати з мене тільки через те, що йому забракло аргументів у приватній суперечці зі мною з приводу спадщини Олени Пчілки. Не чути і їхнього воання в пустелі — я не знаходжу їхніх фейлетонів, гуморесок, їхніх дошкульних коментарів (хоча б під блогами самого Колєснїченка), їхніх сатиричних блогів...

Дивує мене тут і позиція „об’єктивної” „Української правди”, яка надала можливість Вадимові Колєснїченкові із завидною регулярністю розміщувати на своєму сайті блоги із його маячнею, але так і не спромоглася виділити таке ж блогомісце для людини такого ж рангу, яка обстоює альтернативну точку зору. Я вже не кажу про те, що „Українська правда” могла б організувати ґрунтовну дискусію про законопроект Ківалова й Колєснїченка за участю названих і неназваних тут авторитетів і з мовознавства, і з права. Розважлива, вдумлива, мудра розмова пішла б тільки на користь справі, а заодно й допомогла б суспільству зорієнтуватися в ситуації навколо проблеми, на якій явно спекулюють недоуки в царині права, невігласи в царині мовокористування й пройдисвіти від політики. Отже, з доброго чи з недоброго наміру, але небажанням відповідним чином висвітлювати альтернативні погляди й не висловлюючи редакційну позицію стосовно обговорюваної проблеми, „Українська правда” мимоволі прийняла сторону Колєснїченка.

...Якщо зробити відповідний пошук на Ґуглі, либонь чи не найуживанішою блогерами „Української правди” цитатою із „Кобзаря” Тараса Шевченка є його рядки „На всіх язиках все мовчить, Бо благоденствує!” Можливо, саме ці два геніяльних рядки із поеми „Кавказ”

найповнішою мірою віддзеркалюють і ситуацію, яка спонукала мене сьогодні висловитися.

Я свідомий того, що цей мій виступ, як і всі попередні з інших приводів, залишиться голосом волення в пустелі. Зате можу потішитися бодай з того, що я зробив собі непоганий подарунок до дня народження.

16 січня 2012 р.

*) Здумав = рос.: возомнил (перекладаю для Ківалова й Колєсніченка та їм подібним)

***) Без докорів сумління = рос.: без зазрения совести (перекладаю для Ківалова й Колєсніченка та їм подібним)

ПРО «МОВНІ ПИТАННЯ» ТА «КАШУ» В ГОЛОВІ

Нотатки з приводу різних дискусій на Фейсбуці

Передмова: Досить часто я встряю тут у суперечки з „мовного питання” й висловлююся досить докладно, з обґрунтуванням обстоюваних положень. Висловлене в коментарях губиться в загальній масі того, що всі ми тут викладаємо та обговорюємо, відтак я й подумав, щоб було б розумно об’єднувати мої коментарі в блоки нотаток. Оскільки розумна думка зазвичай приходить із запізненням (росіяни з цього приводу гарно кажуть: „умная мисля пріходіт опосля”), на жаль, я не зберіг у своїх течках посилання на ті викладки, які спричинили мої коментарі. Але по відношенню до останніх я почав виправляти свою помилку, і це ви побачите нижче. Отже, сподіваюся, що мої думки вас зацікавлять.

* * *

Настирливе стукання в одну точку — ось завдання публіциста", — зауважив колись один із класиків публіцистики. Публіцист, як правило, не пропонує рішень, бо це не входить у його завдання.

Що стосується "мовного терору", то історія світового терору (яка, до речі, бере початки з індивідуального терору в Росії) свідчить, що "силою

не будеш милою". Тим більше в такій делікатній сфері, як мовлення, мовокористування. Якщо ви бодай пробували навчати дітей іншої мови, то знаєте, які результати досягаються з примусу.

Тільки порух пасіонарного характеру може спонукати мільйони переключитися на активне послугування мовою. Класичним прикладом сучасності є перехід єврейства на іврит — мову, яка вважалася практично мертвою, було не тільки реанімовано, а запроваджено як державну в Ізраїлі, і більшість євреїв навіть у розсіянні заповзялися студіювати її.

Українська мова не є мертвою, як був іврит, а є однією із найрозвинутіших сучасних мов. І це значно полегшує розв'язання проблеми. До того ж, на відміну від Ізраїлю, Україна мала досвід українізації 20 - 30-х років.

Як свого часу Ізраїль, Україна мала чудовий шанс для модерної ненав'язливої українізації, коли 1991 року наказав довго жити СРСР, коли 90% населення України підтримали Акт незалежності і коли українська мова зненацька стала модною. Україна цим шансом не скористалася.

На жаль, наші псевдодемократи не тільки не зуміли реалізувати ідею, а настільки дискредитували її, що тепер тільки залишається думати-гадати, коли ще нам випаде такий шанс.

Серед уроків, які мені давала моя баба Настя, був один: не випробувуй свою долю тричі. Це дуже важкий урок. На жаль, я його так і не засвоїв, продовжуючи наступати на ті самі граблі.

Отже, українізацію 20 — 30-х років ми програли. Можливості для українізації 90-х років ми не використали... Що далі? [20 січня 2012 р.]

* * *

Латинізація української мови, безумовно, наблизила б нас до Європи й європейської культури. Прикладом переваг латинки над кирилицею є сербська та хорватська мови. Завдяки латинці і етнічна ментальність, і

культура сербів у контексті південнослов'янському та й загальноєвропейському історично потужніші, ніж ментальність і культура хорватів, які послуговуються більше кирилицею, хоча не цураються й латинки. Ну, а тепер, в епоху інтернету, можна тільки уявити собі, наскільки були б розв'язані руки в Україні. Ні поляки, ні чехи, ні словаки, ні ті ж серби не мають тих труднощів, з якими стикаємося ми, українці, білоруси, болгари, ба навіть росіяни, хоч кириличний світ на сьогодні найбільшою мірою й замкнений на російську мову.

Втрати від переходу на латиницю, ясна річ, не зводяться до втрати окремих букв (як та ж "ж"; дехто навіть переживає, що ми втратили б також "ї", не відаючи, що буква "i" існує і в латинському алфавіті — відкрийте Webster або Oxford і знайдіть там, наприклад, слово "naïve", в якому вживається наша рідна буква "ї", і таких прикладів чимало).

Найбільшою втратою, очевидно, була б втрата цивілізаційного характеру, якщо пристати на сторону тієї історичної школи, яка доводить, що наша земля є матір'ю письма, знаного як кириличне, і що Кирило фактично удосконалив письмо, яке уже існувало на наших землях і дав йому друге дихання.

Безумовною втратою (не тільки духовно-культурною, але й матеріальною) була б потреба при перевиданні переводити на латинку тексти, створені нашим народом упродовж більш як тисячоліття. Уявімо, як би сприймалися "Повчання" Володимира Мономаха, байки Г. Сковороди, "Кобзар" Т. Шевченка, твори того ж І. Франка і т. д. Звичайно, нові покоління з часом звикли б до цього, але розрив у культурному переданні, у процесі залишався б незагойною раною. [20 січня 2012 р.]

* * *

На жаль, довгий час роль Куліша замовчувалася, а його заслуги на цьому терені було вписано в заслуги Т. Шевченка.

Навіть фахівці-мовознавці (а про загал годі й говорити) або не знають, або не замислюються над тим, що ми зараз послуговуємося тим варіантом літературної української мови (абеткою та правописом), знаним у історії мови як „кулишівка” (так у джерелах – через „и”), що переміг у конкурентній боротьбі другої половини ХІХ століття.

Фахівцям відомо, що другим варіантом літературної української мови, який мав шанс на поширення, була так звана „драгоманівка”, запропонована, як випливає із самої назви, Михайлом Драгомановим. Хто читав першодруки праць цього вченого, публіциста й громадського діяча, той напевно звертав увагу на те, що його письмо відрізнялося від письма Шевченка й Куліша. Зокрема, він пробував включити до української абетки літери з латини (напр., ‘j’).

Новаторство М. Драгоманова так і не знайшло широкої підтримки. Навіть його сестра – поетеса, публіцистка, журналістка й громадська діячка Олена Пчілка та його племінниця – геніальна Леся Українка віддали перевагу... „кулишівці”.

У свою чергу, в Галичині навколо Івана Франка гуртувалися прихильники запровадження в практику українського писемного мовлення латинського алфавіту. І хоча ця робота була досить продуктивною, „франківка” не витримала конкуренції з „кулишівкою”. Відтак, на Галичині й Закарпатті найуживанішою стала та ж „кулишівка”.

Звичайно, півтора століття тому ще не знали про те, що розвій української мови на основі латинської абетки був би надбанням для доби інтернету. Відтак, не мали б ми того клопоту з транскрипцією та транслітерацією, який маємо тепер через необхідність вживання латинської абетки при спілкуванні через інтернет, коли бракує (сподіваюся, поки що) можливості вдаватися до звичної нам кирилиці, а точніше-таки – „кулишівки”. [20 січня 2012 р.]

* * *

Не думаю, що навіть "найнормальніша" мовна політика може стати тим "щастям", на яке ви сподіваєтеся. Як не старалися американські власті обмежити поширення в США іспанської мови, готувався навіть законопроект про статус англійської мови як державної (уявіть собі, навіть в США використання мови не регулюється законом), але з того нічого не вийшло. І заблокували це не багатомільйонна іспаномовна іміграція, а... законодавчі органи штатів, в яких (органах) переважають англомовні громадяни. Зрештою, мовне питання ніколи не стане першочерговим для будь-якої держави.

А от ініціатива знизу, так би мовити, громадські програми можуть відіграти свою роль краще, ніж найдосконаліше законодавство, і навіть за найнесприятливіших умов. Я вже писав про це у своїй статті "Чи потребує захисту українська мова?". Тому тут я хотів би наголосити ось на чому.

У розмові, присвяченій спадщині П. Куліша, ми зійшлися на тому, що розвій і поширення української літературної мови прийшлися на другу половину XIX ст. При цьому літературна українська мова впроваджувалася в практику й розвивалася двома паралельними течіями і приблизно однаковими темпами і на Великій Україні, і на Галичині. І це при тому, що на Галичині для цього були більш-менш сприятливі умови, а на Великій Україні були не тільки менш сприятливі умови, а й навіть жорсткі заборони з боку російського царату.

Популяризацією української мови й літератури займалися не урядові/державні структури, а самоорганізовані громади, товариства, школи тощо. Провідну роль у цій українізації відіграло створене тоді Товариство "Просвіта", яке активно працювало і на Великій Україні, і в Галичині.

Формально Товариство "Просвіта" відновило свою діяльність наприкінці 80-х років, включившись в громадсько-політичну боротьбу, але так і

не відновивши первинні форми діяльності — організацію класів української мови для бажаючих, поширення україномовної літератури і под. Читачі згаданої вище статті зауважували, що годі сподіватися на "Просвіту" як застарілу форму.

Не заперечую. Хай це буде не "Просвіта". Але хто заважає створенню інших об'єднань і організацій, які взяли б на себе поширення україномовної літератури, влаштування курсів української мови, пропаганду всього українського?!

Я не думаю, що нинішня влада в Україні стала б на перешкоді реалізації таких громадських ініціатив. Вони настільки зайняті розграбуванням держави та виведенням за кордон капіталів, що їм просто ніколи відстежувати якісь там класи української мови у місцях переважання російськомовного населення. [20 січня 2012 р.]

* * *

Проблема транскрипції й транслітерації української лексики латиною на сьогодні настільки велика, що, як на мене, на якісь жертви можна було б і піти.

На сьогодні існує кілька варіантів транскрипції й транслітерації, і одним із найуживаніших є той, який запропонувала Бібліотека Конгресу США (а створили його українські фахівці — співробітники бібліотеки).

Проігнорувавши рекомендації Бібліотеки Конгресу, Кабінет Міністрів України на чолі з Ю. Тимошенко, ухвалив свої рекомендації (звісно, працювали над ними також українські фахівці; припускаю навіть, хто саме). Щось їм вдалося краще, а щось було відступом назад.

Промовчу про рекомендації груп учених, не пов'язаних із "державними замовленнями", зокрема, і про мої власні, — тут не місце для їх обговорення.

Біда наша в тому, що навіть офіційні рекомендації не знаходять широко ужитку (за винятком, звичайно, використання в офіційних документах) і зачасто нехтуються навіть людьми з вищою освітою в галузі іноземних мов та теорії і практики перекладу.

Ну, а що стосується широкого загалу... Зразки "творчості" в цій царині можна знайти у тих же соцмережах, серед записів або коментарів тих, хто не має можливості, не вміє або й не хоче використовувати кирилицю на своїх комп'ютерах. Жах бере морозом! [20 січня 2012 р.]

* * *

Тих 25 — 30% відсотків українців, які усвідомлюють себе українцями (я утримався б від формули "свідомі українці" — відсоток таких буде ще менший — таких, можливо, 5 — 10%) більші, ніж досить для виконання тих завдань, про які я говорив вище.

Коли у ХІХ ст. починала свою роботу "Просвіта", доля свідомих українців була ще меншою (можливо, 1 — 3%), як і частка тих, що усвідомлювали себе українцями (можливо, 10 — 15%). Це при тому, що населення України було не просто неосвіченим, а й неписьменним.

Незважаючи, на ці обставини, маючи у своєму розпорядженні лише малотиражні друковані видання (книжки, брошури, газетки, листівки), активісти "Просвіти" йшли в люди і несли із собою знання, грамотність і можливість самоусвідомлення не тільки як українців, але і взагалі як людей. Не забувайте, що у пам'яті багатьох із них були свіжі спогади про кріпацтво.

У розпорядженні ж сучасників можуть бути не тільки книжки й брошури (тепер, здається, брошур уже й не видають), не тільки газети й журнали, не тільки телебачення і радіо, а й необмежені можливості інтернету, який здатен відкрити очі на все.

Припускаю: мені зараз почнуть торочити про засилля російськомовної друкованої й телерадіопродукції і т. ін. Тому застерігаю: я не говорю про ці засоби інформації, хоч і їх можна розумно використовувати на користь справі — приклади є й у соцмережах, і вони спрацьовують. Я веду мову про ті хай нечисленні засоби масової інформації і про ті можливості, які ми маємо, але які так і не навчилися використовувати.

Соціологи стверджують, що лише 3% активної частини суспільства здатні змінити його докорінно. Це, власне, підтверджує й досвід "Прогресу" XIX ст. Зрештою, й досвід нинішньої української влади виразно говорить нам про те саме. [20 січня 2012 р.]

* * *

Панове, клопочіться не про російську діаспору в Україні (навіть за завищеними даними, їх не більше 10%). Клопочіться про малоросів, які складають більшість населення України. Як тільки малороси виростуть в українців, проблема російської діаспори відпаде сама по собі: росіяни наглі й нездарні на вивчення мови там, де вони почувуються господарями. Там же, де вони господарями не почувуються, вони — серед тих, хто асимілюється в першу чергу (як, до речі, й німці). Приклад тому — досвід діаспор в Америці.

[Інформаційний привід – виклад на сторінці Вахтага Кіпіані 18 лютого 2012 р. - <http://www.facebook.com/vakhtang.kipiani>]

* * *

Спеціально для Олексія Корнілова:

Дуже шкода, що Ви відчуваєте біль, але то зовсім не той біль, який Ви намагаєтеся вгамувати нагадуванням про силу "слога" та "могучість

язика" Толстого, Достоевського, Буніна, й маркуючи отим Вашим "ущербен тот, кто его попрекает", українців.

Скільки я стежу за дискусіями на тему панування російської мови в Україні (а я досить пильно відстежую це), я не пригадую жодного (sic!) випадку, щоб хтось із дискутантів зневажливо чи презирливо висловився про літературні таланти класиків російської літератури. Жодного! Українці не без задоволення читають російську класику. Отож нехай Вам це не болить, бо тут ніхто не наступає Вам на мозолі.

Підмінюючи предмет дискусії, пересмикуючи, Ви намагаєтеся захистити те, що не підлягає захистові: російська мова має право на панування на своїй мовній території, а українська — на своїй. І люди, які поважають інші народи (у першу чергу сусідські), поважають і право цих народів на використання, а отже й на захист їхніх мов.

Я не знаю, де Ви здобували освіту і хто були Ваші вчителі, але я певен, що я маю право це сказати: на відміну від Вас, я є фахівець з російської мови і одним із моїх учителів був професор Д. Е. Розенталь (якщо Вам не відоме це ім'я, загляньте в енциклопедію), який — знову ж таки, на відміну від Вас, — з повагою ставився до моєї рідної мови. Як Ви зрозуміли, моєю рідною мовою є українська, хоча в Росії й там, де це доречно, я вільно послуговуюся російською.

Наскільки мені відомо, Ви — уродженець України, але Ви чомусь не можете вільно послуговуватися українською, хоч за всіма правилами етики Ви мали б це робити. Як же треба зневажати себе, щоб опуститися до отакого демонстративного виказування своєї неінтелігентності (інакше кажучи — хамства), свого неуктва, свого невігластва!

[Інформаційний привід – виклад на сторінці Вахтага Кіпіані 18 лютого 2012 р. - <http://www.facebook.com/vakhtang.kipiani>]

* * *

Ще — як докір корніловцям і корніловщині:

Колись я працював у редакції газети "Літературна Україна", де серед моїх колег був і Геннадій Коновалов — відомий на той час український літературний критик. Він був стовідсотковий росіянин, народився і виріс у Сибіру, в Україну його занесли вітри Другої Світової війни. Він міг, як А. Кузнєцов та Л. Вишеславський, писати російською й друкуватися в журналі "Радуга" та інших російськомовних виданнях. Але він писав українською. Він розмовляв українсько. Я певен, він і думав українською.

Пригадую, як одного разу в коридорі Будинку літераторів ми стояли групкою (майже всі учасники тієї групки в майбутньому стали Шевченківськими лауреатами) і обговорювали якесь суто українське питання. Г. Коновалов вкидав у горнило дискусії скупі фрази, аж поки хід дискусії пішов "не в той бік". Відтак він примусив нас заціпитися своїм вигуком: "Хлопці, виходить, що з-поміж усіх вас я — єдиний справжній українець!"

Мене й досі зворушує цей спогад про мого друга-росіянина.

Так само я пригадую, як ходив брати інтерв'ю до відомого на той час актора Ігоря Шведова, який створив Театр Одного Актора, читаючи зі сцени твори... Леніна. Уродженець Вологодщини, а якою гарною українською він розмовляв!

Що значить — культура, інтелігентність, а відтак і повага та любов до народу, серед якого живеш.

[Інформаційний привід – виклад на сторінці Вахтага Кіпіані 18 лютого 2012 р. - <http://www.facebook.com/vakhtang.kipiani>]

* * *

Як видно навіть з коментарів, у більшості українців щодо мови — "каша" в головах. Чого домагатися від пересічного українця, для якого

мовне питання було й залишається десятирядним, якщо інтелігенція, ба навіть найосвіченіша частина інтелігенції не дбає про це. Покажу це на прикладах з мого власного досвіду.

У середині 70-х років пару років мені довелося працювати на посаді помічника ректора Київського університету, а заодно й тодішнього голови Верховної Ради УРСР члена-кореспондента АН УРСР, доктора фізико-математичних наук і завідувача кафедри оптичної фізики професора М.У. Білого. Так-от, цей достойник (царство йому небесне!) належним чином не володів ні українською, ні російською мовою. Він був взірцем використання двох варіантів суржика: одного — базованого на українському мовному ґрунті, а другого — на російському. Проте, в силу своєї посади, ясна річ, він дозволяв собі відстоювати ті мовні покручі, які йому подобалися.

Одного разу між М. Білим і мною виникло досить серйозне непорозуміння на цьому ґрунті. Відбулося це на публіці — на засіданні ректорату, тобто в присутності з півсотні осіб, серед яких було кілька провідних (не тільки в університеті, а й в Україні) філологів, в тому числі й декан філологічного факультету. Жоден із філологів навіть не пікнув на мою підтримку, і тоді я звернувся по допомогу до першого проректора, академіка АН УРСР, доктора біологічних наук, професора, директора Інституту фізіології й просто мудрої людини Петра Григоровича Богача, який був чудовим знавцем української мови. "Він правий!" — твердо підтримав академік Богач мене як доповідача. - "О, спелісь!" - вигукнув у відповідь знервований член-кор Білий, але вимушений був ретируватися. Настільки великим був авторитет П. Богача.

Після наради я зустрів П.Г. Богача в коридорі з цигаркою в зубах (він багато смалив). "Ну, що? Нагоріло? — усміхнувся він: — Зайдете увечері — поговоримо..." Я любив під кінець робочого дня заходити до Петра

Григоровича в кабінет. Він сидів за своїм величезним письмовим столом і попихкував цигаркою, вголос роздумуючи над різними питаннями, і я — молодий — був благодатним ґрунтом для висівання його думок. Богач говорив стиха, наче бурчав собі під ніс, і щоб почути його, треба було буквально лягати грудьми на зелене сукно його столу.

Отже, того вечора заходжу я до академіка Богача на наші чергові посиденьки, і він мені каже: "Те, що сталося сьогодні, досить симптоматичне... Як фізіолог, я дуже багато думав про людей, які не можуть досконало оволодіти ні однією, ні другою мовою. Я ні з ким не ділився своїми спостереженнями й думками, але вам скажу як журналістові, чия професія на мові базується. Ото як людина говорить, у неї така ж каша в голові і з фізіологічного погляду. Отже, про грамотність, культуру, а тим паче про високу свідомість годі й говорити".

Думаю, що кращого пояснення для явища, яке ми обговорюємо, немає і навряд чи може бути. В принципі. Очевидно, що це багато що пояснює і прояснює в усьому тому, що відбувається в нашому суспільстві.

Мене завжди коробило й коробить, коли люди не дбають не тільки про культуру вираження своїх думок, а навіть про елементарну грамотність. Раніше, щоб відіслати кудись листа, малописьменні люди зверталися по допомогу до фахівців або до людей освіченіших (між батько-вчитель стільки тих листів писав для односельців). Тепер же скрізь і всюди спостерігаємо, як абсолютно неграмотні люди без докорів сумління беруться не тільки за писання листів, але й за редагування текстів, які розходяться у великій кількості.

Упродовж років і років я спостерігаю за життям американців, і серед них мені часто трапляється зустрічати дуже малограмотних або й геть неписьменних людей. Я був приємно вражений тим, як ці люди бодай намагаються висловитися якомога краще, грамотніше, пристойніше...

Наостанок наведу ще один приклад із тих же років моєї роботи в ректораті "київського КДУ", як говорив колись один із попередників М. Білого на посаді ректора.

Через мій стіл як помічника ректора проходили безліч різноманітних документів — звітів, доповідних, пояснень, заяв і т. ін. Отак одного разу на мій стіл лягла й доповідна записка тодішнього декана філологічного факультету, доктора філологічних наук, професора Михайла Семеновича Грицяя: півтори сторінки тексту, написаного від руки. Після того, як я показав ту доповідну ректору і було вжито відповідних заходів, я мав право розпорядитися нею на власний розсуд. В силу унікальності того документу я вирішив зберегти його, і при бажанні, сподіваюся, ви можете знайти його у моєму архіві (ЦДАМЛМ України, Володимирська вул., 22Б, фонд 1111). Унікальність цього документу в тому, що у короткому тексті керівника факультету для підготовки філологів (sic!) я нарахував півтора десятка елементарних мовних помилок, за які моя вчителька української мови Валентина Кирилівна Буденна однозначно поставила б "двійку". А тут... декан провідного українського філфаку!

Я показав ту доповідну професору А.П. Коваль, завідувачці кафедри стилістики, на якій я тоді працював, викладаючи стилістику, теорію і практику перекладу та основи редакторської майстерності. Ми реготали до сліз. А потім, "протверезівши", дійшли сумного висновку про те, що нас чекає в майбутньому. Адже рівень мовної культури професорсько-викладацького складу позначається на рівні філологів, журналістів, інших фахівців, які випускаються із вишів. Ті, у свою чергу, несуть свій уже ущербний рівень мовної культури у шкільні класи, на сторінки друкованих видань, у теле- й радіоефір, і їхня, уже з дозволу сказати, мовна культура "рикошетить" по "отих малих рабах німих", на сторожі біля яких прагнув поставити слово геніальний Тарас Шевченко.

Чи багато змінилося за 35 років, які минули відтоді?

Я більш, ніж певен, що 99% людей в Україні не дбають про культуру мовлення (незалежно, якою мовою вони користуються — українською чи російською). Та що говорити про маси, коли фахівці — філологи, журналісти, письменники, чиї професії прив'язані до мови, для кого слово є "єдиною зброєю" (Леся Українка), — і ті не дбають про грамотність і культуру мовлення, письма.

[Інформаційний привід – виклад на сторінці Олега Медведєва 20 лютого 2012 р. - <http://www.facebook.com/profile.php?id=1353330713>]

[20 лютого 2012 р.]

“Тільки порух пасіонарного характеру може спонукати мільйони переключитися на активне послугування мовою. Класичним прикладом сучасності є перехід єврейства на іврит — мову, яка вважалася практично мертвою, було не тільки реанімовано, а запроваджено як державну в Ізраїлі, і більшість євреїв навіть у розсіянні заповзялися студіювати її.

Українська мова не є мертвою, як був іврит, а є однією із найрозвинутіших сучасних мов. І це значно полегшує розв'язання проблеми. До того ж, на відміну від Ізраїлю, Україна мала досвід українізації 20 - 30-х років”.

ВІДЧИНЯЙМО ДВЕРІ ДЛЯ УКРАЇНІЗАЦІЇ

Дискусія виявилася цікавішою, ніж сам запис. Особливо активним є дехто Віталій Демиденко. Ось один із типових його коментарів. Я вибрав для цитування саме ці рядки, в яких україномовний автор виступає проти українізації, будучи переконаним, що вона не на часі:

"Корені наших проблем насправді лежать там, де НЕМАЄ ще ані мови, ані нації, ані релігії, ані... Що й видно хоча б по тому, що серед тих, хто бідує, є представники різних націй, різного віку, різної статі, різних... Так що або розберіться, будь ласка, у цьому питанні, або не вводьте людей в ОМАНУ — погано можна жити так само з українською, як і з будь-якою іншою, більше того — можна вгодити у раби, але чи буде комусь краще, якщо раби говоритимуть українською? Не на часі."

Був півторадесятирічний період після проголошення незалежності України, коли я — фахівець у царинах, де базовою є мова й мовна політика, — обстоював другорядність мовного питання, питання українізації. Я щиро вірив, що розв'язання соціально-економічних та інших питань добробуту народу сприятиме й процесам українізації. Тим більше, що тоді навіть стало модно заговорити по-українському, й чимало російськомовних попереходили на українську.

Олігархія України й корупція, загарбання інформаційного простору України Росією, а потім і відкритий наступ "руського міра" зробили свою чорну роботу. Відтак допіру україномовні навіть близькі мені люди попереходили раптом на російську. "Какаяразніца" стала брендом доби, а мовне питання — канатом для перетягування під час виборів.

Я відкоригував свої погляди і виклав своє бачення проблеми у статті "Чи потребує захисту українська мова?" (2010). На цьому й продовжую стояти, розглядаючи мову як явище стратегічного значення.

Події останнього часу, коли агресія Росії й "руського міра" спровокувала початок процесу пробудження національної свідомості українців, я дійшов думки, що настала добра нагода міняти тактику й ініціювати широку, тотальну українізацію України.

Поки що я пропагую саму ідею, але я готовий узяти діяльну участь у випрацюванні концепції та власне програми українізації. Тим більше що належу до, на жаль, дуже вузького кола українських учених, які докладно знайомилися з досвідом українізації 20-х років минулого століття.

Відчиняймо двері для українізації України! Зараз дуже сприятливий для цього час. Як би не втратити цей шанс.

10 серпня 2016 р.

УКРАЇНІЗАЦІЯ ЯК ФАКТОР УТВЕРДЖЕННЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

(Роздуми напередодні ювілею)

Поділяючи розчарування пана Володимира Кулеби (див. запис від 22 серпня), хочу поспівчувати йому і всім, як він, а водночас і поділитися деякими роздумами з нагоди 25-річчя проголошення незалежності України.

Хто уважно читає мої публікації, напевно звернув увагу на те, що у за'язку з обговорюваною нині датою я більше вдаюся до формули “проголошення незалежності України”, аніж “незалежності України”. Колись я навіть це обумовив ув одній із своїх статей.

Для мене це важливо, і я сподіваюся, що й ви розумієте, що незалежність здобувають і утверджують не в один день, місяць, ба навіть рік. Був час, коли я був переконаний, і переконував у цьому інших, що мине 20 — 25 років, і все буде в повному порядку. І навіть російськомовний український патріотизм буде нам на руку.

Не скажу, що я не мав рації. Сталося те, що більшість із нас сприймали як другорядне й навіть несуттєве. Відтак не відчули потенційну

загрозу ще ненародженого "руського міра" й не підтримали щойно народжену тоді **моду** на все українське.

Словом, романтичний кравчукізм номенклатурного розливу проморгав хвилю національного піднесення, а цинічно-прагматичний кучмізм скористався моментом. А за кучмізмом не могли не прийти бандитизм, олігархія, нігілізм із пофігізмом і все, що має місце бути тепер.

Націонал-демократія, яка подавала надію у глибинній стихії Руху, виявилася деморалізованою й задушеною нестихійною, від початку добре організованою частиною того ж Руху. З часом на ці ж граблі наступить Майдан 2004, а потім і 2013 — 2014 року.

Товариство української мови імені Т. Шевченка як паросток українізації майбутнього України виявилось мертвонародженим. Де воно тепер?

Відроджена й славна в минулому, за набагато складніших часів і обставин, "Просвіта" пішла не тільки не тим шляхом, але й не туди. Замість того, щоб відроджувати власні історичні традиції й займатися українізацією, вона обмежується лементом про необхідність захисту української мови.

Буквально вчора мене запитали, чи не знаю я, куди веде "Просвіту" Павло Мовчан із В. Семистягою. Запитайте у того ж Мовчана.

Засновників і лідерів названих вище рухів і організацій — зазвичай вихідців із номенклатурного, компартійного середовища — я особисто знав десятки років тому. З кимось навіть дружив, товаришував, приятелював...

Коли все почалося, наївний, я підходив до них, формально уже начебто безпартійних, фактично ж іще з партквитками комуністів, й підбивав ініціювати добровільну відмову учорашніх членів КПРС (хай і досить національно свідомих, але з глибоко загнаною в них ментальністю номенклатурника) на користь тих, хто ніколи не перебував у цій партії.

Нас, безпартійних українців, достатньо освічених і досвідчених для того, щоб стати біля керма нової, нерадянської, незалежної України, було в рази більше, ніж учорашніх комуністів.

Ні, вони воліли змінити колір прапора й лозунги, але залишитися при владі чи залишити владу у своїх руках. Ніхто не захотів пиляти сучок, на якому сидів. Доля й майбутнє України їх фактично не цікавили. А приклад добре знаного багатьом із них (а декому й особисто знайомого) Вацлава Гавела їх не надихав.

Спливли роки, хтось із них просто зійшов зі сцени, а хтось мімікрував, мандруючи від однієї політичної сили до іншої, усе далі й далі віддаляючись від... України. Не хочу називати імена в минулому часом уславлених, та й тепер відомих діячів.

Серед них було багато вчених, письменників, професорів і вчителів, тією чи іншою мірою обізнаних із досвідом українізації 20-х років минулого століття й теоретично спроможних усвідомити значення українізації для утвердження проголошеної незалежності й успішного поступу України.

Тривко прищеплений їм пролетарський інтернаціоналізм, однак, застував їм очі й затуманював свідомість. Відтак вони спромоглися проголосити, що збудують таку Україну, в якій росіянам житиметься краще, ніж в Росії, євреям — краще, ніж в Ізраїлі, полякам — краще, ніж у Польщі і т. д.

При цьому було знехтувано одним, але найсуттєвішим: усе це було можливе за умови українізації, відродження традицій і додержання звичаїв українського народу.

Що маємо у висліді? Хто і як тепер, через чверть століття, господарює в Україні? Хто тепер згадує добрим словом "батьків незалежності"? Де вони тепер, ці патріоти-обіцяльники?

Одурений своїми ж синами й дочками, народ продовжує спати непробудним сном. Лише кожен другий громадянин підтримує обов'язковість

уживання української мови як державної. Про потребу додержання традицій і звичаїв навіть соціологи не думають.

Етнічні меншини правлять бал, демонструючи брак будь-якої громадянської свідомості, дисципліни, законослухняності, а також брутально зневажаючи цінності й права корінного народу, його мову, традиції й звичаї.

Увесь світ з подивом, часом із співчуттям, а часом і з бажанням допомогти дивиться, як низведений до бидла багатомільйонний народ терпить наругу над собою кількох організованих злочинних угруповань, вовтузиться у боротьбі з корупцією й по суті ходить під себе, сподіваючись, що хтось прийде, визволить його, влаштує йому заможне й щасливе життя, яке потім можна буде продовжувати оспівувати усе тими ж тужливими піснями.

...В усіх гілках української влади позаймали місця ті, кого навіть диктатура пролетаріату стидалася висувати на відповідальні посади. Знищену Росією аристократію й національно свідому еліту замінила псевдоеліта, основу якої складають сторожі й куховарки, водії й коханки. Модерна інтелігенція має собі за кумирів знаменитих пристосуванців.

Можна гасити світло й закривати театр цього абсурду.

Чи не будемо? Може таки згуртуємося навколо національно свідомих лідерів із стратегічним мисленням і баченням перспектив успішного розвитку України й таки не тільки відстоїмо, а й утвердимо її незалежність?

Не можна втрачати нагоду, яку дає нам зараз Історія!

22 серпня 2016 р.

ЗАХІД, МОСКОВІЯ, УКРАЇНА І УКРАЇНІЗАЦІЯ

Тут є, звичайно, над чим подумати: оригінальний підхід, неординарний погляд і доля істини у цьому є. Що стосується істини, то тут справді є лише частинка її. Бо все не так просто, як малюється Олександрові Зеліченкові, якому напевно доступні лише російські та російськомовні джерела.

Мова джерел і мова самого автора формує й вирішальною мірою впливає на його погляд, бачення проблеми. Так, як бачить автор, можна бачити тільки зсередини Росії. Зсередини будь-якої країни Заходу навряд чи можна так бачити явище.

Нарешті — підхід. Я не відчув, щоб О. Зеліченко переймався тут долею України, бодай засуджував агресію Росії щодо України та й узагалі брутальну поведінку РФ на світовій арені.

Тепер — мій погляд на проблему.

Безумовно, Захід з насторогою ставиться до Росії, яка володіє другим за величиною ядерним арсеналом, який у свою чергу страшний тим, що:

— в Кремлі сидять ідіоти з такими амбіціями, що натиснути ядерну кнопку можуть у будь-який момент і з будь-якої причини;

— народ РФ готовий (не буде готовий, а вже готовий) підтримати будь-яку дію своїх правителів, навіть якщо ті надумують кинути ядерну бомбу в найзаселеніше місце, де від вибуху може загинути на порядок більше свого населення, ніж населення противника. Життя людини в Московії, як відомо, не цінується ні на гріш;

— Захід напевно знає, що ядерний арсенал Московії катастрофічно старіє, дуже погано обслуговується, не оновлюється, і строк його зберігання добігає кінця. Відтак Москві його треба або утилізувати, або використовувати за призначенням, інакше воно почне вибухати само. Модернізувати цю зброю РФ не може, оскільки основні промислові потужності для цього знаходяться в Україні. Утилізувати — і не може, і ще більше не хоче;

— імперсько-глобалістські амбіції Московії надзвичайно великі, без України Російська імперія просто неможлива, проект же "Новоросія" не спрацював через несподіваний спротив України. Отож Кремлеві на руку втягнути Україну в затяжну руйнівну війну: не з'їм, так хоч понадкусую.

Ці висновки я виводжу з таких спостережень:

З одного боку, в Московії шириться коло публікацій сакрально-містичного характеру на основі привласнених прадавніх традицій і звичаїв Русі-України, які ніколи не мали й не мають ніякого відношення навіть до колись підконтрольних Київській державі територій.

З другого боку, на Московії влаштовують ритуальні дійства з агресивно-войовничими апокаліптичними настроями (чого варті одні байкери, очолювані "Хірургом"). Такі настрої розпалюються й активно підтримуються численними публікаціями в інтернеті.

Я не подивуюся, коли вся Московія раптом надумає здійснити ритуальне самогубство на рівні цілої країни, як це не раз здійснювали члени тоталітарних сект. Так би мовити, "на зло Заходові і всьому людству".

Не певен, що на Заході відстежують ці явища й розуміють їхню природу.

Багато чого не розуміють — це очевидно. Інакше у відповідь на анексію Криму як порушення статусу-кво й принципу недоторканості кордонів після Другої Світової війни Захід міг би ініціювати не малоефективні санкції, а **повну блокаду** РФ, тобто цілковиту ізоляцію Московії від світу як ізгоя, як хворого на страшну заразну хворобу. Це спрацювало б негайно, і війна на Донбасі закінчилася б, не почавшись, а Крим уже повернувся б додому — в Україну.

Щодо України скажу таке.

Найбільшою мірою у затягуванні війни на Донбасі й, звичайно ж, в анексії Криму **винна українська політична верхівка (псевдоеліта)**, яка стовідсотково є проросійською, ба навіть і чисто російською, а також стовідсотково корумпована й криміналізована.

Ця псевдоеліта й значна частина українського суспільства готова була здати, і здала б, Путінові не тільки Крим і Донбас, не тільки "Новоросію", а й усю Україну, в усіх без винятку областях якої є не тільки агенти спецслужб РФ, не тільки агенти впливу Кремля, але й місцеве україномовне (sic!) проросійське лобі.

Кучма з Януковичем спричинилися до цього чи не найбільшою мірою. Кравчук та Ющенко також розділяють цю "заслугу". Як, до речі, й досить широкі верстви українського суспільства з тегом байдужості — "какаяразніца".

Путін був переконаний, що будь-де в Україні його "ввічливих зелених чоловічків" з "калашником" в руках вітатимуть із хлібом-сіллю, і "руській мір" покрокує до самісінького центру Європи.

Слава Богу, критична маса патріотів (україномовних) і напівпатріотів (як україномовних, так і російськомовних) України виявилася достатньою для того, щоб організуватися в добровольчі батальйони й полки, заручитися підтримкою волонтерів і дати по зубах оторопілому ворогові.

Україна за два роки війни відбудувала зруйновані проросійськими режимами збройні сили й спецслужби, наростила м'язи і примусила агресора перейти до позиційної війни. Така війна — не блиц-кріг, вона надовго, зате втрати падають до мінімуму, а перевагу в ній має той, хто обороняє своє, а не агресор.

Наявність сучасних наступальних озброєнь, летальної зброї уможливила б українським воякам перехід у наступ і витіснення російських і проросійських сил бодай на Донбасі за кордон України. Але...

Такої зброї Україна поки що не має. Захід, підтримуючи Україну формально, не поспішає таку зброю давати. І не тому, що не хоче роздратовувати Московію. Причини — в іншому.

Перша. Захід, передусім США, каже: переходьте до реальних дій, і ми вам допоможемо, коли побачимо вашу рішучість у досягненні мети. Успіхи на фронті у нашій ситуації безпосередньо залежать від успіхів у боротьбі з тотальною корупцією, яка паралізує Україну. Корупція допомагає політичній верхівці, держчиновникам різних рангів і, звичайно, олігархатові збагачуватися на цій війні. Подейкують, що навіть президент має з цього зиск. Тому боротьба з корупцією ведеться так, як мокре горить.

Друга. Україна спроможна самотужки виготовляти, і вже давно виготовляє найсучаснішу зброю, яку вона, однак, не застосовує на війні, а продає на світовому ринку за демпінговими цінами, що, ясна річ, непокоїть і дратує ті ж Сполучені Штати. "Південмаш" майструє установки не гірші за американський "Джевелін". Це визнають самі американці, наголошуючи, що США могли б давати навігаційні системи (в цьому Україна відстає) як комплектуючі вузли для них. Відтак виходило б, що формально Америка начебто надає Україні нелетальні компоненти до зброї, але фактично допомагає Україні озброюватися ефективною летальною зброєю.

Проросійська владна верхівка України не йде й на це. І причина та ж: корупція й тут допомагає політичній верхівці, держчиновникам різних рангів і, звичайно, олігархатові збагачуватися.

Оця ситуація в Україні та з Україною й дезорієнтує Захід. Безумовно. А хіба вона не дезорієнтує нас?

Лише незначний сегмент українського суспільства розуміє, що внести визначеність у ситуацію, що склалася, стабілізувати й надати Україні успішного поступу можна лише в один спосіб — через стрімке піднесення національної свідомості й громадянської активності українського суспільства та початку процесу повної українізації України.

Тільки українська Україна стане сильною і визнаною в світі.

27 серпня 2016 р.

РОСІЙСЬКОМОВНІ УКРАЇНЦІ Й ПРОБЛЕМИ УКРАЇНІЗАЦІЇ

Це — одна із тем, які потребують невідкладного широкого обговорення. Автор дуже ґрунтовно розглядає її (див.: Слава Україні, або Хто такі «російськомовні бандерівці»? | Інформаційний Акцент).

Питання, яке мені видається дискусійним, стосується україномовних ЗМІ. Автор говорить про це як про проблему нерозв'язну. Як на мене, цю проблему можна і треба розв'язати у першу чергу. Українці можуть і повинні створити мережу україномовних ЗМІ, яка спроможна буде скласти конкуренцію російськомовним ЗМІ, а з часом і витіснити їх з українського інформаційного простору.

Із записів у відповідь на коментарі:

Реальність на те й реальність, щоб бути об'єктивною. Біда тільки в тому, що наглість агентів і прибічників "русского міра", з одного боку, й надмірна толерантність українців — з другого, викривлює картину цієї реальності до невпізнаваності.

Наполіетнічніша реальність США не дає навіть натяку на напруження, яке ми спостерігаємо в Україні. Англійську тут ніколи не затискали так, як в Україні затискають українську. І це при тому, що на початках

американської незалежності в молодих США німецька мова та її діалекти змагалися з англійською на рівних. І це не напружувало мовну ситуацію.

Приблизно 60 мільйонів американців мають італійське коріння, але італомовні ніколи не напружували мовну ситуацію в країні. Мабуть, такий же сегмент у сучасній Америці зараз складає іспаномовне населення.

Так само вільно, без обмежень і утисків у церквах і школах національних меншин використовуються грецька, польська, українська, російська та інші мови.

Незважаючи на те, що формально англійська не є державною мовою США, вона об'єднує всіх. Якщо ви не знаєте англійської або володієте нею на примітивному рівні, вас все одно спробують зрозуміти й допомогти вам. Спостерігаючи життя латіносів у цій країні, я не можу пригадати бодай одного випадку, щоб у місцях їхнього компактного проживання або в їхніх магазинах бодай у якийсь спосіб виявлялася зневага до інших мов.

А от з російською траплялося спостерігати кілька, сказати б, оригінальних випадків. Скажу про один, можливо, найпромовистіший. Жінка середнього віку (45 — 50 років), яка приїхала сюди з Росії нелегально попрацювати в російськомовних єврейських родинах, вийшла на люди, але через незнання ні слова англійською опинилася в складній ситуації. Їй пощастило: я проходив мимо і відтак втрутився допомогти...

Найбільше вразило мене в цій ситуації таке. Коли непорозуміння в комунікації було залагоджено і англомовні співрозмовники відійшли, росіянка з подивом утупилася в мене із шокуючим запитанням: "А ані што, здесь совсем не разговаривают па-русски?".

Це мені нагадало анекдот, який я вже колись викладав у мережі. Болгарія. Кінець 30-х років минулого століття. Довгенька черга у крамниці, і всі в тій вервечці розмовляють болгарською. І ось в кінець черги стали дві інтелігентних жінки: розмовляють, прислухаються до балачок у черзі. І

раптом одна з них каже іншій: "Подумать только, ми уже здесь двадцать лет живьем, а они до сих пор не выучили наш язык".

Вони домоглися цього в Одесі на Дерибасівській, вони хочуть цього всюди по Україні. Російська мова панує на Брайтон Біч у Нью-Йорку. Будемо сподіватися, що по всій Америці вона не пошириться. Хоч "русскій мір" і силкується тут вовтузитися й нарощувати м'язи.

Слава Богу, гідність американців, і українських американців у тім числі, значно вища, ніж гідність українців в Україні.

22 вересня 2016 р.

УКРАЇНІЗАЦІЯ ЯК МОЖЛИВІСТЬ ПОВЕРНУТИ МАНКУРТАМ ПАМ'ЯТЬ

Усе, здавалося б, доладно написано, і проблеми (чотири правди) виділено досить точно, і аргументи неспростовні... Але все одно не тримаються купи як тези, так і аргументація за браком історичного підходу. Посилання на Хмельницького, Шевченка, Грушевського, ба навіть Бандеру не витримують критики.

Існує етнографічна карта Європи, видана 1918 року в Швейцарії, а підготовлена значно раніше, і без участі будь-кого із українців, які могли б впливати на процес її підготовки. Цю карту я публікував у мережах, і інші люди оприлюднювали подібні карти з інших джерел.

Так-от, етнографічна карта Європи показує ареал розселення українців на території, яка на заході сягає берегів Лаби, а на сході — берегів Волги. І Крим на тій карті показано як територію, заселену переважно українцями.

Якраз на цій території в 19-му — на початку 20-го століття й почалися активні процеси українізації, збурені епохою романтизму в Європі, коли почали усвідомлювати себе та об'єднуватися й інші нації.

Особливо активно процес українізації пішов після проголошення Української Народної Республіки (УНР), і не тільки на територіях, які увійшли до складу УНР.

Особливо показовим поза межами УНР став Зелений Клин (Далекий Схід та Хабаровський край), який історично не був питомою українською етнічною територією, а став місцем масового організованого переселення українців під час т. з. Столипінських реформ та спроб російського царату відгородитися від японців після поразки у Російсько-японській війні 1904 року.

Така вона українська етнічна територія. Основними ознаками цієї території є: українська мова, українська культура і українські обряди та звичаї.

Про історичне переважання української мови на цій території свідчать численні записи українських народних пісень. Відомо також, що навчання в Воронежському та Ростовському-на-Дону університетах (інших ще не було) до 1932 року велось українською мовою. Українська ж мова була й мовою періодичної преси того ж часу.

Це все було зупинене на початку 30-х років розчерком пера Сталіна, коли значна частину українських земель було включено до складу РФ, понад 20 мільйонів українців переписано росіянами, припинено видання україномовної преси, переведено на російську мову викладання Воронежський та Ростовський університети.

Нещодавно завдяки відкритим архівам КДБ стало відомо, що Голодоморові 1932 — 1933 років передувало понад 5 тисяч повстань українців проти більшовицької влади. Ці повстання були не тільки на території, знану як УСРР та УРСР.

Українська культура вирізняла ареал розселення українців особливостями архітектури та оздоблення житла, вишивками, гончарськими ви-

робами та іншими елементами, які є предметом уваги етнографів. Перечитайте численні публікації за дослідженнями фольклористів, етнографів, демографів, що їх активно проводили вчені ВУАН (Всеукраїнської Академії Наук) у 20-ті роки минулого століття.

На всьому ареалі розселення українців спільними й суто українськими були календарно-обрядові традиції: святкування зимового сонцевороту з колядками й щедрівками, весняних свят — з веснянками і т. д. Либонь, найвиразнішим українським обрядом є весілля, хоч і народження та смерть людини в українців також пов'язані з обрядами, які вирізняють їх з-поміж інших народів.

Описані вище ознаки пережили випробування часом і вистояли в боротьбі проти репресій влади та наступу "руського міра". Ще й досі Інститут мистецтвознавства, фольклору та етнографії імені М. Рильського НАНУ має до студіювання усе, що необхідно для доведення окремішності українського народу як либонь найбільшої європейської нації.

Не можна не брати тут до уваги хвилі насильницьких русифікацій, монополізацію Москвою інформаційного простору на вказаній території, а також численних спроб фізичного винищення українців на окреслених територіях війнами, репресіями та голодом.

Не можна ігнорувати й той факт, що вивільнені від українців території негайно заселялися людністю з нечорноземної зони РФ, історично заселеної угрофінськими племенами, і це були, м'яко кажучи, не кращі представники "братнього" російського народу. Це було просто агресивне бидло, яке демонструє свої "чесноти" на Донбасі.

А були ще й інші кампанії заселення українських етнічних територій представниками відверто недружніх до українців росіян. Радянська армія будувалася так, щоб українці відбували військову повинність в інших частинах СРСР, а на території України зазвичай служили росіяни. Тут же

вони зазвичай залишалися після служби, і Крим для них був особливо привабливим місцем.

Мало хто знає й про різного роду вербування, які відтягували маси українців на Далекий Схід, на Сибір, у Казахстан. Одне освоєння цілих земель у Казахстані за часів М. Хрущова відтягло з питомих українських земель кілька мільйонів українців.

Та були й вербування, які були приводом переселення росіян на українські етнічні землі. Більшовики вигадали ще й таку форму ввезення росіян в Україну, як кампанії направлення росіян на роботу в Україну. Відомі такі програми розв'язання питання керівних кадрів для України, т. з. "двадцятип'ятитисячники", "п'ятдесятитисячники" та ін.

Ці та інші акції уможливили інфільтрацію в україномовне населення українських територій мільйони російських агентів впливу, які разом із радянськими школою та ЗМІ створювали, розширювали й стимулювали русифікацію, яка зрештою й породила таке явище, як "російськомовні українці", а зрештою й "мовну шизофренію" (Юрій Шевчук).

Лише кількох поколінь стало досить, щоб в українців проявився синдром меншовартості й вони почали соромитися своєї мови, своєї культури і своїх звичаїв.

Справжня правда відтак полягає в тому, щоб повернути пам'ять манкуртам. А для цього треба українізувати систему освіти й ЗМІ, а на державну роботу брати людей, які вільно володіють державною мовою.

Українізація має стати ключовою програмою перетворення і української держави, і українського суспільства.

4 - 5 вересня 2016 р.

ДЕСЯТЬ РОКІВ — ВПЕРЕД, ДВАДЦЯТЬ П'ЯТЬ РОКІВ — НАЗАД

Є в цьому інтерв'ю Лілі Гриневич (див.: www.spadshina.com) цікаві моменти. Зокрема, важливим і корисним є пояснення щодо "опорних шкіл". Я розумію тепер ідею, хоч і не сприймаю слово "опорні", — йдеться про базові школи (очевидно, можна знайти й точніше означення). Друге — ліквідація неефективних вишів. Я висловлювався на цю тему пару років тому при обговоренні одного з виступів тодішнього міністра освіти та науки Сергія Квіта.

Повторю свою ідею ще раз. Думаю, було б ефективним в Україні на базі провідних, знаних і за межами України університетів створити регіональні університетські системи (за прикладом, скажімо, University of Maryland). Нарешті, з метою підвищення якості підготовки учителів напевно треба вичистити з системи вищої школи будь-які залишки радянської системи педагогічних і учительських інститутів. Пережитки цієї заідеологізованої системи підготовки та й перепідготовки вчителів стали найбільшим гальмом у становленні освіти в незалежній Україні.

Тепер скажу те, про що, схоже, навіть не думає пані міністр, а журналістці невтямки було її запитати. Це — питання про рівень національної

свідомості та громадянської відповідальності вчителів (це стосується й викладачів вишів). З численних публікацій у ЗМІ та дискусій у мережах ми знаємо, що вся система освіти в Україні кишить педагогами, яким байдуже майбутнє України, які не тільки несуть у шкільні класи й студентські аудиторії безпринципність "какаяразніца", але й антиукраїнські, сепаратистські настрої та ідеї "русского міра".

МОНУ практично нічого не робить для боротьби з цими явищами. Натомість пані міністр киває на брак необхідних для цього важелів. Було б бажання боротися зі злом, тоді й причини та привід знайти можна. І універсальним тут є — професійна непридатність. У висококваліфікованого вчителя чи викладача стане глузду, за браком національної свідомості, усвідомити бодай свою громадянську відповідальність.

І останнє. Пані Л. Гриневич, повсякчас говорячи про вивчення досвіду та всякі імплементації, ніколи не згадує традицій української національної системи виховання та освіти. А якраз із цього треба було б починати усякі освітні реформи. Не забуваймо, що здавніх давен Русь-Україна була чи не єдиною країною в Європі, в якій була обов'язкова загальна освіта. Згадаймо Анну Ярославну — королеву Франції. А чого вартий досвід українізації 20-х років ХХ століття! Щоб зупинити інерцію, задану Центральною радою, Гетьманатом та Директорією, більшовикам знадобилося понад десять років часу, а потім ще удалися до репресій та Голодомору.

Що ж устигла зробити держава Україна за чверть століття? За роки незалежності Україна не тільки не просунулася вперед у царині українізації, а посунулася назад навіть у порівнянні з Україною радянською. Скидається на те, що нинішня очільниця МОНУ не вельми й переймається цими справами.

26 вересня 2016 р.

ДОБИВАТИСЯ СИСТЕМНИХ ЗМІН — УКРАЇНІЗАЦІЇ УКРАЇНИ

Пані Лариса Ніцой дала черговий привід для продовження розмов про захист української мови.

"Не туди б'єш, Іване!" (Олександр Довженко. Земля).

Шановне товариство! Дорогі друзі! Любі мої земляки!

Припиніть, будь ласка, будь-які (наголошую: **будь-які!**) розмови про **захист** української мови.

Це — безперспективна затія. Це — марна трата зусиль і часу. Це — зрештою, принципово неправильний підхід.

У такий спосіб ви продовжуєте займатися ситуативними рішеннями замість того, щоб добиватися **системних змін**.

Усі зусилля мають бути спрямовані на **впровадження української мови в усі сфери життя України**. Це включає (але не обмежується):

1. Використання у Верховній Раді України лише державної мови.
2. Використання української мови в усіх органах виконавчої й судової влади.
3. Перехід усієї системи освіти на державну мову.
4. Перехід усіх ЗМІ на державну мову.

Це передбачено Конституцією, яка визначає українську як державну мову. От і добивайтеся виконання Конституції. Усе інше додасться.

Візьміть своє, а не лементуйте про захист того, що жодного захисту не потребує.

Повна поетапна українізація України — ось що має стати предметом і метою ваших домагань!

Я пишу про це упродовж тривалого часу, але, на жаль, мої думки й заклики нікого не зачіпають. Воно й зрозуміло: значно легше піднімати шум про необхідність захисту того, що потребує **не захисту, а впровадження**. Розумієте відмінність?

Якщо розумієте, треба об'єднуватися навколо цієї ідеї й творити **українську Україну**.

Ініціюйте створення **Руху за українізацію України**.

Вважайте, що я вже з Вами. У моїх записах уже не раз висловлювалися конкретні пропозиції, **що і як** треба робити.

Я — один із небагатьох, хто добре ознайомлений із досвідом українізації 20-х років минулого століття.

Ідеологічну, методологічну, науково-методичну й організаційно-управлінську допомогу в цій царині з мого боку вам гарантовано.

Бог вам у поміч! Попутного вітру у ваші вітрила!

Хай живе й перемагає українізація!

4 жовтня 2016 р.

УКРАЇНІЗАЦІЯ ЯК СТРАТЕГІЯ БОРОТЬБИ З "РУССКИМ МІРОМ"

Прибічники "руського міра" панують, господарюють, бешкетують в Україні всюди, і цього не можна не бачити. За агресивністю, наглистю й зухвалістю пізнаєте їх.

Ними кишить адміністрація президента України та уряд, виконавча влада усіх рівнів. Особливо багато їх у силових структурах. Найкорумпованіша частина чиновників — вони.

Вони складають більшість у Верховній Раді, у радах по областях, районах, містах, містечках, селищах і селах. Найбільші популісти, сховані за депутатською недоторканістю злочинці, кнопкодави й рішали — вони ж.

Вони роблять погоду в судах, засуджуючи патріотів і відпускаючи на волю ворогів України, перетворюючи на злочинців законопослушних громадян і роблячи праведниками кримінальних злочинців.

"Русській мір" панує в інформаційному просторі — система ЗМІ тотально монополізована Москвою. Вони тупо товчуть по телеканалах та радіохвилях, на шпальтах газет і журналів, на сайтах і в мережах своє, забиваючи своїм лементом голос справді українських ЗМІ.

УПЦ МП безкарно топчеться по душах одурманених українців. Вони

уже в меншості, але за їхніми "молитвами" не чути голосу українських церков. З баранячою упертістю несвідомі українці продовжуть нести в їхні церкви свої душевні негаразди і свої гроші.

Підприємства державного і особливо — приватного підпорядкування на шкоду своїм комерційним інтересам уперто й послідовно обслуговують своїх споживачів російською мовою. Для них важливішим є не більший прибуток, а зневаження й приниження гідності споживачів.

Система освіти й просвіти формально намагається формально позиціонувати себе як українська, а насправді ллє воду на млин "руського міра". Їхня мета — закласти в душі, серця й розум ідеї "руського міра" бодай на рівні підсвідомої байдужості до будь-чого українського.

Штатні агенти-резиденти Кремля, агенти впливу вільно й відверто займаються диверсійною, підривною діяльністю, і ніхто їх навіть не намагається зупинити. Силовики України навіть покривають їх і допомагають їм. Це все — всередині України, далеко від лінії фронту і навіть там, де, здавалося б, — найукраїнськіша Україна.

Вони поводяться упевнено і агресивно. Навіть коли вони не просто в меншості, а в одиницях. Вони беруть наглістю й куражем. Знаючи, що адекватної відповіді не буде.

Що на цьому всьому тлі — окупований Московією Крим і війна на Донбасі, де справжні патріоти віддають свої життя за свободу і незалежність України, багато з яких, до речі, навіть не усвідомлюють, що умирають за Україну з частиною "руського міра" у своїх душах і серцях?!

Коли я закликаю до **українізації**, багато хто сприймає як заклик сьогодні й негайно перейти на українську мову — не більше.

Так, запровадження української мови в усі сфери життя України є величезною складовою процесу українізації, але не є і не може бути в принципі кінцевою метою українізації.

В Україні, на жаль, існує могутній прошарок україномовного населення, ураженого "руським міром", і це та частина народу, яка або є пасивною, або сповідує принцип "какаяразніца".

Зважте також на те, що й "руський мір" мімікрує, пристосовується до процесів в Україні, усе активніше застосовуючи в своїй підривній діяльності українську мову. Придивіться уважніше хоча б до тих народних депутатів, які послуговуються виключно українською, але грають на руку Москви.

Отже, українізація — це не тільки запровадження української мови в усі сфери життя України.

Українізація — це зміна свідомості, трансформація ментальності українського народу.

Українізація — це, зрештою, повернення до свого коріння, до своїх традицій, до своїх звичаїв.

Українізація — це тривалий процес, але його треба починати уже сьогодні і негайно.

Своєю агресивною імперською політикою щодо України Московія пробудила український народ і, навіть не підозрюючи про це, дала нам унікальний шанс для повернення до себе, до своїх коренів і до своїх традицій.

Не мають рації ті з моїх колег і друзів, які вважають, що є ідеї, плани, програми, інші речі важливіші й грандіозніші, ніж українізація, яка має стати основою й запорукою успішної реалізації усіх інших проектів.

Тривожним є і те, що жодна із політичних партій, навіть крайніх націоналістичних, не переймається ідеєю українізації, навіть не декларує її. У такий спосіб політичні сили України мимоволі потурають прибічникам "руського міра" й іннорують можливості, які дає нам сама історія.

Скористаймося цим шансом!

9 жовтня 2016 р.

ДЕРУСИФІКАЦІЯ ЧИ УКРАЇНІЗАЦІЯ?

Громадянської війни не буде, якщо:

1) президент, уряд, ВРУ та органи влади і державного управління на місцях мудро поведуть політику пріоритетного статусу державної мови й українізації життя України;

2) система освіти й просвіти виконуватиме свої функції з виховання національної свідомості й громадянської відповідальності українців;

3) система ЗМІ перелаштується на рейки українізації, монополізує інформаційний простір України й послідовно виконуватиме належні їй функції.

Я спокійно сприйняв термін "декомунізація", але ставлюся з насто-рогою до вжитого Володимиром В'ятровичем терміну "дерусифікація". Сергій Оснач вживає навіть слово "знеросійщення".

Справа в тому, що "декомунізація" переслідує досить конкретну і обмежену вузькими часовими рамками мету переважно матеріального характеру: знесення пам'ятників та заміну назв тоталітарного минулого. Ширше питання не ставиться, хоч і можна було б це зробити.

Вживаючи термін "дерусифікація" (чи "знеросійщення"), ми свідомо чи несвідомо обмежуємо себе завданням — здихатися наслідків кількасотлітнього процесу русифікації, яка зачепила не тільки і не стільки мате-

ріальну, скільки нематеріальну сферу життя України й українського народу.

При цьому мова йде не тільки про поширення вживання української мови, а й про трансформацію свідомості українців, про очищення ментальності й національної ідентичності, зрештою — про повернення до своїх традицій і звичаїв.

Усе це явно не вписується в поняття "дерусифікація". Ну, дерусифікувалися чи знеросійщилися, а далі що?

Тому я наполягаю на послідовному використанні ширшого, стратегічно важливішого поняття, означеного терміном **"українізація"**.

Користуючись нагодою, хочу підказати очільникові Інституту національної пам'яті необхідність включення в сферу першочергових завдань інституту вивчення досвіду українізації 20-х років минулого століття.

Ясна річ, сподіваємося й на плідну співпрацю.

12 жовтня 2016 р.

РАДА З ПИТАНЬ ЗАСТОСУВАННЯ МОВИ

Я щойно зробив для себе відкриття, яке буде відкриттям і для багатьох із вас. Виявляється, в Україні, у Києві, при Міністерстві культури є Координаційна рада з питань застосування української мови в усіх сферах суспільного життя України!

Ви чули, щоб ця рада бодай щось робила?

А статус цієї ради чого вартий! Особливо — зважаючи на те, яку роль в Україні відведено Міністерству культури.

Он Національна рада з питань телебачення та радіомовлення має спеціальний статус і напевно більші повноваження, але шкоди від неї більше, ніж користі. Український інформаційний простір залишається не тільки не захищеним, а монополізований "русским міром".

Така рада чогось вартувала б під егідою Президента, Уряду або Верховної Ради, а ще краще - під егідою усіх трьох структур, а можливо - ще й Конституційного та Верховного судів України.

Думаю, тут доречно повторити те, що я написав у відповідь на один із коментарів:

Можна наплодити силу усяких рад з нікчемним статусом, але це нічого не дасть.

Потрібна єдина рада на державному рівні, яка об'єднувала б найвпливовіших людей (які ухвалюють рішення) з усіх гілок влади (див. окремий абзац у моєму записі), і це має бути **Національна Рада з Українізації України**.

Під патронатом такої ради має бути створена потужна робоча група інтелектуалів для випрацювання **Національної Програми Українізації України**.

Оскільки на державному рівні втілення в життя такої ідеї є нереальним, на нинішньому етапі ініціативу має перебрати на себе українське суспільство, створивши всеукраїнську громадську організацію — **Рух за Українізацію України**, завданнями якого були б:

1) просування в суспільство ідеї випрацювання і втілення в життя широкмасштабної програми українізації України;

2) широка просвітницька, агітаційно-пропагандистська діяльність у царині українізації тощо.

Українізація України не може і не повинна зводитися до "питань застосування української мови в усіх сферах суспільного життя України".

Українізація саме "усіх сфер суспільного життя України" стане фактом і фактором вільного поширення й української мови.

14 жовтня 2016 р.

УКРАЇНІЗАЦІЯ: НАЦІЄТВОРЧІСТЬ, ДЕРЖАВНЕ БУДІВНИЦТВО Й ПОЛІТИЧНІ ПАРТІЇ

(Питання взаємодії та співпраці)

Завдання обговорення нашої ініціативи випрацювання проекту програми українізації України ми бачимо в тому, щоб розібратися в суті й важливості українізації для самопізнання, самоусвідомлення, самоутвердження й самоідентифікації українського народу як потужної модерної нації.

Найбільшою мірою цей проект пов'язаний з націєтворчим процесом, і його метою та завданнями є сприяти формуванню й утвердженні модерної української нації. Ми застановлюємося на тому, що об'єднує чи має об'єднати і згуртувати український народ, українську спільноту навколо єдиної національної ідеї, зробити його здатним до успішного державотворення й відтак допомогти йому зайняти достойне місце серед великих націй світу.

Сприяти не означає підмінювати, заміщувати інші потуги, які беруть участь у цьому процесі, які, можливо, грають роль сутнісну, визначальну і напевно виконують завдання набагато ширші й грандіозніші, ніж бере на

себе Український Університет, не кажучи вже про це конкретне дослідження.

Наш проект також безпосередньо пов'язаний з державотворенням, державним будівництвом, і його метою та завданнями є сприяти формуванню й утвердженні модерної української держави. Ми сподіваємося, що на наші напрацювання звернуть увагу і що до наших спостережень, думок, висновків та рекомендацій прислухаються державні органи в Україні, а також ті потуги в українському суспільстві, які переймаються процесами державотворення або дотичними до них питаннями.

Ми апріорі не можемо стати на їхнє місце в силу цілком об'єктивних обставин. Але через освіту і просвіту ми, безумовно, будемо брати участь у цій справі.

Наш проект має стосунок до політики й політології, до партійного будівництва, але він не є політичним проектом, і його метою та завданнями є сприяти формуванню й утвердженні модерних українських політичних партій. Ми виходимо з того, що ідея українізації має стати засадничим принципом будівництва усіх політичних партій в Україні суцільних, який об'єднуватиме зусилля цих партій навколо реалізації української національної ідеї й стратегічних завдань будівництва успішної української держави.

На наше переконання, кожна політична партія в Україні має закладати цей принцип у свої програмні документи. Відмінність між партіями буде відтак проявлятися в методології, у тактичних підходах до досягнення спільної мети, у способах і формах організаційного й оперативного розв'язання своїх завдань на цьому шляху. Такий підхід сприятиме створенню й розбудові ідеологічних політичних партій, унеможливить виникнення антиукраїнських і "приватних" партій та рухів, а транснаціональні партійні утворення шукатимуть можливостей реально допомогти Україні.

Ми так само апріорі не можемо звійняти місце мозкових центрів і груп політичних партій, партійних науково-дослідних та освітньо-просвітницьких структур. Це вже — клопіт самих партій та їхніх політичних орієнтацій.

Сказане вище зовсім не означає, що ми будемо працювати над втіленням цього задуму в життя у відриві від націєтворчих, державотворчих і політичних процесів в Україні й дотичних до них процесах у світовому українстві.

Як науково-дослідницький, навчально-освітній та просвітницький заклад, який щойно заявив про своє існування, ми готові до партнерства і співпраці з усіма і кожним зокрема, хто так чи інакше переймається питаннями українізації України, та й українознавством у цілому. Ми є незалежною юридичною особою, над якою немає вищих інстанцій та спонсорів, які нав'язували б нам свою волю.

Нашу мету і наші завдання визначає візія історичного розвитку, актуальних проблем і стратегічних перспектив України, українського суспільства й світової української ж спільноти. Відтак і наші можливості залежать у першу чергу від світового українства, у другу — від суспільства в Україні, а вже в третю — від української чи будь-якої іншої держави.

Як було сказано на початку цих нотаток, це є науково-дослідний проєкт, але... Невід'ємною його частиною є освітні й просвітницькі завдання, які ми будемо розв'язувати за допомогою методів і форм, властивих навчальним закладам і просвітницьким структурам. Отож ми нестимемо знання в маси українців і через своїх студентів і слухачів впливатиме на реальні процеси розбудови незалежної й успішної України. Знову ж таки — співпрацюючи із відповідними юридичними та приватними особами як в Україні, так і за її межами.

І останнє, що стосується особливостей і умов співпраці. Деякі коментатори й критики цієї ініціативи й цього конкретного проєкту закидають

нам, що ми беремо широко або вузько, що вони мають глобальніші й перспективніші проекти, що ми ігноруємо питання вестернізації, лібералізму та інші суто політичні аспекти й нюанси.

У зв'язку з цим дозволю собі нагадати, що одним із наріжних каменів будь-якої діяльності є системність. Відтак системний підхід і системне бачення — основа основ нашого проекту. Це означає наступне.

З одного боку, **українізація України є системотворчим явищем**, а відтак фактором існування й функціонування підсистем та реалізації їхніх завдань. Українізація як повернення українців до своїх коренів, як відновлення традицій і звичаїв є таким системотворчим явищем і підпорядковує собі явища підсистемного рівня.

З другого боку, **українізація може розглядатися як підсистема**, як складова частина більшого чи ширшого явища. У цьому випадку українізація підпорядковується виконанню тих завдань, що їх ставить перед собою відповідна система. У цьому відношенні ми займаємо свою нішу й допомагаємо іншим проектам у їх реалізації.

Сповідуючи системність, ми дуже легко можемо знайти спільні інтереси для співпраці, не переходячи один одному дорогу, а навпаки — допомагаючи один одному в реалізації мети кожного з нас і в досягненні нашої спільної мети.

Навіть коли ми беремося за розв'язання одного й того ж завдання, ми неминуче застосовуємо різні підходи, які обумовлюють наявність системних взаємозв'язків. З цього погляду, було б продуктивним, якби питаннями українізації України переймалися не тільки ми, а й інші інституції, і передусім — в Україні (напр., НАНУ, НІСД та ін.). Змагальність — запорука якості й ефективності.

17 жовтня 2016 р.

СУДОВА СИСТЕМА ЯК ІНСТРУМЕНТ УКРАЇНІЗАЦІЇ

Львівський окружний адміністративний суд під головуванням судді Олександра Сасевича задовольнив 24 жовтня позов львівського активіста щодо незнання Деканоїдзе української мови.

Формально суди є найбільше українізованою гілкою влади в Україні. Вони виносять вироки й ухвалюють рішення від імені України й зазвичай — українською мовою. Важко сказати, який відсоток складають вироки й рішення російською та іншими мовами. А що процес судді ведуть не тільки українською, відомо достеменно.

Біда судової системи в тому, що: 1) вона корумпована; 2) рівень національної свідомості й громадянської відповідальності суддів залишає бажати кращого; 3) фаховий рівень, ерудиція й загальна культура також не на висоті.

Ці біди, ясна річ, взаємозв'язані, обумовлюючи одна одну й формуючи єдину біду, яка часто обертається справжнім лихом.

За умови перелічених проблем, судова система може стати дієвим інструментом перебудови виконавчої та законодавчої влад, а також "четвертої влади" — системи ЗМІ.

Для цього не треба змінювати Конституцію й законодавство — досить лише примушувати порушників Конституції та законів, кого просто приструнюючи, кого суворо наказуючи.

Справді, хто, як не судді, може нагадати урядовцям і народним депутатам, що в Україні є державна мова і що вони просто зобов'язані нею користуватися або ж просто не рипатися на посади в уряді та в політику, не оволодівши нею належним чином.

Суд мав би ухвалити й рішення про заборону надавати громадянство України людям, які не знають української хоча б на елементарному рівні.

Інакше кажучи, якщо сам законодавець не дотримує ухвалених ним Конституції та законів, якщо виконавча влада (президент і уряд) не дбають про те саме, суд може і повинен спонукати, а коли треба — й примусити їх до цього.

Львівський досвід є доказом цього, як і прикладом для наслідування. Хіба не так?

24 жовтня 2016 р.

ЧИ МОЖЛИВЕ ВІДРОДЖЕННЯ СЕЛА БЕЗ УКРАЇНІЗАЦІЇ УКРАЇНИ?

Не знаю, наскільки можна радіти чи печалитися з такого цікавого повороту подій. Партія "Батьківщина" Юлії Тимошенко вирішила зайнятися українським селом (див.: https://www.economics-prorok.com/2016/10/blog-post_575.html). Там уже стирчать вила Радикальної партії Олега Ляшка... Будуть і інші ініціативи такого типу.

Звичайно, село потребує пильної уваги й підтримки. Не було б українського села з його нивами та присадибними й дачними городами, не було б і України. Український народ виживає завдяки овочам, фруктам та іншим продуктам з отих дядьківських городів.

В українському селі ще зберігається українська мова, українська культура, українські традиції, українські звичаї. В українському селі закопаний пуп українського етносу. Там наша святая святих - генетичний код нації.

Українське село почали знищувати давно. Найбільше воно постраждало в роки Голодоморів, найбільшим з яких був Голодомор 1932 — 1933 років. Ну, і, звичайно, від колективізації.

Після Другої Світової радянська влада заповзялася буквально стирати

з лица землі хутори — найменші соти адміністративно-територіального поділу, пов'язані з родовими традиціями й землеробським звичаєм. Ця акція сягла апогею у 60-ті роки минулого століття. Невдовзі по тому і саме поняття "хутір" змили з географічних мап України.

Я пам'ятаю масове переселення людей з хуторів до великих сіл і хуторів з населенням понад 100 родин. Переселяли людей, не питаючи їхньої згоди, зносили хати й господарські споруди, викорчовували садки й дерева на обніжках — територію хутора розорювали й доточували до прилеглих полів.

Хутірські цвинтарі потім ще бовваніли якесь десятиліття — друге посеред колгоспних ланів, заростали чагарями, а потім і через них пішли п'яти-й-десяти-лемішні плуги. Не стало тоді хуторів Хорол, Руський, Тирло і багатьох інших.

Я виростав також на хуторі Помірки, якому пощастило вижити, бо кількість подвір'їв на час мого дитинства й отроцтва сягала двох сотень. Початкова школа, якою, був час, завідував мій ще зовсім молодий батько, піросла навіть до семирічки, але восьмирічкою стати їй не судилося.

В Помірках — земля, яка належала моїм прадідам, моєму родові по материнській лінії. З численних десятин ми з сестрою успадкували півгектара... Сестра пише мені, що нашої дідівської хати давно вже немає — Помірки наші здичавіли, позаростали бур'янами, а з двохсот дворів залишилося лише декілька. Не сьогодні — завтра зникнуть з лица землі й вони.

Підуть у небуття Помірки, а з ними — й пам'ять історії, про яку можуть і не згадати історики Полтавської битви 1709 року, біографи Івана Мазепи й Павла Полуботка. Бо звідки їм буде знати про Побиванку — урочище, в якому Петро I вирізав тисячу українських козацьких старшин.

...Українське село ятрить, як незагойна рана, ще й з іншої причини.

Знищуване як українська Україна, воно вислало своїх синів і дочок ув інший світ, до якого селяни, а надто — селюки, не були підготовлені, — у зплоретаризовані та зрусифіковані міста. В чужий для них світ, наче в іншу цивілізацію.

Ті, хто виходив у люди, творили українську наукову, літературну, мистецьку та іншу інтелігенцію — творчу еліту. З неї вийшли шістдесятники. Вона підтримувала вогонь у горнилі надій на світле майбутнє України як суверенної держави. Хоч були серед них і такі, що сприяли зросійщенню й подальшому поневоленню Москвою.

Про останніх мій друг Станіслав Тельнюк написав колись чудовий вірш "Забувайте українську мову", який люди переписували від руки або друкували на машинці, щоб зберегти для себе й передати іншим. Потім у такий же спосіб знаходив читача "Інтернаціоналізм чи русифікація" Івана Дзюби. Більше ви знаєте...

Основна ж маса селян, покидаючи села заради пошуку щастя, до міста так і не доїжджали. Про них ви можете прочитати в геніальних оповіданнях Григора Тютюнника. Над ними кепкували Микола Сом, Павло Глазовий та інші поети-гумористи.

Ні, вони не гинули в дорожніх аваріях і їх не забирали інопланетяни. Гинули їхні душі, русифікація перетворювала їх на бидло, зневажене й принижене.

Вони не принесли в зросійщені міста ні українську мову, ні українські традиції, ні українські звичаї. Вони вибрали інший шлях — пристосовництва до усталеного в урбанізованому середовищі порядку, терпеливості до статусу меншовартісних городян і переродження з українців на малоросів.

Традиційно толерантні, вони пристосовувалися до умов зплоретаризо-

ваних і зросійщених міст і досить швидко — буквально за покоління — перетворювалися на обізлену, агресивну масу манкуртів і яничар.

Вони стали російськомовними совками, щоб відтак множити собі подібних, і в своїй запопадливості й вірності ідеалам "русского міра" дали фору навіть "старшому братові".

На цьому тлі та частина спільноти, що підпадає під означення "какая-разніца", є, мабуть, чи не найприхильнішою до наших українських традицій і звичаїв. В усякому разі вони не проти, бо їм... байдуже.

Їм байдуже, що відбулося з їхнім рідним (конкретним!) хутором чи селом, з їхніми (конкретними!) родовими й національними традиціями і звичаями, з їхньою рідною українською мовою, перевагу перед якою вони віддали... суржикові.

Думаю, не треба вас переконувати, що відродження українського села, і не тільки в сенсі його соціальних та економічних перетворень, прямо пропорційно залежить від трансформації свідомості усіх українців, і в першу чергу — тих, що належать тепер до категорії "російськомовних".

Тільки українізація України врятує село.

Чи під силу це політичним партіям — "Батьківщині", Радикальній партії та іншим, які навіть не думають про нагальність українізації?

31 жовтня 2016 р.

ПОВНА УКРАЇНІЗАЦІЯ ЗМІ — ЗАПОРУКА БОРотьБИ З РУСИФІКАЦІЄЮ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ

Реалізація закону про квоти саботується не стільки самими радіостанціями, скільки державним органом, завданням якого є контроль за додержанням цього закону й проведенням державної політики в галузі узагалі. Це є наслідком того, що Нацрада сформована з людей, у яких дуже низький або узагалі відсутній рівень національної свідомості, громадянської відповідальності, а можливо — й фахової підготовки. Це — також свідчення того, що жодні часткові заходи (а квотування і є половинчастістю, навіть третинчистістю) не можуть вирішити проблему, яка вимагає кардинального розв'язання.

Тільки повна українізація системи ЗМІ й усього українського інформаційного простору може припинити цей потужний процес русифікації. Ганнопольські, шустери, кисельови і їм подібні мають або повністю перейти на державну мову, або бути витісненими з теле- й радіомовлення.

5 листопада 2016 р.

“Українізація — це не тільки запровадження української мови в усі сфери життя України.

Українізація — це зміна свідомості, трансформація ментальності українського народу.

Українізація — це, зрештою, повернення до свого коріння, до своїх традицій, до своїх звичаїв.

Українізація — це тривалий процес, але його треба починати уже сьогодні і негайно”.

НАРОД МОЖНА ЗМІНИТИ ПРОБУДЖЕННЯМ І ПІДНЕСЕННЯМ ЙОГО НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ

У коментарі до свого запису в соціальних мережах Володимир В'ятрович написав фразу, либонь, важливішу, ніж сам пост: "Владу можна змінити, народ — ні." Відтак цією тезою наш історик опосередковано підтверджує відому істину: народ має таку владу, яку заслуговує.

Воно-то так, якби наш народ не зазнавав зовнішніх впливів, яких не зазнавав, мабуть, жоден інший народ, і того свідомого й цілеспрямованого винищення (передусім — його інтелектуальної еліти й носіїв традицій та звичаїв — селянства), то не було б проблеми і з владою. Як це відбувається в цивілізованих країнах.

Проблема, однак, ще й у тому, що один із завойовників наших етнічних земель і — особливо — інтелектуальної еліти нашого народу поставив за мету перетягнути на себе назву, історію, традиції, а тепер уже добирається і до звичаїв. Цей завойовник земель та умів окупував і монополізував інформаційний простір нашого народу й фактично завершує тотальну його русифікацію.

Зараз іде чергова (кажуть, двадцять друга) гаряча війна між Україною й Московією. Патріотична частина нашого народу кладе свої життя на фронтах. Але в тилу у цієї частини тривають і навіть активізуються процеси поневолення України й українського народу. І найбільшою мірою це робиться якраз в інформаційному просторі.

Очевидно, що при владі в Україні стоять якщо не явні російські, то про-російські сили, то ті, кого ми тепер називаємо "какаяразніца".

Гірше — в тому, що людей тотально засмічено московською й промос-ковською пропагандою і чужою культурою. Відтак з цією кашею в голові наш народ апріорі не може замінити і не замінить владу на таку, що перейматиметься його добробутом і благополуччям, а державу виведе в число успішних країн світу.

Отож зараз надзвичайно гостро постає завдання якраз того, щоб **змінити народ**. Це можна зробити через пробудження, піднесення національної свідомості й громадянської зрілості/відповідальності українського народу, через повернення його до своєї мови, власних традицій і звичаїв. Шлях до цього лежить через **українізацію України**. Інститут національної пам'яті, який очолює пан В'ятрович, і мав би стати одним із ініціаторів і лідерів випрацювання Національної програми українізації України.

15 листопада 2016 р.

ДВА ПОГЛЯДИ НА ДЕРУСИФІКАЦІЮ ЯК РОЗДВОЄННЯ СВІДОМОСТІ СУСПІЛЬСТВА

Я не певен, чи варто вдаватися до аж такої боротьби з русифікацією й колонізацією, як боротьба з погруддями (бюстами) на станції метро "Університет" у Києві. Це — не монументальні пам'ятники на центральних майданах великих і малих міст.

Для заміни цих погрудь не потрібно постанов органів державної влади. До них дійде черга, коли суспільство українізується. І "зрізування" їх відбудеться "тихою сапою", оскільки це — компетенція менеджменту локального рівня.

Очевидно, що першочерговим завданням має стати піднесення національної свідомості й громадянської відповідальності кожного громадянина України.

Реалізація ж цього завдання можлива через українізацію України, і над цим варто було б замислюватися у першу чергу.

Зверніть увагу на те, як розділилися люди в поглядах на порушене питання у коментарях до оригінального запису пані Лариса Ніцой. Там точа-

ться суперечки суто кухонного характеру, і жодна особа не висловила вираженого погляду — ні за, ні проти пропозиції письменниці.

Ну, а деякі журналісти, схоже, як були, так і залишаються "привідними пасами" й "гвинтиками" Системи. Галина Танай, очевидно, не належить до тих, хто додержує принципу "какаяразніца", але висловлює явно не фахову, а суто побутову позицію. Ця позиція — прояв іншої крайності. І це останнє мене непокоїть набагато більше, ніж те, чиї там погруддя маячать в інтер'єрах публічних споруд.

Журналістика і ЗМІ, на жаль, не стали в Україні "четвертою владою". Вони нічого не роблять для піднесення національної свідомості й громадянської відповідальності громадян України.

Годі й говорити про те, щоб вони переймалися питаннями українізації України, в якій сама вони мали б відігравати провідну роль, формуючи національну громадську думку. (До речі, на цьому наголошує в своєму останньому інтерв'ю і Левко Лук'яненко.)

А все, мабуть, тому, що журналісти і ЗМІ залежать від "грошових мішків" олігархів — власників ЗМІ, які, на жаль, є прибічниками "русского міра" і серед яких немає жодного (sic!) суто українського власника.

Держава ж не спроможна перевести інформаційну політику в національне річище, звільнити інформаційний простір від московської окупації та українізувати його. Знову ж таки через те, що ні виконавча, ні законодавча влади ніяк не можуть налаштуватися на український лад.

19 листопада 2016 р.

УКРАЇНІЗАЦІЯ ЯК ЩЕПЛЕННЯ ВІД ПОВЕРНЕННЯ УКРАЇНИ В ЗОНУ РОСІЙСЬКОГО ВПЛИВУ

Заговорили про можливість реваншу проросійських сил в Україні... На 112-му телеканалі заявляють: “Українці можуть вибрати проросійського президента із-за своєї короткої пам’яті”. Пояснюють це тим, що громадяни України легко приймуть “руській мір”, приймаючи екстремістів у парламенті, не бачуть позитиву в декомунізації і т. д.

Єдиним способом уникнення реваншу проросійських сил може стати лише **українізація України**. Українська Україна упродовж досить короткого часу матиме щеплення проти “руського міра”. Відтак через якийсь час, повернувшись до власних традицій і звичаїв, запровадивши українську мову в усі сфери державного й суспільного життя, надійно захистивши свій інформаційний простір, Україна спроможна буде налагодити й нормальні добросусідські відносини з Московією.

На успішну поетапну реалізацію національної програми українізації, якщо за це взятися серйозно, потрібно буде 20 — 25 років. Усе інше — від лукавого.

Проблема лише в тому, наскільки швидко в Україні підноситиметься

рівень національної свідомості й громадянської відповідальності, якщо представники і політичної, і культурної, і наукової, і освітньої, не кажучи вже про широку громадськість, не демонструють позитивної динаміки в цьому напрямку навіть за умов прямої російської агресії.

Більше того, ледве не прямим текстом вони натякають, що якби Москва діяла не агресивним, а делікатними методами, вони готові здатися "русському міру", як це робили покоління їхніх "папередників".

Нерівний час, що за таких настроїв в українському суспільстві, можна навіть прогнозувати тріумфальне повернення в Україну збіглого Януковича. Причому, навіть без прямої рашистської допомоги.

Приклад Болгарії, Грузії, Молдови надихає?

21 листопада 2016 р.

УКРАЇНІЗАЦІЯ ЯК ЄДИНА МОЖЛИВІСТЬ РОЗВ'ЯЗАННЯ МОВНОГО ПИТАННЯ

Досі упродовж останніх майже трьох десятиліть в середовищі україномовної еліти активно обговорювалася й пропагувалася ідея **захисту** української мови. Далі розмов діло не пішло. На початку народилося, а потім і вмерло ціле товариство української мови імені Т. Шевченка.

Зокрема, задля цього відродилося і товариство "Просвіта", якому вдалося вижити, але яке нічого не зробило, не робить і не має наміру бодай щось робити з того, чим активно займалися просвітяни ще в 19-му столітті.

Моє бачення цього всього я висловив у своїй статті "Чи потребує захисту українська мова?", головною думкою якої є необхідність **поширення** української мови на всі сфери життя України.

На жаль мене не почули і, здається, не хочуть чути.

Коли ситуація з українською мовою зайшла аж надто далеко, коли "руській мір" окупував і монополізував увесь інформаційний простір України, українська спільнота занепокоїлася боротьбою за **квоти** на українські пісні, домоглася навіть ухвалення закону про третину часу на українське в

"українському" ж інформаційному просторі, який навряд чи діятиме. Адже закони в Україні ніхто не виконує, Конституції ніхто не додержує.

Тепер ось знайшлися наполегливі активісти, які спромоглися зібрати "круглий стіл", метою якого оголошено **збереження** (хоч у назві заходу й використано поняття "утвердження") української мови, серед учасників якого на світлинах з приміщення Верховної Ради України можна побачити й кілька відомих мовознавців.

До ознайомлення з аудіозаписом цього заходу неможливо обговорювати його зміст та результативність. Але суть цього заходу випирає із ключового поняття, яким цей захід означено: **збереження**.

Припускаю, ніхто навіть із мовознавців не замислився над тим, яку дію несе в собі це слово, яке в академічному словнику не має навіть тлумачення змісту — лише пояснення функції. За логікою "дії і стану", "збереження української мови" має виразну тенденцію її руху спочатку в резервацію, а потім — в етнографічний музей у кращому разі, ба навіть у краєзнавчий — у гіршому.

Не випадково ж цей "круглий стіл" було затіяно під егідою комітету Верховної Ради України з... прав людини. З оприлюдненої інформації випливає, що від комітетів культури, свободи слова і ЗМІ, регламенту й інших за довгими прямокутниками цього "круглого столу" не було навіть спостерігачів.

Серед учасників "круглого столу" я побачив двоє авторитетних у галузі осіб, які останнім часом актуалізувалися саме в обговоренні мовної ситуації в Україні.

Це — професор Могилянки Лариса Масенко, яка переймається соціологією питання і привернула увагу до справді катастрофічного стану мови в Україні з соціолінгвістичного погляду.

Це — також викладач Колумбійського університету з США Юрій Шевчук, який став чи не найпопулярнішим мовознавцем в Україні завдяки тому, що описав феномен українсько-російської двомовності, означивши його "мовною шизофренією".

Мені достеменно не відоме ставлення цих двох шанованих мною науковців до ідей "захисту" та "збереження" української мови на теренах... України. Не знаю про їхню реакцію й на мої волення в пустелі, в яких я не тільки висловлюю своє відверто скептичне ставлення до ідей захисту та збереження української мови, але й пропоную шляхи розв'язання проблеми.

Роки тому назад я закликав зосередитися на **розширенні вживання й популяризацію** української мови в усіх сферах життя українського суспільства й нагадував про те, що всеукраїнське товариство "Просвіта" абсолютно нічого не робить у цьому напрямі, хоч це — його першочергове завдання і саме воно могло б і повинне було б очолити цей рух.

Роздумуючи на долею України й зокрема української мови, останнім часом я дійшов висновку, що єдино можливим фактором і механізмом захисту, збереження й поширення української мови на всі сфери життя України й українського суспільства може бути лише Національна програма **українізації** України.

Відтак уже ініційовано випрацювання проекту програми українізації, про який я пишу останнім часом дуже багато.

Судячи з відгуків, активна у цій царині українська громадськість з прохолодою сприймає цю ініціативу, не висловлюють свого ставлення й фахівці. Сумніваюся, що мої друзі в соцмережах, які були учасниками "круглого столу", бодай заїкнулися на цьому зібранні про ідею й перспективи українізації як єдиної можливості не тільки повернути

Україні українську мову, а й відкрити для України й українського народу стратегічну перспективу успішного поступу.

23 листопада 2016 р.

УКРАЇНІЗАЦІЯ УКРАЇНИ — ЗАПОРУКА НАШОЇ УСПІШНОСТІ Й ДОБРОБУТУ

Можна багато що списати на "коливання валютних курсів" (у якій країні вони не коливалися й не коливаються?), але одна з найбагатших у світі країн за природними ресурсами й інтелектуальним потенціалом — Україна, як на мене, потерпає від інших проблем.

І ці проблеми не спричинені зовнішніми факторами, хоч, збоку глянути, і має багато "воріженьків". Зовнішні виклики — це не причини, а наслідки. При цьому до зовнішніх чинників треба віднести і такі, здавалося б, внутрішні проблеми, як малоросійський синдром меншовартості (і його вислід — русифікація), корупція тощо.

Проблема в самих нас — у нашому рівні національної свідомості й громадянської відповідальності. Це — ті чинники, від яких похідними є і внутрішні, і зовнішні виклики.

Звичайно, послідовним і системним знищенням нас усіма можливими способами (війнами, голодоморами та іншими жорстокими методами) наші одвічні вороги завдали нам непоправної шкоди, підготувавши ґрунт для нашого саморуйнування.

Останнім етапом цього знищення і є запуск потужного механізму

саморуйнування, знищення нас ізсередини, втрати національної пам'яті, свідомості, мови, совісті, гідності, честі та інших традиційних для нас людських цінностей.

Національно свідома й громадянськи відповідальна особистість вирізняється передусім совістливістю, гідністю, чесністю, порядністю та іншими чеснотами Людини (з великої літери).

Українські традиції й звичаї нагадують нам про це. Отож лише повернення до своїх коренів може повернути українців та Україну до рівня успішних країн. Це завдання може виконати лише **українізація України**.

27 листопада 2016 р.

ІНІЦІАТИВУ ЩОДО УКРАЇНІЗАЦІЇ МАЄ ПЕРЕБРАТИ НА СЕБЕ СУСПІЛЬСТВО

Спостереження Центру Разумкова дає обнадійливі перспективи для українізації України. У президента, очевидно, є свій погляд на проблему, свої засади. І тому він опирається на свою "статистику", хоча напевно знає й про дослідження Центру Разумкова.

Балансуючи між "вашими" й "нашими" й надаючи перевагу "своїй" статистиці, П. Порошенко, схоже, більшою мірою переймається бажанням не втратити підтримки серед російськомовних і, отже, проросійських сил в українському суспільстві і меншою мірою переймається (або й не переймається) майбутнім країни, яку очолює.

Як би там не було, українському суспільству годилося б зосередити свої зусилля на українізації України, якщо виконавча й законодавча влади не мають навіть наміру займатися цим питанням, і упродовж одного-двох виборчих циклів вийти на фінішну пряму в цьому процесі.

3 грудня 2016 р.

МОВНЕ ПИТАННЯ В СУДІ Й ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ НАУКИ

Висновки, яких я особисто дійшов, прослухавши уважно цей відеозапис (<https://www.facebook.com/volodymyr.ivanenko/posts/1555757421104260>):

1. Цей відеозапис треба поширити максимально на всіх можливих ресурсах. Професор Гриценко має рацію в тому, про що я говорю й пишу упродовж десятиріч: в Україні немає російської мови як такої, а люди, які здумують себе як російськомовні, послуговуються або пародією на російську, або суржиком.

2. Такі події, як це засідання Конституційного Суду, мали б демонструватися на державному телеканалі так, як іде пряма трансляція із зали Верховної Рвди. Зверніть увагу: засідання КС відбулося місяць тому, а запис оприлюднюється тільки тепер.

3. Те, про що говорить на засіданні КС директор Інституту української мови НАНУ, мало б бути предметом не тільки засідань відділів та вченої ради інституту, поодиноких інтерв'ю директора, а повсякденної популяризаторської роботи усіх науковців інституту. Це — до теми про пасивність

академічних установ і вишів України в державотворчому процесі, в українізації України.

4. Постає відтак питання про національну свідомість, громадянську активність і громадянську відповідадальність учених, ширше — усіх інтелектуалів і ще ширше — усього суспільства. Професор Гриценко і своєю промовою, і своїми відповідями на запитання учасників слухань, зауважуючи про краще становище з мовою за радянської влади та про поїздку з Л. Кравчуком у Крим на зустріч із Януковичем, підтвердив, що наша наука, освіта й просвіта так і не вилізли з болота командно-адміністративної системи: накажуть — виконаємо, не накажуть — промовчимо, але ініціативи проявляти не будемо.

5. Інститут української мови НАНУ, який вважає себе наступником Правописної та Термінологічної комісії ВУАН, досі не сподобився опрацювати й тим більше видати матеріали згаданих комісій, вивчати й популяризувати досвід українізації 20-х років минулого століття. Я не певен, що в цьому відношенні можна кивати на Кравчука чи Януковича або на закон Ківалова-Колєсніченка. Але я певен, що останнього просто не було б за більшої активності й відповідадальності учених.

6. Правда, що народ має такий уряд, якого заслуговує. Відтак уряд в Україні ще той. Ясна річ, такий, кому наплювати на науку з високої президентської, урядової чи парламентської трибуни. Але! За більшої дослідницької й популяризатрпської активності учені мужі й професори могли б донести до широкої громадськості, а отже — і політичної та урядової "еліти", чимало повчальних і корисних фактів.

Узяти хоча б такий: у роботі і Правописної, і Термінологічної комісій ВУАН дієву й практичну (не формальну!) участь брали й члени уряду УНР.

Зокрема в. о. міністра юстиції К. Квітка (він був в. о. тому, що відмовився бути міністром, але погодився на посаду товариша, тобто заступника, міністра).

Сучасна ж урядова практика звелася до того, що очільники міністерств і відомств навіть на побутовому рівні не володіють державною мовою та й у мові своїй окупантськіц вони, говорячи тією ж мовою, "косноязычні". Людською мовою це означає: недорікуваті. Де вже їм дбати про серйозні справи?

9 січня 2017 р.

З ПРИВОДУ ЗАКОНОПРОЕКТУ ПРО УКРАЇНІЗАЦІЮ

Група народних депутатів начебто зініціювала законопроект про українізацію. Я ще цей документ не бачив, тому по суті його говорити не можу. Буду вдячний тим, хто допоможе з ним ознайомитися.

Дивує те, що законопроект ініційовано без проведення наукових досліджень і обговорень, без будь-якого проекту більш-менш обгрунтованої програми, а також без будь-яких інформаційно-пропагандистських заходів. Здумали — зробили.

Як тут не згадати: постав дурня молитися, то він і лоб поб'є?

Закрадається думка, що це робиться з явно провокативною метою, щоб дискредитувати саму ідею українізації України.

Зверніть увагу на реакцію в мережах і подивіться, хто включився в обговорення цієї "ініцієтиви". Реакція — дуже, аж надто симптоматична.

Прибічники ідеї українізації, навіть найактивніші, ба навіть найагресивніші, мовчать. Немає ні спалахів підтримки, ні спроб розважливо почати розмову.

Не бачу й реакції з боку "руського міра", якому навіть сама така ініцієтива — удар під дих.

Активізувалися російськомовні українці, які пишуть в мережах як російською (переважно), так і українською (меншою мірою), щоправда безграмотно (обом мовами).

Так-от, саме вони — хто мав би стати ініціатором і рушійною силою українізації, — залентували про загрозу революції й громадянської війни.

І це — якраз те, що має нас занепокоїти.

Можливо, що найбільшим противником українізації, відтак і ворогом України є не так Московія з усіма її агресіями, не так "руській мір" з його п'ятою колоною, а саме російськомовні (точніше — суржикомовні) українці з їхнім "какаяразніца".

З холодною байдужістю споглядаючи за всім, що відбувається в Україні й навколо України, часом навіть проявляючи симптоми патріотизму — аж до готовності віддати здоров'я і навіть життя за "територіальну цілісність України", — вони таки не готові і не мають навіть наміру повертатися додів — відроджувати національні традиції і звичаї.

Очевидно, що ситуацію можна переломити на користь українізації за умови, якщо відомі російськомовні українці (письменники, вчені, митці, ділові люди та ін.) почнуть показувати приклад своїми власними вчинками: активною підтримкою ідеї українізації, переходом на українську мову в публічному спілкуванні та ін.

Тут важливо, щоб це було щиро й послідовно. А не так, як сталося з Олексієм Арестовичем, який різко й демонстративно, без належної навіть підготовки, перейшов на українську, а потім під приводом дійти й до "зарубіжної аудиторії" почав здавати назад, а світоглядно взагалі нічого не змінив у своїх підходах.

Думаю, що такі підходи не є продуктивними — вони шкідливі.

До речі, українізацію 20-х років минулого століття ініціювали й

очолювали діячі науки та культури, які в родинно-побутовому житті були переважно... російськомовними.

Тим часом нагадую про наш науково-дослідний проект з українізації України й запрошую до співпраці. (Більше тут: <http://www.facebook.com/Ukrainization4Ukraine>.)

22 січня 2017 р.

АКТУАЛІЗАЦІЯ МОВНОЇ ПРОБЛЕМИ ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ

Олександр Тертичний через "Спільний проект" запропонував на обговорення документ: "Руссій язык в Українеє как маркер соціологіческой стратифікації". За своїм змістом цей документ безпосередньо стосується теми нашої сторінки — Українізація України. Ми його перепостили на цій сторінці, сподіваючись, що він викличе жваве обговорення. За змістом і формою цей документ є досить непростим, ба навіть важким для сприймання, хоч у ньому зачеплено багато актуальних питань з проблем українізації.

Хоч автор документа й свідомий того, що українізація України не зводиться до питання про перехід російськомовної частини українського суспільства з російської на українську мову, він не зачіпає питання трансформації свідомості, національного пробудження українців, повернення до своїх національних традицій і звичаїв.

Але, безумовно, цей документ заслуговує на те, щоб спонукати інтелектуальну частину українського суспільства до активного обговорення порушених тут питань, а відтак думати й над серйознішими фактами і факторами українізації України.

21 лютого 2017 р.

ВАЖКІ ШЛЯХИ УКРАЇНІЗАЦІЇ

Мені дуже шкода цих людей... Скільки часу, емоцій і нервів вони витрачають на боротьбу з касирами й офіціантами, сподіваючись у такий спосіб українізувати Україну!

До тих пір, поки українська, але усе ще робітничо-селянська інтелігенція не переросте на цивілізованих українських інтелектуалів, спроможних усвідомити необхідність **системних**, а не ситуативних, дій, на вимріяні ними зміни годі й сподіватися.

Витрачена на жбурляння в чись обличчя здачі чи дискусія із завмагом на телекамеру енергія потребує кращого застосування. Таким кращим застосуванням може бути участь у заходах і проектах, які прагнуть не впливу на одного окремо взятого індивіда на базовому рівні (себто з низьким рівнем і освіти, і свідомості), а системного впливу на ціле суспільство, на трансформацію масової свідомості, а відтак і системних змін у масштабах усього суспільства й усієї країни.

До числа таких проектів належить наша ініціатива випрацювання проекту поетапної програми українізації України, внаслідок запровадження й реалізації якої буде вирішено незрівнянно більший обсяг проблем, ніж ті, якими так переймається Лариса Ніцой.

Прикметно, що будучи серед моїх друзів у соцмережах, письменниця не бере участі в наших обговореннях, з холодною байдужістю витримує мої наїзди (як тільки я не намагаюся роздразнити її).

На жаль, вона не єдина. В мережах багато емоційних уболівальників за українську мову, але вони чомусь псують собі нерви на боротьбі з поодинокими носіями поганої російської (властиво, суржика). Таке-от спрощене до примітивізму намагання "захистити" й "поширити" українську мову.

Маємо й іншу групу українських інтелектуалів, які на відміну від емоційних мовців-практиків, аналізують становище української мови, наслідки зросійщення чи русифікації, часом висловлюють якісь зауваження чи побажання до чинного законодавства або обговорюваних проектів законів, але ніколи не висувають пропозицій щодо шляхів і способів розв'язання проблеми, і тим більше — системних змін.

Від першого оприлюднення нашої ініціативи щодо випрацювання проекту програми українізації України я сподівався, що активні в цій царині мовознавці (наприклад, Лариса Масенко, Юрій Шевчук та інші) бодай якимось чином прилучаться до обговорення. Аж ні! Нуль уваги. Пошуки системного вирішення питання їх не цікавить.

Так само скромно обходять мовчаням ідею українізації й журналісти та літератори.

Нічого особистого — лише констатація фактів.

Результати голосування мовних та навколомовних (квотування в телерадіомовленні) законів багато говорять нам про ставлення до цих питань з боку нардепів: "за", "проти", "не голосував", "відсутній". Але не все!

Обговорювана тут тема, виявляється, незручна навіть для тих "слуг народу", яких ми вважаємо україноцентричними. Міг би тут виставити скріншот з приватного повідомлення, яке я одержав від одного депутата ВРУ (не хочу називати його ім'я), з проханням не включати його в такі наші групи, як "Рух за українізацію України" та "Українська національна ідея".

Україноцентрим, очевидно, має різні виміри сили тяжіння, навіть якщо людина одягає вишиванку й розмовляє українською в родинному колі.

23 травня 2017 р.

НА ТАНЦЯХ ГЛУХАРІВ

Наша найзатятіша активістка Лариса Ніцой цього разу виступила як експерт із ЗМІ й вирішила, що їхня мова має бути прив'язана до... паспортів споживачів їхнього продукту, і з цією метою (sic!) вважає за необхідне відновити в паспортах графу "національність". Оце вам приклад того, як ідею українізації можна звести до абсурду, по суті дискредитуючи її.

Українець? Мусиш дивитися українське. Кримська татарка? Тобі можна татарське. І т. д.

Під час навчання в університеті був у мене однокурсник і приятель Семен Круглов — уродженець Миколаєва. Він мені якось сказав: "У мене отец — єврей, мама — белоруска, а я — советській".

А ось вам майже анекдот із київського життя: у свої молоді роки орендував я кімнату в однієї київської родини. Була у них дочка приблизно мого віку і звали її Софа. Одного вечора здибалися ми на кухні за чаєм. І раптом Софа мені каже:

"Ти знаєш, у нас інтернаціональная сямья".

Я з подивом витріщився на неї: "Як так?"

"У мене мама — єврейка, папа — грек, а я — русская".

У світлі ідей пані Ніцой я собі думаю, якою мовою повинні були б дивитися новини в столиці України єврейка Фіра Самойловна, грек

Лазарь Мойсейович та росіянка Софа, яка народилася в Києві, в школі вивчала українську й ніколи не була на своїй теоретичній батьківщині, себто в Росії?

Запис у паспорті зазвичай — лише формальність, яка може не відповідати справжній етнічній чи генетичній належності власника паспорта. Добре, якщо він відповідає ментальності. Бо належність до нації, народу, етносу є проявом самоідентифікації індивіда, але аж ніяк не запису в паспорті.

Ось вам класичний приклад двох родин: Драгоманови й Косачі - представники південних слов'ян, яких доля закинула на береги Дніпра. Вони назвалися українцями й зробили для України більше, ніж будь-яка етнічна українська родина.

Коли йдеться про мову ЗМІ, для суспільства й держави важливо, щоб ЗМІ виконували націєтворчу й державотворчу функцію незалежно від того, що там могло б бути написано в графі "національність" у паспорті окремо взятого громадянина.

Щоб виконувати цю функцію, завданням ЗМІ є згуртування своєї аудиторії навколо певної національної ідеї, певної ідеології, яка має надихати на реалізацію тієї заповітної ідеї-мрії. І для нас немає значення, до якої етнічної групи відносить себе член суспільства чи громадянин країни і яка національність записана у нього в паспорті.

Мова ЗМІ є тут не тільки інформаційним, але й ідеологічним інструментом, який виконує об'єднавчу, тобто націєтворчу й державотворчу функцію. Саме тому й Конституція окремою статтею визначає статус української мови як державної.

Кремлівська пропаганда добре знає ці речі, і тому "руській мір" пропагує себе виключно російською мовою, і його не цікавить ваша етнічна належність, ваша самоідентифікація чи що там у вас написано в паспорті.

"Русській мір" неможливий без російської мови, і цим його ідеологія відрізняється від комуністичної ідеології, яку можна було ефективно пропагувати будь-якою іншою, зокрема й українською, мовою.

Таким чином, "русській мір" можна перемогти, вибивши з його рук мову. Ось чому для нас важливою є широкомасштабна, поетапна українізація.

З погляду перспектив і мети українізації, будь-яке і в будь-якій сфері квотування української мови — нонсенс. Було б доцільніше квотувати мови меншин — як на національному рівні, так і на місцях. Але й це непродуктивно.

Національні ЗМІ та їхні регіональні відділення, місцеві комерційні ЗМІ мають функціонувати виключно державною мовою, і ця умова має бути першою при реєстрації та ліцензуванні. Без обговорення. Крапка.

Разом з тим, закон повинен давати можливість національним меншинам засновувати свої ЗМІ (як і школи), утримувані виключно коштом громад тієї чи іншої меншини, але категорично забороняти будь-яке фінансування ззовні.

За таких умов будуть і вовки ситі, і вівці цілі. Зате держава зможе контролювати свій інформаційний простір і створювати умови для вільного розвитку національної науки, освіти і культури, формувати і зміцнювати націю.

* * *

Спостерігаєш за поведінкою українських інтелектуалів — науковців, письменників, журналістів, діячів мистецтва та інших, які наче глухарі товчуть собі своє, зациклюючись на дрібних і дріб'язкових речах, не чуючи, що їм говорять інші, і починаєш думати: їм таки пороблено.

Очевидно, правда, що пишуть деякі автори про психологічну й психотропну обробку української інтелектуальної еліти та й усього населення

України, яка здійснюється через ЗМІ й інші засоби упродовж років і років від часу проголошення незалежності і яка розрахована на те, щоб тримати суспільство на задоволенні своїх потреб на рівні виживання й не мати ні сил, ні потреб, ні бажання стреміти до зростання і системних змін.

25 травня 2017 р.

ЕСТРАДА ЯК АВАНГАРД УКРАЇНІЗАЦІЇ

Концертно-виконавська діяльність завжди була одним із найважливіших засобів популяризації високого мистецтва й впливу його на широкі маси населення. Класичне мистецтво відтак мало змогу діходити до тих верств суспільства, які перед тим задовольнялися лише мистецтвом народним — фольклором.

Симбіоз професійного класичного концертування й самодіяльної творчості не так давно породив естраду як окрему індустрію, внаслідок якої постала масова культура.

Як і будь-який інший ширпотреб, естрада зосередила свою увагу на задоволення не найвитонченіших смаків заради максимально можливого розширення аудиторії з метою одержання якомога більших... прибутків.

Якщо з цього погляду сприймати усі оті ситуації, про які пише Андрій Кокотюха, то нічого дивного немає у цьому явищі. Очевидно, що митці, які розмінюють свої таланти виключно на бабло й не думають про високу місію свого мистецтва, цілком заслуговують того, ставлення, яке демонструє по відношенню до них їхня потенційна аудиторія.

Склалася така ситуація в суспільстві, що споживачі естрадного мистецтва переросли своїх кумирів рівнем своєї національної свідомості й громадянської відповідальності.

Це означає, що час споживацького ставлення до мистецтва пройшов і що новий етап розвитку суспільства вимагає повернення мистецтва до виконання тих завдань і тієї місії, яку мистецтво історично виконувало в житті людини, народу і всього людства.

Українська пісня і українська музика напевно ж повинні відповідати потребам сучасного етапу розвитку суспільства, а самі митці — виказувати якомога вищий рівень національної свідомості й громадянської відповідальності та вести за собою суспільство.

Ось тут я і вбачаю виняткову, ключову роль естрадного мистецтва в українізації України, у відродженні наших традицій і звичаїв.

Звичайно, мова не йде про механічне повернення на сцену народних пісень чи інструментальної музики, хоч нові, модерні аранжування й виконавські інтерпретації годилося б тільки вітати.

Климент Квітка колись писав, що композиторів не обов'язково класти в основу своїх творів народну мелодику чи використовувати фрагменти народної пісні чи музики. Йому досить лише активно вивчати національні музичні традиції, і вони опосередковано проявляться у його творчості.

Отже, у нинішніх майстрів естради немає іншого шляху, як повертатися до свого народу, відроджувати його традиції й творити нове мистецтво, на яке спрагле сьогодні українське суспільство.

Відтак естрада стане авангардом українізації України.

* * *

Тут мені підказують: "Доки не буде у влади програми відновлення і популяризації, фінансування і підтримки української культури — можна про це все забути."

Іншими словами, українська естрада стане авангардом українізації

України й українського суспільства, а отже і держави, і влади, та й сама українізується лише за умови, що влада буде їй ще й платити за це.

З цього логічно випливає, що до задоволення бажань нашої рідної естради вона провжуватиме працювати на популяризацію в Україні "русского міра", який, треба думати, й надаватиме нашій естраді так жадані їй підтримку й допомогу (фінансову, ясна річ).

Отож мені й радять "про це все забути".

Але як я можу забути свою мрію про естраду як авангард українізації, коли мені перед очима стоїть такий фантастично заманливий досвід американської естради в консолідації американського суспільства?!

За всю історію США уряд (влада) ніколи не мав програм державного утримання культури взагалі й естради зокрема. Підтримка ж зводиться до податкових пільг для некомерційних проектів та часткової грантової підтримки. Жодних почесних звань та премій.

Іншими словами, американський уряд не творить національну культуру, зокрема — й естраду. Тут навіть міністерства культури чи якогось іншого державного агентства для управління культурою або обслуговування культури немає. Часом можна навіть подумати, що влада взагалі не дбає (don't care) про культуру.

Але культура про владу дбає. Вона справляє потужний вплив на суспільство, а відтак на політичні партії та уряд.

Естрада, зокрема, є уособленням американської мрії. Майстри естради стають американськими "іконами", образом Америки й американського способу життя.

Елвіса Преслі й Майкла Джексона увесь світ сприймає як символів США. У них не було ні зарплат, ні звань, ні премій від уряду. Більше того — вони навіть мали проблеми з законом.

Але вони були обласкані всенародною славою й справляли великий вплив на суспільство і на владу. Підтримка з боку когось із знаменитостей забезпечувала перемогу не одному політикові.

Звичайно, серед митців траплялися зрадники американських ідеалів. Згадаю тут двох, зачарованих комуністичною ідеєю ("руським міром"). Я був на їхніх концертах десятки років тому і вчаровувався їхніми талантами. Це — Пол Робсон та Дін Рід.

Один час поцікавився, наскільки вони були знані в США. Опитав силу-силенну людей, зокрема й митців. Хтось один пригадав Д. Ріда як учасника якоїсь акції протесту.

Більше знають про П. Робсона. Люди старшого покоління кажуть: дуже активний був комуніст-екстреміст із задатками терориста. А як співака? Не знаємо... Начебто по ресторанах співав...

Кілька років тому розговорилися зі мною пару афроамериканців. Один із них виявився приятелем сина П. Робсона (мешкає в Нью-Йорку). Як почули, що я був на концертах Робсона, так заповідали... Тільки й радості.

Про що говорять ці приклади? Про те, зневага митця до своїх національних цінностей і традицій обертається зневагою і забуттям. Отож і доводиться їм купатися в славі на чужих обширах, а вдома потерпати.

Що тут поробиш, коли рівень національної свідомості й громадської відповідальності, м'яко кажучи, залишають бажати кращого?

13 червня 2017 р.

ЧИ ЩЕ ДАЛЕКО НАМ?

Ідея українізації України постає у сподівано-несподіваному світлі, якщо придивитися до деяких наявних у нас цифр, які натякають нам на симптоматичні речі. Сторінка проекту "Українізація України" (<http://www.facebook.com/Ukrainization4Ukraine>) працює майже десять місяців і на сьогодні має 444 уподобання.

444 — це третина від кількості тих, хто уподобав сторінку "Український Університет". На початку ми активно пропагували цю сторінку в мережах, і тоді кількість уподобань перевалила за тисячу. Зараз кількість уподобальників примножується природним шляхом.

444 — це 12.9% від кількості членів нашої групи "Рух за українізацію України", якій усього кілька місяців. Більшість із членів групи — мої друзі. Але останнім часом усе більше й більше в групу просяться сторонні люди, хоч група й закрита.

444 — це менше 10% моїх друзів, серед яких, звичайно, є україноненависники й українофоби (я тримаю їх при собі, хоч деякі довго біля мене не витримують), але чотири з половиною тисячі напевно поділяють мої погляди і вболівають за Україну і все українське не менше за мене.

Оскільки значну частину уподобань сторінка "Українізація України" ді-

стала від поширень у численних групах, реальний відсоток прихильників сторінки "Український Університет" та моїх друзів, які уподобали цю сторінку, значно менший.

Парадокс, але факт: серед тих, хто уподобав цю сторінку, ви не знайдете активних борців із російською мовою в особах офіціантами та касирами супермаркетів. Немає серед наших прихильників і тих, хто так само затято здійснює галас за декомунізацію, дерусифікацію тощо. Не відзначилися тут і численні націоналісти...

Ще один цікавий для осмислення факт: півроку тому ми оголосили збір матеріалів для тематичної збірки статей і розвідок. Запрошення до участі добре рекламувалося і "висить" на сайтах Українського Університету та на відповідних сторінках у мережах.

Ми одержали чимало заявок на участь у цій збірці, але всі вони практично не стосуються заявленої теми і мають лише дотичне відношення до окремих точок плану-проспекту.

Схоже, що українським науковцям і публіцистам просто немає чого сказати за темою збірки. Зрештою, це засвідчують і теми записів, що їх пропонують до постування члени цієї групи і що їх доводиться видаляти, а деяких заповзятих перепостувальників персонально просити на марнувати їхній і наш час на засмічування й прибирання.

Обговорювані цифри і факти не є доконаними статистичними даними або результатом продуманого соціологічного дослідження. Але вони говорять самі за себе: вони — симптоматичні.

Цікаво, скільки читачів цього запису уподобають нашу сторінку *Ukrainization for Ukraine* (<http://www.facebook.com/Ukrainization4Ukraine>)?

22 червня 2017 р.

РЕФОРМАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА І ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНІЗАЦІЇ

Яку проблему нинішньої України ми не обговорювали б, так чи інакше вона впирається в незрілість, ба навіть інфантильність, українського суспільства та його хронічні хвороби, спричинені тривалим життям в умовах імперії, голодоморами, переслідуваннями за мовно-культурними й іншими етнічними ознаками, а відтак комплексом меншовартості.

Звідси — причини безперервних поразок і невдач у творенні сучасної української політичної культури, у державному будівництві, у стосунках етнічними меншинами та ін.

Отже, щоб перестати наступати на одні й ті ж граблі, українське суспільство має вирости, подорослішати, змужніти, заматеріти і відтак трансформуватися в нову якість.

Ця трансформація стане можливою за умови, що домінуючою й інтегруючою силою стануть україномовні українці, а російськомовні українці рішуче повернуться до своїх коренів. Так сформується та потуга, яка визначатиме стратегію розвитку й динаміку руху усього суспільства вперед.

Ми свідомі того, що призвідцем переважної більшості проблем України й українського суспільства є агресивно налаштована проти України частина російськомовних українців та етнічної російської меншини, у різні способи заангажована Московією (завербовані російськими спецслужбами як агентура або просто задурені кремлівською пропагандою).

Оскільки держава, на жаль, повільніше виходить з-під впливу Москви, ніж суспільство (хоч мало б бути навпаки), інтелектуальна еліта українського суспільства має подбати про те, щоб критична маса російськомовних українців повернулася до своїх національних коренів. Для цього мають бути випрацювані привабливі освітньо-просвітницькі програми.

Це стане поштовхом до трансформації російської етнічної меншини. Росіяни в Україні мають стати **УКРАЇНСЬКИМИ** росіянами й інтегруватися в українське суспільство, не забуваючи про свої корені, але поважаючи традиції і звичаї країни, в якій вони живуть.

Їхній приклад наслідуватимуть інші етнічні меншини, стаючи **українськими** татарами, угорцями, поляками, греками і т.д.

Українське суспільство й українська держава повинні були це зробити ще на початках незалежності, але раз вони не зробили цього раніше, хай вони активно почнуть робити тепер:

(1) безоплатні курси українознавства й української мови. "Просвіта" може й повинна очолити цей рух за інтеграцію етнічних меншин в українське суспільство;

(2) відділення етнічного життя меншин від держави: створення шкіл з мовою навчання меншин має стати справою самих меншин, держава може надавати лише податкові та інші пільги, надавати часткове фінансування у тих випадках, коли існування меншини як такої загрожене. У світовій практиці є критерії, за якими визначають ступінь такої загрози;

(3) держава також повинна встановити межі втручання в життя меншин із закордону — з країн, де народи, з якими етнічно пов'язані меншини, мають свої етнічні держави. Фінансова підтримка етнічних меншин в Україні з боку цих держав має бути унормована двосторонніми міжнародними угодами, які гарантують аналогічні умови для життя українських меншин у цих країнах;

(4) тим представникам етнічних меншин, які не мають бажання інтегруватися в українське суспільство й додержувати законів України, держава повинна дати можливість і допомогти переселитися на свою історичну батьківщину. Очевидно, це повинно бути також унормовано двосторонніми міжнародними угодами;

(5) українська держава повинна перестати бути надто толерантною до тих, хто приймає українське громадянство, й вимагати від них знання української мови на робочому рівні, знання української історії та брати від них зобов'язання щодо захисту цілісності й суверенітету України. Якщо кандидат у громадяни не хоче брати на себе такі зобов'язання, йому немає чого робити в Україні;

(6) українське суспільство й українська держава повинні відмовитися від толерування тих іноземних громадян, які ведуть антиукраїнську діяльність і видворяти їх з території України. "Чемодан — вокзал — відповідна країна" мають стати засадничим принципом для відвертих ворогів України. Ці засади в принципі також мають бути обумовлені в двосторонніх міжнародних угодах з відповідними країнами;

(7) очевидно, має бути випрацюване законодавство про засади національної політики української держави щодо етнічних меншин, в якому мають бути прописані справедливі для всіх правила співжиття етнічних меншин в Україні, виходячи з традицій і звичаїв українського народу;

(8) за прикладом США, в Україні має бути ухвалений закон, який передбачає кримінальне переслідування за прояви ненависті між людьми (hate crime). Такий закон остудить голови тим, хто звик жити в ненависті до інших.

* * *

З метою вивчення становища українців на українських етнічних територіях, які перебувають у складі інших країн (Росія, Беларусь, Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія), а також у країнах компактного проживання української діаспори (Канада, США, ЄС, Австралія та ін.) Україна мала б спорядити спеціальні наукові експедиції у складі країнознавців, етнографів, соціологів, правознавців, соціолінгвістів та інших фахівців.

Завданням таких експедицій мають стати польові дослідження реального становища українців, їхнього етнічного життя в умовах відповідних країн — з одного боку, а також політики, ставлення держави, корінних народів, умов забезпечення прав, свобод і культурних потреб етнічних меншин взагалі й українців зокрема — з другого боку.

Такі дослідження Україна ніколи не проводила. А результати їх були б тривким підґрунтям для випрацювання вітчизняного законодавства щодо життя своїх меншин та адекватного налагодження їхнього інтегрування в українське суспільство.

Такі дослідження напевно проводять у різних країнах, але ми про них не знаємо, оскільки вони можуть мати закритий характер з огляду на їх стратегічну важливість для тієї чи іншої країни.

У відкритому доступі можна знайти дослідження такого характеру, здійснені в середовищі світового єврейства, завдяки якому, власне, виникла така галузь науки, як діаспорознавство, або діаспорологія.

В силу історико-політичних обставин дослідження життя української

діаспори було заполітизоване до крайньої межі й переслідувало єдину мету боротьби з "українським буржуазним націоналізмом" в інтересах окупаційного російського комуністично-радянського режиму.

За роки незалежності України українська наука поки що так і не спромоглася на серйозні наукові студії над життям української діаспори, над українською діаспорою як частиною української спільноти і над світовим українством як явищем чи феноменом.

В Україні досі не думали і не поспішають задуматися над діаспорою як інтегративною частиною українського суспільства. Так, як про це думають, наприклад, поляки або литовці. Хоча в цьому відношенні краще було б наслідувати приклад євреїв, досвід яких у цьому відношенні просто неймовірно корисний і повчальний.

Не маючи ні традиції, ні досвіду діаспорознавчих студій в Україні, ми не можемо відзначити серйозних діаспорознавчих студій, здійснених інтелектуалами й самої діаспори. Концентруючи свою увагу на різних ділянках українознавства (історія, політологія, літературознавство, мовознавство, етнонафія тощо), українські вчені в діаспорі мало звертали уваги на середовище, в якому вони жили й творили.

Найбільше наукове досягнення діаспори — Енциклопедія Української Діаспори, поява якого безумовно знакова, хоч видання і не є науково довершеним і вичерпним. Бо здійснювалося воно практично завдяки ентузіазму невеличкої групи людей.

Я свідомий того, що Україна за нинішніх умов не спроможна спорядити комплексні наукові експедиції в країни компактного проживання українців для вивчення становища української діаспори та її взаємин з місцевими суспільствами та державами. На те немає ні коштів, ні науковців, спроможних це зробити.

Звичайно, базову інформацію можуть зібрати посольства, особливо -

якщо серед їхнього персоналу є фахівці з досвідом роботи у відповідних царинах.

Основну ж ношу може взяти на себе діаспора, серед якої знайдеться достатньо кваліфікованих людей, які могли б здійснити базові дослідження за методиками, які ми можемо запропонувати, заодно взявши на себе й координацію проекту та підготовку кінцевого навкового продукту, необхідного для випрацювання новітнього національного є законодавства для унормування життя етнічних меншин в Україні та національної програми сприяння їхньому розвитку, яка враховувала б світовий досвід (зокрема й відношення до українців) та була позбавлена вибірковості (на користь певних меншин) і будь-якого волюнтаризму.

Такий підхід буде корисним і для зміцнення взаємин між Україною та діаспорою, що важливо для інтеграції діаспори в українське суспільство і без чого українізація та успішний поступ Української держави залишатимуться проблематичними.

Якщо ви підтримуєте нашу ідею й хотіли б прилучитися до участі в такому проекті, просимо згуртуватися навколо сторінки Diaspora Studies — Діаспорознавство (<https://www.facebook.com/UkrainianDiasporaStudies/>) та зголошуватися до співпраці приватними повідомленнями на цій же сторінці.

27 - 28 червня 2017 р.

ЧИ МОЖНА ВИМИКАТИ УКРАЇНОЦЕНТРИЗМ?

"Я не верю в рассвет этой страны. Мы будем логичным продолжением рассвета глобального, если только к тому времени успеем заложить нужный фундамент в стране. А фундамент должны заливать все, можно начинать с любимого под'езда і себя.

Виключайте свой україноцентризм, поздно думать масштабами страны, это можно было позволить себе в 2004. Нужно стратегировать как часть прогрессивного мира, который диктует перемены, иначе мы не успеем вообще нікуда", — це цитата із нотаток Марії Крючок, написаних як відгук на статтю Юлії Мостової у "Дзеркалі тижня", що стали однією з топових тем останніх днів (див.: <https://www.facebook.com/kriuchok.m/posts/1831095676917192>).

Заклик вимикати україноцентризм і орієнтуватися на глобалізм від молоді особи породжує тривогу.

Насторожує те, що ці рядки належать випускниці Києво-Могилянської академії, яка, схоже, зійшла з курсу, обраного на час свого відродження, і орієнтує своїх випускників на глобалізм, закладаючи в їхніх душах українобіжні або принаймні українобайдужі устремління.

Молодим, незміцнілим особистостям невтямки, що "стратегувати як частина прогресивного світу" жодна країна не може до тих пір, поки вона залишається об'єктом світової політики.

На жаль, Україна залишається об'єктом світової політики. Отож спочатку їй треба стати успішним в усіх відношеннях суб'єкт світової політики.

Щоб стати успішним суб'єктом світової політики, Україна має позбутися постколоніальної меншовартості, а українське суспільство — постгеноцидного й пострадянського синдрому. А це можливо лише через самоусвідомлення, переосмислення своєї ідентичності й свого місця та ролі у сучасному світі, повернення до національних традицій та звичаїв та ін.

Усе це ґрунтується на україноцентризмі, але аж ніяк не на українобіжності чи українобайдужості. Українобіжність чи українобайжужість ніколи не зробить Україну світовим гравцем — це шлях у болото "руського міра", з трясовини якого Україна ніяк не може виборсатися.

Успішний вихід України на глобальний простір здійсниться лише через українізацію. Шкода, що випускники Києво-Могилянської академії не спроможні це усвідомити.

* * *

Чесно кажучи, мене дуже насторожує те, що російськомовні українські "глобалісти" поспішають "заложити нужниц фундамент в стране". І добре, якщо то буде "ізбушка на кур'їх ножках".

22 серпня 2017 р.

ТРИ КИТИ УКРАЇНІЗАЦІЇ УКРАЇНИ

Існує древня легенда про те, що Земля тримається на трьох китах. Езотерики стверджують, що кити й дельфіни утримують вібрацію нашої планети на належному рівні. Прикметно, що до зменшення популяції китів прислужилася й Україна: обидві радянські китобійні флотилії і будувалися, і базувалися в Україні, одна з них навіть називалася "Радянська Україна", а більшість китобоїв складали... українці.

Ця історія з китами нагадує нам про те, що вбиваючи китів, ми знижували не тільки вібрацію Землі, а й власну національну свідомість і відтак відходили від національних традицій і звичаїв, втрачали національну честь і гідність. Багатьом це відібрало й мову. Тепер пожинаємо плоди власної національної безвідповідальності.

Утім, ніколи не пізно згадати про своє коріння, увімкнути родову, етнічну, генетичну пам'ять, а отже й очищувати від чужих впливів та актуалізувати історію свого України й українського народу, повертатися до національних традицій і звичаїв.

Головним чинником і рушійною силою цього процесу може і повинна стати широкомасштабна поетапна Національна програма **українізації України й українського суспільства**.

Багато хто розглядає українізацію у дуже звуженому розумінні — як

запровадження та розширення вживання української мови в усіх сферах державного й суспільного життя України. Вони думають, що заговоривши українською мовою, Україна й українське суспільство українізуються.

Насправді це не так. В Україні є мільйони україномовних громадян, які вважають себе українцями, але їхня ментальність не є українською за своєю суттю. Ментально вони залишаються радянцями і, незважаючи на воєнну агресію Росії проти України, продовжують себе вважати одним народом з росіянами.

З метою згуртування й мобілізацію народу для розбудови незалежної України як успішної держави уряд і парламент могли й повинні були б використати програму українізації як один із найважливіших чинників націєтворення й державотворення.

На жаль, цього не сталося. Проблема в тому, що влада та політична еліта в незалежній Україні в масі своїй не є україноцентричними. Більше того, вони аж надто часто проявляють українобіжні тенденції і фактично є гальмом поступу України. Отож сподіватися, що ближчим часом президент, уряд чи парламент зніциують випрацювання й запровадження Національної програми українізації України, не доводиться.

Кити українізації: (1) **освіта і просвіта** (наука, знання, виховання, університети й школи українознавства для дорослих, позаурочна робота з дітьми — гуртки, табори тощо, історико-краєзнавчі товариства), (2) **засоби масової інформації** (інформація, популяризація культури й мистецтва, пропаганда / популяризація національної ідеології, агітація / залучення широких мас до певних дій і т. ін.) та (3) **релігія** (етнізація традиційних релігій, відродження дохристиянських вірувань, створення нового типу духовного об'єднання народу і т. ін.).

23 вересня 2017 р.

ВІДПОВІДЬ ВАСИЛЕВІ РУБАНУ

(До історії українізації 1918 — 1932 років)

Василь Рубан стверджує: *"Українізацію запровадили більшовики в 30-х роках минулого століття (Шумський, Скрипник), щоб вибити ґрунт з-під петлюрівщини"*.

Ця думка помилкова. Насправді перші кроки в українізації України зробила Центральна Рвда, щойно почавши свою діяльність, про що довідуємося із опублікованих і широко знаних тепер джерел (див., напр.: Про Є. Коновальця й початки українізації в Києві — <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/64339/04-Kovalchuk.pdf?sequence=1>).

Ширша українізація розгорнулася за гетьманства Павла Скоропадського: тоді, зокрема, широко розгорнула свою роботу ВУАН, створено комісію з правопису на чолі з академоком А. Кримським та ін.

За Директорії на чолі з С. Петлюрою процес тривав. Коли більшовики монополізували владу, процес набрав такої сили інерції, що вони не могли не використати його як частину своєї політики "коренизації".

Тривало це до 1929 року включно. Процес українізації досяг своєї вищої точки на час ухвалення Українського Правопису, який називають то "харківським", то "скрипниківським", то навіть "голоскевичівським", хоч

найбільшою мірою він пов'язаний з ім'ям А. Кримського, а також чергових виборів до ВУАН.

Першим ударом більшовиків по українізації був початок т. з. “процесу СВУ”. Пік згортання українізації збігся з відходом Чорноземної зони (Стародубщини, Воронежчини, Білогородщини, Дону, Кубані та ін.) з 20-мільйонним населенням до РФ та з Голодомором 1932 — 1933 року.

Саме 1932 — 1933 року було **припинено** викладання українською мовою в Воронежському та Ростовському університетах та в усіх загальноосвітніх школах названих вище регіонів, **припинено** україномовні друковані видання в українських окрУгах, які стали областями РФ.

На нинішній території України було **припинено** діяльність ВУАН і фактично було засновано нову, уже радянську АН УРСР, скорочено до мінімуму величезну кількість українських наукових, освітніх і культурних проєктів, репресовано всіх інтелектуалів (частина з них пішла в табори і була ліквідована, частина виїхала з України сама, а частина — здалася на милість радянській владі), а в українське село прийшов Голодомор...

Я вивчав архіви (у зв'язку з роботою над спадщиною К. Квітки), переглянув **усю** періодику того часу, читав спогади учасників того процесу, розмовляв з людьми, які мали сміливість на спогади (Віктор Петров-Домонтович, Юрій Костюк, Валентин Асмус, Надія Гольденберг, Левко Ревуцький та ін.).

Тридцять років (постукраїнізація) — уже окрема історія. Про них можна прочитати у в книжках професорів Г. Костюка, О. Оглоблина, Губаржевського та ін.

26 вересня 2017 р.

ХТО ЗРОБИТЬ?

Один із коментаторів моїх публікацій у соцмережах, Геннадій Деревицький, порушив одну з найбільших проблем сучасного українського суспільства, поставивши запитання: «**А хто зробить?**». Настанова на те, що хтось має прийти і щось зробити для українців, і є перешкодою для поступу і суспільства, і відтак держави.

До тих пір, поки суспільство не перестане покладатися на прихід сторонньої сили і поки не почне покладатися на себе, нічого не зміниться на краще. **Нічого!** Бо ті приходьки, на яких ви сподіваєтеся, переслідують свою мету і мають свій інтерес.

Отже, починати треба з піднесення рівня національної свідомості й громадянської відповідальності кожного окремо взятого члена українського суспільства зокрема, так і українського суспільства в цілому.

А для цього треба почати прислуховуватися не до космополітичних популістів, а до україноцентричних інтелектуалів і на основі їхніх рекомендацій створювати україноцентричні громадсько-політичні організації й партії, які закладуть у свої програми україноцентричні ідеї, запропонують стратегію розвитку України та способи її втілення в життя.

Поверніть свої погляди від політичних авантюристів на тих україноцентричних діячів, які намагаються вибити з ваших голів

невігластво, спонукають вас протверезіти, замислитися над своїм місцем у світі і над своєю відповідальністю за долю України й почніть згуртовуватися навколо саме таких людей.

До речі, чи ви особисто приєдналися до Руху за Українізацію України? Ніколи не пізно зробити цей перший крок. Це — перший крок і єдиний шлях до зміни суспільного устрою та зміни способу урядування.

3 грудня 2017 р.

УКРАЇНІЗАЦІЯ VS ДЕРУСИФІКАЦІЯ

До питання про понятійно-категоріальний апарат

Час від часу активісти соціальних мереж закидають мені неправомірність використання мною категорії «українізація», наполягаючи на необхідності використання натомість поняття «дерусифікація».

Прикметно, що ці закиди належать не фахівцям (жоден із фахівців не висловився критично), а людям з освітою, яка не дозволяє їм взагалі зрозуміти співвідношення термінів, понять і категорій у їхньому смисловому та системному взаємозв'язку.

Час від часу я відповідав короткими репліками, ігнорував, а часом і блокував тих, хто по-хамському демонстрував свою «єрундицію».

Нещодавно чимало шуму наробив своїми не вельми толерантними записами (особливо щодо жінок) Роман Лунь. Знаючи мене особисто понад двадцять років, пан Лунь, не вельми добираючи вислови, написав в одному з коментарів:

«Пане Володимире ! Не бійтесь вживати слово ДЕРУСИФІКАЦІЯ! Ви хочете вживати *українізацію України* — це абсурд! Україну РУСИФІКУВАЛИ століттями і вам це добре відомо. Не вийшло! Тому не бійтесь і не лякайтесь терміну ДЕРУСИФІКАЦІЯ України! Бо ніколи не

буде української держави поки не буде проведена *ДЕРУСИФІКАЦІЯ України!*» (авторський правопис збережено).

Відповідаючи на пораду Романа Луня, я фактично написав текст, який має бути цікавим усім, кому муляє термін «українізація».

* * *

...А я й не боюся вживати слово «дерусифікація», як і «дєрадянізація», «декадебізація» та ін. Я їх вживаю там, де їх належить вживати за контекстом. У монографії, над якою я працюю, буде окрема глава про понятійний апарат.

На даний час у мене щодо «українізація» vs «дерусифікація» vs «українізація» є окрема публікація. Приводом для неї була фахова публікація Володимира В'ятровича як історика (див. тут: Дерусифікація чи українізація? — <https://www.facebook.com/volodymyr.ivanenko/posts/1448375828509087>).

Я не тримаюсь за свою консервативність, як вош кожуха, і можу змінити своє бачення проблеми після **переконливої** (з неспростовними аргументами) критики з боку **визнаного фахівця** у цій царині.

На даний час мої Вчителі вже не мають змоги разом зі мною обговорити цю тему, а з-поміж моїх авторитетних колег та студентів поки що не знайшлося такого, хто переконав би мене в помилковості мого вибору.

На жаль, я належу до дуже й дуже вузького кола науковців, які вздовж і впоперек опрацювали опубліковані й архівні джерела періоду українізації 1918 — 1932 років.

Дитячий лемент та «кухонні» аргументи нефахівців, які сунуть свій писок у неприступну для їхнього розуміння взаємодію термінів, понять та категорій і які, до того ж, не контролюють культуру своєї мови (чого тільки вартий ваш «абсурд!»), мене не цікавить.

Розумній логічно мислячій людині неважко зрозуміти, що українізація не зводиться до дерусифікації (деполонізації, дерумунізації, деугоризації — у деяких регіонах). Вона включає в себе і декомунізацію, декадебізацію та інші заходи щодо ліквідації наслідків зовнішніх імперських впливів та авторитарно-тоталітарного суспільного устрою й командно-адміністративної системи урядування. Це — **перше**.

Друге. Дерусифікація — це лише перший, початковий, частковий і короткотерміновий етап українізації, яка має набрати інерції постійного розвитку й надалі підтримувати життя України й українського суспільства на десятиліття й століття вперед.

* * *

Згаданий Р. Лунь не забарився відгукнутися на мою відповідь до його коментаря й наробив такого смороду... З перебріхуванням тексту, що лежить прямо перед очима, з відвертим хамством і таким щирим невіглаством ув очевидних речах...

* * *

Мої публікації, спільні з моїми однодумцями напрацювання для проекту широкомасштабної поетапної програми українізації України відкриті для якнайширшого і якнайсерйознішого обговорення.

Нам потрібна кваліфікована, конструктивна, продуктивна критика того, що ми робимо. Не подобається те, що ми робимо, — зробіть самі і краще за нас. Альтернативні проекти можуть також виявитися корисними.

Нам більше хотілося б, щоб до нашої роботи приєднувалися нові — як досвідчені, так і зовсім молоді — сили. Це ж бо робота не на один день, тиждень, місяць, ба навіть рік.

Ми також розраховуємо на посильну матеріальну підтримку з боку тих,

хто не може підключитися до проекту безпосередньо як науковець, але має бодай якусь змогу прискорити роботу над проектом в інший спосіб, наприклад, спонсорськими внесками чи пожертвами (див. тут: <http://www.paypal.me/UkrainianUniversity>).

1 січня 2018 р.

МІМІКРІЯ «РУССКОГО МІРА» В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Що криється за підвищенням активності й
агресивності «російськомовних патріотів»

Тема зміни суспільного устрою (ладу) й системи урядування в Україні є одним із найважливіших науково-дослідних проектів Українського Університету. Мені особисто ця тема почала боліти ще від часу розпаду СРСР, і тільки в цьому передусім я вбачаю запоруку справжніх змін на краще в Україні.

Це спонукає мене постійно роздумувати й писати на цю тему, і часом багато кому може здатися, що я буквально нав'язую ідею зміни суспільного ладу й системи урядування українському суспільству.

Справді, я наполягаю й наполягатиму на цьому, доки мене не почують і не зрозуміють, що всі проблеми українського націєтворення й державотворення, а отже — успішність України й добробут українського народу залежать саме від системних змін, на які українське суспільство не йде через низький рівень своєї суспільної свідомості й громадянської зрілості та відповідальності.

Саме цим і користуються ворожі та злочинні сили, які об'єдналися у

розграбуванні багатств України та знищенні української нації і всього українського.

На жаль, мені не вдається докричатися до української інтелектуальної еліти, щоб об'єднати наші зусилля й дружно зайнятися проектами, втілення в життя яких стане запорукою формування здорового ядра суспільства з критичною масою для справді епохальних змін.

Цими днями я звернув увагу ось на що. Поки українське суспільство чухає потилицю над питаннями зміни суспільного устрою та системи урядування через повернення до національних традицій і звичаїв (українізацію), «любимая русскоязычная Україна» поспішає перебрати ініціативу на себе.

Оскільки рівень національної свідомості й громадянської відповідальності/зрілості у російськомовної частини українського суспільства залишає бажати кращого, то — у разі втрати ініціативи — можна сподіватися, що «руській мір» скористається можливістю монополізувати цей процес, і тоді українці можуть розпрощатися навіть із мрією про незалежну й успішну Україну (див.: <https://www.facebook.com/UkraineSystemChange/posts/183448719066844>).

Цей мій запис не привернув уваги ширшого кола моїх друзів у мережах, оскільки він розміщений на сторінці відповідного проекту Українського Університету скорше для майбутнього використання у проектних працях, ніж для широкого обговорення тут і зараз.

Тим часом мені довелося проявитися своїми коментарями в обговоренні самого запису Андрєя Матрєя (див.: <https://www.facebook.com/andrey.matrey/posts/1452795491485868>).

Там розгорнулася справді цікава дискусія з коментарями як російськомовних, так і україномовних авторів. Якийсь час я просто спостерігав за перебігом обговорення, поки дискусія не наразилася на перешкоду,

обумовлену внутрішньою суперечливістю такого явища, як «російськомовний патріотизм» в Україні.

Тут я й кинув Сергею Жігінасу фразу: «От що значить бути і вдома, і замужем».

Мене не зрозуміли: «А по существу?»

Я перефразував: «А по существу — намагатися всидіти на двох стільцях».

Мій опонент все одно не зрозумів і навіть перейшов на українську: «на яких стільцях я намагаюся всидіти? Чого це Ви все загадками?»

Відтак я мусив конкретизувати: «Ну, ви ж укупі з С. Дацюком шукаєте українську національну ідею з російськоміровським душком. А воно, як казав блаженної пам'яті Іван Плющ, невпихуєме. Тому треба творити щось одно: або Україну, або Малоросію».

Далі пішло так. Сергей Жігінас до мене: «А як до тих україномовних авторів, що я навів вище? Я не зрозумів, потрібно ДВІ національних ідеї (для україномовних і для російськомовних окремо)? Чи то вже дві різні нації?»

Я відповів: «Чому ж? Національна ідея для України може бути одна — українська, і на реалізацію її російськомовні (не в побуті, а в суспільстві та державотворенні) мають працювати з такою ж віддачею, як і україномовні. Інакше про єдину політичну націю не може бути й мови. Але незгодним (національно несвідомим, українобіжним) з числа побутово російськомовної частини українського суспільства за таких умов треба буде вибирати між (1) усвідомленим прийняттям такої ідеї та (2) міграцією в ті країни, чиї національні ідеї відповідатимуть їхнім устремлінням».

С. Жігінас: «я не комментирую тот геноцид для части населения, который Вы предлагаете, а вот про == Інакше про єдину політичну націю не може бути й мови == Да речи об единой политической нации быть не

может, так как не только украиноязычные не могут договориться с русскоязычными, но они не могут договориться и между собой, и в любом вопросе игнорируют друг друга, как это делаете Вы в отношении украиноязычных авторов национальной идеи. Так что в этом я с вами согласен: "Про єдину політичну націю не може бути й мови", по крайній мере, сьогодні. Вот и вывод. А дальше про национальную идею — Вы уже сами додумаете».

Я: «Тіпун вам на язык — за геноцид. У мене такого ніколи не було, немає і не буде. Притомний російськомовний громадянин України, як на мене, має чи повинен мати достатньо розуму, а ще краще — мудрості, щоб усвідомлювати для себе й уміти переконливо пояснювати іншим, засади українського націєтворення й державотворення. Якщо він на таке не здатен, другий варіант — бути законопослушним громадянином і з повагою ставитися до народу й України. Що в цьому геноцидного? В США співживуть представники чи не всіх етносів планети. Жодна з етнічних груп не качає тут свої права, але сумлінно додержують встановленого в країні конституційного порядку. Якщо трапляється спостерігати чванство, то, здається, тільки з боку... російськомовних. Парадокс? Не думаю».

С. Жігінас: «== російськомовний громадянин України, як на мене, має чи повинен мати достатньо розуму, а ще краще — мудрості == ЯК НА МЕНЕ. Отож. а Ви в них запитайте.)) Ви вже згадували тут Сергія Дацюка, а він сьогодні найпопулярніша фігура у людей, які здатні думати (зайдіть до нього на сторінку і порухайте лайки, коментарі та репости), а потім зробіть це саме на своїй сторінці. я це вже зробив».

Я: «Бути популярною фігурою у суспільства з низьким рівнем національної свідомості й громадянської зрілості — не робить честі. Я такого навіть не прагну».

С. Жігінас: «== у суспільства з низьким рівнем національної свідомості й громадянської зрілості ==

И как Вы в таком обществе собираетесь продвигать национальную идею? Вижу уезжать из страны придется бОльшей части населения.

У нас самое сознательное и зрелое общество в мире, просто, да, каждый судит по себе».

Я: «Сергей Жигинас, ми почнемо з піднесення рівня національної свідомості й громадянської відповідальності суспільства через освіту й просвіту, через захист інформаційного простору й інформаційного суверенітету України, через масовану інформаційно-роз'яснювальну роботу україноцентричних ЗМІ. Спочатку ми витіснемо з мізків людей кремлівську пропаганду з її «руським міром», потім допоможемо людям усвідомити самих себе як дітей своєї землі, потім — як народ і суспільство, а потім — свою відповідальність за свій лад (устрій), за свою систему урядування і зрештою — за своїх політичних лідерів та урядовців».

С. Жігінас: «== захист інформаційного простору == Защите страну хоть от самого себя, так как тот, кто вносит раскол в ряды украинцев во время войны — лучший ПОМОЩНИК АГРЕССОРА. А дотянуться Вам до всех остальных — руки коротки, как это мы уже выяснили. Сознательные украинцы "всем миром" уже выяснили, что во время войны нужен МОРАТОРИЙ на все темы, которые РАЗДЕЛЯЮТ ЛЮДЕЙ https://rizzoma.com/topic/9f46f955831323f11a6b5c159f841eee/0_b_6com_8601k/».

* * *

У мене більше не має бажання продовжувати діалог із С. Жігінасом, який звинуватив мене в тому, що я, бачите, вношу «раскол в ряды украинцев во время войны», а отже я (і ніхто інший) — «лучший ПОМОЩНИК АГРЕССОРА».

Зрозуміли логіку? С. Жігінасові, який живе в Тернополі й вільно володіє українською мовою, але принципово спілкується російською, не дано зрозуміти, що метою агресією Московії проти України якраз і був намір захистити «знедолену», «переслідувану» російськомовну меншість в Україні. Хоча ця агресія, власне, мала на меті примусити українців ще більше полюбити «русскій мір».

Василь Шкляр в одній із своїх публікацій якось звернув увагу на те, що російське вторгнення на Донбас поширилося на окремі райони, в яких переважало денаціоналізоване населення, і не поширилося на україномовні райони Луганської та Донецької областей.

Це говорить про те, що якби українське суспільство не було роз'їдене іржею «руського міра» і було україноцентрично монолітним, Путін із своїми кремльовськими osvabaditel'ями навряд чи й сунув би свій писок в Україну, в українське суспільство і взагалі в українські справи.

Тому для кожного притомного українця в Україні та розсіянні цілком очевидним є те, що справжнім розкольником українського суспільства є якраз відверті чи приховані прибічники «руського міра».

З відвертими пропагандистами «руського міра», здається, усе усім зрозуміло. Незважаючи на свою наглість і агресивність, вони спалюються дуже швидко. Тому прикладом є випадок із священиком УПЦ МП, який відмовився відспівувати трагічно загиблу дитину в Запоріжжі. Думаю, цей випадок спричинить величезний відтік віруючих із цієї церкви, яка є одним із найпотужніших інструментів русифікації України.

Українське суспільство хай і помалу, але відкриває очі на справжню суть російських та проросійських ЗМІ, які роблять усе для того, щоб не тільки тримати українців у полі інформаційного впливу Кремля, але й «заземлювати» їхню свідомість на рівень ностальгування за совком. Про це, зокрема, свідчать обговорення новорічних та різдвяних телепередач.

Із деструктивними щодо України й українського суспільства УПЦ МП та олігархічними ЗМІ ситуація прояснюється. Можна навіть говорити, що процес розпаду їх таки починається. Звичайно, період напіврозпаду триватиме ще досить довго, і повний розпад прискорити можна лише поетапною широкомасштабною українізацією.

Судячи з цитованої вище дискусії, значно небезпечнішими є процеси, які зараз відбуваються в російськомовному сегменті українського суспільства і в яких провідну роль переймають на себе так звані «російськомовні патріоти» України.

Вони не тільки не мають наміру пристосовуватися до більшості в суспільстві чи йти на компроміси з ним і відтак допомагати суспільству розвиватися й будувати державу. Вони вимагають від суспільства йти їм на поступки, пристосовуватися до них. Вони роблять усе для того, щоб нав'язувати суспільству свої «правила гри», і тому, працюючи на випередження, пропонують суспільстві свої проекти, які задовольняли б їхні інтереси і які кардинально розходяться з інтересами усього українського суспільства.

Чого тільки вони не придумують, аби лише зберегти свою російськомовність. Письменник Андрій Курков навіть пропонує випрацювати основи «української російської мови», відмінної від російської мови в Росії, та інші заходи, які зберігали б статус-кво (див.: <http://www.dsnews.ua/politics/andrey-kurkov-putinu-ne-vazhno-chto-dumayut-ukrainskie-russkie--02012018220000>).

Тут є кілька аспектів, які нас мають занепокоїти, і, можливо, навіть серйозніші, ніж Московський патріархат і згадані вище ЗМІ.

По-перше, скидається на те, що якраз «російськомовні патріоти» з часом залишаться останнім бастіоном «русского міра» в Україні й чинити-

муть найшаленіший опір процесам становлення української нації, а отже — й процесам українського державотворення.

Це означає, що рівень національної свідомості й громадянської відповідальності цього сегменту українського суспільства залишатиметься низьким до тих пір, поки через сутнісну українізацію системи освіти в наступні покоління не буде закладено україноцентричне начало. Але цей процес забере набагато більше часу й більше зусиль, ніж ми навіть можемо уявити.

По-друге, традиційно активніші й агресивніші, «російськомовні патріоти» працюють на випередження й усе частіше перехоплюють ініціативу у випрацюванні тих чи тих проектів.

Це якраз і має місце в ситуації, яка спонукала мене до цих нотаток. «Російськомовні патріоти», як можна помітити з перебігу обговорення, уже втяглися у пошук національної ідеї та можливостей зміни суспільного устрою й системи урядування.

Чим загрожує така ініціативність та активність? Перш за все тим, що свідомо чи несвідомо «російськомовні патріоти» можуть нав'язати Україні й українському суспільству черговий малоросійський проект, який продовжуватиме тримати Україну й українське суспільство в цупких обіймах російського інформаційного простору, сіятиме українобіжні настрої й тенденції й, зрештою, важкими ланцюгами прикує їх до «русского міра».

По-третє, російськомовний сегмент українського суспільства, яким патріотичним він не позиціонував би себе, залишатиметься благодатним ґрунтом для роботи кремлівських спецслужб, російсько-проросійських церков та ЗМІ, для вирощування нових поколінь таємної ворожої агентури та агентів ворожого впливу.

У зв'язку з цим російськомовний сегмент українського суспільства взагалі й «російськомовні патріоти» зокрема мають стати об'єктом уваги передусім українських спецслужб, а вже потім — освітньо-просвітницьких установ і організацій, україноцентричних церков та ЗМІ.

І тут нам може стати в пригоді історичний досвід різних країн у справі боротьби із ворожими впливами через використання етнічних меншин.

Наприклад, до початку Першої Світової війни чи не найпотужнішою етнічною групою в США була німецькомовна меншина, німецька мова конкурувала з англійською, а вплив американських німців на суспільне життя американців був величезним. Під час світових війн, розв'язаних Німеччиною, багато американських німців були інтерновані. Поразка Німеччини у двох світових війнах прискорила процеси асиміляції американських німців, і тепер тільки прізвища нагадують про їхнє коріння.

Аналогічна ситуація була і з американськими японцями.

Уряд США, звичайно, відіграв у цих випадках репресивну роль із своїми таборами для інтернування, але й американське суспільство тут не залишилося осторонь, відігравши консолідуючу суспільствотворчу роль.

Нинішнє століття, звичайно, не надихає на інтернування, хоч агресивно налаштована російсько-проросійська п'ята колона в Україні й заслуговує саме таких жорстких заходів у часі агресії Росії щодо України (це значною мірою знизило б напругу в суспільстві й сприяло б успіхам у протистоянні агресії).

А от досвід суспільного впливу на проблемні сегменти українського суспільства міг би бути дуже корисним для консолідації українського суспільства й піднесення його національної свідомості та громадянської відповідальності.

Ми маємо перемагати не репресивними заходами (хоч без репресивних заходів щодо відверто ворожих агресивних і суспільно небезпе-

чних дій не обійтися), як масованою освітньо-просвітницькою та інформаційно-роз'яснювальною діяльністю.

Навколо реалізації цих завдань і мають об'єднатися усі здорові сили українського суспільства. В авангарді цих здорових сил бачиться мені й потужна група україноцентричних, національно свідомих і громадянськи відповідальних російськомовних у побуті, але публічно україномовних (sic!) громадян України. Ця група може формалізуватися у вигляді громадського об'єднання, фундації чи якоїсь іншого типу інкорпорування.

Ми раді будемо співпрацювати з такою групою, надаючи їй усебічну підтримку й сприяючи її кількісному та якісному зростанню до того рівня, на якому ця група зможе справляти вирішальний вплив на увесь російськомовний сегмент українського суспільства.

Це й буде та сила, яка відіграє справді об'єднавчу роль в українському суспільстві, стане потужною підмогою в процесах українізації, а відтак і в зміні суспільного устрою та системи урядування, що остаточно відірве Україну й українське суспільство від Московії й допоможе перетворити Україну на успішну державу.

Успіх України пробудить українську національну свідомість і в мільйонах і мільйонах давно зрусифікованого люду, який живе на українських етнічних теренах, що нині адміністративно входять до складу РФ і які зараз використовуються як плацдарм для агресії Московії щодо України.

ЩЕ РАЗ ПРО ШКОДУ СИТУАТИВНИХ ПІДХОДІВ ДО ПИТАНЬ УКРАЇНІЗАЦІЇ

Час від часу в мережах розганяють відеозаписи з висловлюваннями Ірини Фаріон. Мені дуже імponує її принциповість, і я поділяю більшість висловлених нею думок, якщо підходити до них як деталей, як окремого, як частин чогось цілого. Біда пані Фаріон у тому, що вона, як і абсолютна більшість борців **проти** російської мови чи **за** українську мову, мислить ситуативно, будучи упевнена в тому, що через зміну окремого чи частини можна змінити ціле.

Втілити в життя те, про що мріють І. Фаріон, Л. Ніцой і багато інших українців, можна лише через **системну українізацію**, але вони, на превеликий жаль, цього не розуміють і розуміти не хочуть. (Більше тут: Українізація України — <https://www.facebook.com/Ukrainization4Ukraine/>; Рух за українізацію України — <https://www.facebook.com/groups/771863622990043>; Зміна Системи — <https://www.facebook.com/UkraineSystemChange/>.)

Неусвідомлення інтелектуальною елітою України системних речей заганяє активних її представників у становище провокаторів, які збуджують пристрасті в суспільстві, але по суті жодною мірою не сприяють конструктивному розв'язанню проблем, що їх самі ж і порушують. Тоді на

чий млин вони ллють воду своїми пристрасними висловлюваннями і неконструктивними вчинками?

* * *

Мої коментатори, схоже, недалеко відкотилися від І. Фаріон — мусують виключно мовний аспект і з тих же позицій. Прикметно, що мовна проблема застуге їм і усвідомлення намірів Московії по відношенню до України. Тому мушу особливо наголосити: мовне питання («захист російсько-мовних» чи под.) — жупел, який Кремль використовує для прикриття своїх істинних намірів.

Усе, що потрібне Москві, — це стерти з карти землі Україну і українців, щоб повністю приватизувати українські сторичні цінності й традиції. Тоді «всьо будет Россія». І вони не заспокояться доти, поки залишатиметься хоч один українець, який стверджуватиме свою ідентичність. Тому, якщо ви хочете перемогти у цій справді цивілізаційній гібридній війні, треба:

— проводити системну українізацію через сутнісну (не лише за мовою викладання) українізацію освіти, просвіти й інформаційно-роз'яснювальну діяльність системи україноцентричних ЗМІ;

— підвищувати рівень національної свідомості й громадянської відповідальності українського суспільства;

— змінювати залишки авторитарно-тоталітарного устрою й адміністративно-командної системи урядування на суспільний лад та спосіб урядування, які базувалися б на українських національних традиціях і звичаях.

Тільки реалізація цих завдань зробить Україну успішним суб'єктом світової політики, а відтак і переможцем у війні з Московією. Поза цим навряд чи Україна й українське суспільство переможуть у цій справді страшній війні.

24 січня 2018 р.

**“Ми — українці не тому, що говоримо українською
МОВОЮ.**

**Ми говоримо українською мовою тому, що ми —
українці”.**

СИСТЕМНІСТЬ ЯК ФАКТОР СУТНІСНОЇ УКРАЇНІЗАЦІЇ

Фізик (зараз це суттєво) Андрій Карбівничий запропонував перепостити у нашій групі свій запис (https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=398500650595706&id=100013073223394). Дозволяючи перепост, я не мав би змоги написати необхідне у даному випадку застереження. Тому я перепощую його запис сам. Суть цього запису — мовне питання й нагальність запровадження української мови в усіх сферах життя України. І про це говорить нам, наголошую, **фізик**.

У чому тут проблема? Учора ми активно обговорювали позицію мовознавця за фахом, і не просто мовознавця, а доктора наук і професора Ірини Фаріон, яка бачить українізацію виключно через шкельця агресивного, сиріч примусового поширення української мови на всі сфери українського життя. Приблизно так само, як уявляє собі це пан Карбівничий. На жаль, конструктивної дискусії не вийшло — вона перетворилася на базар, у якому найбільше лементу наробили свободівці — однопартійці пані Фаріон.

Наголошую ще раз: я **за** поширення української мови на всі сфери життя українського державного й суспільного життя, за винятком хіба що родинного середовища і меншинних громад. Я про це пишу давно й по-

слідовно. І буду це робити надалі. Але я **проти** ситуативного, несистемного підходу, коли мовне питання виривають із комплексу системних заходів, розглядають як самоціль і намагаються розв'язати поза іншими, не менш важливими, сутнісними чинниками, які складають комплекс завдань, які можна і треба вирішувати у процесі системної українізації.

Зараз я запрошую тих, хто надає перевагу логіці, увімкнути логіку, а тих, хто надає перевагу образно-асоціативному мисленню, — активізувати свою уяву. Отже, уявіть собі, що ви прислухалися до філолога Фаріон і до фізика Карбівничого й спонукали населення (саме так!) України заговорити вишуканою українською літературною мовою чи верхньо-наддністрянським її діалектом. Усе населення, включно з тими неукраїнцями в Україні, що десь там усамітнилися під однією ковдрою.

Уявили? А тепер уявіть собі, що вони слухають і про що говорять. У когось грає Висоцький, а в когось «Мурка». Хтось регоче з витребеньок Зеленського чи Данилка. Хтось як дивився російські серіали, так і дивиться... Так, вас обслуговують на касі в супермаркеті та за столом у ресторані українською. Українською ж виступають депутати усіх рівнів. І чиновники від президента до секретаря сільради в російськомовному колись Криму чи Донбасі говорять до вас солов'їною...

Ви задоволені й щасливі від того, що скрізь чуєте українську і що живете нарешті в українській Україні. Аякже! Ефект Фаріон, ефект Карбівничого чи ефект когось іншого (підставте знайоме вам ім'я) запрацював. Ви навіть не зауважили, що внутрішній голос виказав вам цю радість голосом ненависного вам українофоба Олега Табакова через кота Леопольда з московського мультфільму: «Заработало!» (Теоретично це цілком можливе. Якщо до влади в Україні прийде диктатор з поглядами, як у пані Фаріон.)

Звичайно ж, в екстазі задоволення ви навіть не запідозрили, що ввіч-

ливий касир подумки побажав вам усього найгіршого, що офіціант тричі плюнув у кожне з принесених вам блюд, що депутат чи чиновник таємно віддав свій голос за погіршення вашого добробуту або зробив усе, щоб вам краще не стало...

Поки ви осмислюєте сказане мною вище, зверну вашу увагу на реальні зміни в суспільному житті України й українського суспільства, уже здійснені з добрими намірами, але які дали частковий (навіть не половинчастий) ефект. За позірною значущістю акції суттєвих змін у суспільстві не спостерігаємо.

Йдеться про декомунізацію, головним героєм якої є Володимир В'ятрович. Він справді провів грандіозну роботу. Знищено майже всі пам'ятники тоталітаризму. перейменовано майже всі населені пункти й вулиці, які несли на собі мітку авторитарно-тоталітарного устрою й адміністративно-командної системи урядування. Чи принесли ці заходи сутнісні зміни в українське суспільство й українське державотворення? Чи зруйнували вони залишки авторитарно-тоталітарного устрою й адміністративно-командної системи урядування, які успадкувала Україна від УРСР?

Запитання риторичні. Совковість як була, так і залишається становим хребтом українського суспільства й українського державотворення. Система освіти не зазнала сутнісних змін, незважаючи на спроби реформувати її. Система ЗМІ також не зазнала сутнісних змін: український інформаційний простір залишається під монополією Москви. Духовне життя українського суспільства не позбавилося впливу Московського патріархату: «руській мір» лізе з усіх щілин.

Чому? Дехто вважає, що зосередитися треба було не на декомунізації, а на дерусифікації чи на розросійщенні (пропонують масу термінів, не замислюючись навіть над їхнім сенсом). Як це не називай, а декомунізація була й залишається спробою змінити ціле через зміну окремого, ба

навіть вплинути на сутнісне через зміну форми, не зачіпаючи навіть нематеріальних — ідеологічних, світоглядних складових. Інакше кажучи, мав місце ситуативний підхід до явища, яке вимагає сутнісних змін — заміни авторитарно-тоталітарного устрою й адміністративно-командного способу урядування новими, питомими для українського суспільства ладом та системою урядування.

Фізики мали б розуміти й усвідомлювати це краще, набагато краще, ніж історики й філологи. Але українські фізики, схоже, заражені фрагментарністю мислення не менше, ніж українські історики й філологи.

Я нікому не нав'язую свої погляди і свою концепцію. Я хочу спонукати вас замислитися над причинами й наслідками при розв'язанні тих завдань, які ми ставимо перед собою. Поширення української мови на всі сфери державного, суспільного й навіть родинного життя, як і реальні декомунізація, дерусифікація, деолігархізація тощо, стане можливим і природним явищем, коли ми будемо просувати її через системні, комплексні сутнісні зміни.

Очевидно, що це можливо й необхідно роботи щонайменше у трьох напрямках водночас і у якнайтіснішому взаємозв'язку стратегічних і тактичних заходів на кожному з цих напрямів.

Перший напрям — системна українізація усієї системи освіти (від дитсадка до вишу) і просвіти (з тривкою українознавчо-світоглядною основою), і не лише через запровадження української мови як мови навчання, а через українізацію ідеології, методології та інших аспектів ідейно-тематичного спрямування, змісту освіти, завдяки яким українська як мова викладання стає природною функціональною формою усього процесу. За таких умов, маючи на вході до дитсадка уявних Мішу чи Альону, на виході із середньої школи чи тим більше вишу ми матимемо україноцентричних і стовідсотково україномовних навіть у побуті Михайла чи Олену.

Другий напрям — системна українізація інформаційного простору й створення україноцентричної системи ЗМІ, захист інформаційного суверенітету. Знову ж ідеться не лише про запровадження української як панівної мови телерадіомовлення й текстових (друкованих та віртуальних) ЗМІ. Йдеться про українізацію ідейно-тематичного спрямування усього інформаційного простору, за якої українська мова стане природною і єдино можливою формою функціонування інформації в суспільстві. За таких умов якісна за змістом і вишукана за формою україноцентрична інформаційна сфера виконуватиме конструктивну націєтворчу, державотворчу та й розважальну функції в українському суспільстві, утримуючи його імунітет до чужинських впливів на належному рівні.

Третій напрям — українізація духовної сфери, що є, можливо, найважчим, найскладнішим із завдань, які постають перед українським суспільством і українською державою. Не стільки тому, що ця сфера є найделікатнішою, скільки тому, що вона вона заполітизована більшою мірою, ніж освіта й інформаційна сфери. Це — фантом якраз того суспільного устрою і тієї системи урядування, що їх Україна зберегла, не позбулася після розпаду СРСР, в якому церкви та інші релігійні об'єднання були не так формою організації духовного життя людей, як інструментом у руках спецслужб. За українізацію цієї сфери борються україноцентричні спектри різних традиційних і нетрадиційних релігій. Очевидно, що першочерговим завданням у цій сфері є створення єдиної Української помісної церкви християнського обряду, яка змогла б витиснути з українського духовного простору Московський патріархат з його «русским міром».

Так само очевидним є і те, що в Україні активізувалися й дохристиянські, рідновірівські та псевдорідновірівські форми організації духовного життя, які в масі своїй не є україноцентричними. Тому й тут особливо важливо відділити зерно від полови. Як і в інших сферах, тут не можна украї-

нізацію зводити до окремих, хай і суттєвих аспектів — того ж мовного питання чи українськості в природі християнства чи рідновірства.

Зрозуміло, що лише україноцентричні освіта, просвіта та інформаційно-роз'яснювальна робота ЗМІ можуть відіграти ключову роль в українізації сутності духовної сфери на перших етапах українізації релігійного життя. Але це — не кінцева мета українізації.

Зараз уже заговорили про перспективи виникнення сутнісно нового явища в духовній сфері українського суспільства, яке поєднає науку, філософію і релігію і відтак із часом замінить собою традиційні релігії. Така «нова релігія» напевно відіграє вирішальну роль у вихованні «нового українця» з високим рівнем національної свідомості й громадянської відповідальності.

Отож українізацію годилося б розглядати як широкомасштабний проєкт, успішність якого може забезпечити лише системний підхід, який дозволить трансформувати суспільство в цілому і кожного його члена зокрема на ментальному рівні. Тільки тоді ми переможемо совковість і зможемо змінити суспільний устрій та систему урядування на такі форми, які відповідатимуть традиціям і звичаям українського народу і які дадуть усі можливості для розбудови України як успішної держави.

26 січня 2018 р.

РИЗИКИ СИТУАТИВНОЇ, ФОРМАЛЬНОЇ УКРАЇНІЗАЦІЇ ЗМІ

Ось вам — результат, якого можна досягти заходами ситуативної, формальної (на мовному рівні) українізації ЗМІ (див.: <http://www.gordonua.com/ukr/publications/korogodskij-dumaju-osnovna-dijucha-osoba-majdanu-firtash-miljon-drugij-doklav-kolomojskij-banalna-zmina-elit-ale-na-zhal-na-krovi-228475.html>). Ви відкриваєте сайт Гордона, і вам впадає в око україномовний текст інтерв'ю знаної української журналістки із знаним ізраїльським, тобто неукраїнським бізнесменом...

«Круто!» — вигукнете ви, радіючи несподіваній українізації раніше російськомовного і більшою мірою проросійського чи принаймні українобіжного, хоч власник і наголошує на україноцентричності, ресурсу.

Зрештою, чому на таке й не сподіватися? Адже Дмитрій Гордон — український журналіст, який вільно володіє українською мовою. Хоч і не є насправді україноцентричним. Скорше він належить до тієї частини інтелектуальної верстви українського суспільства, яка формує ідеологічну базу й культивує живучість і відтворення такого величезного сегменту українського суспільства, як «какаяразніца». Тому не дивуйтеся, коли відкривши відео для перегляду, ви почуєте, ну, не зовсім «чистейшій», але все одно «великій і могутій»...

Втім, уявіть собі, що й відеозапис ви чуєте сподіваною мовою: журналістка говорить чудовою українською, а гість її говорить чудовим івритом, який з волі вправного тлумача виливається на вас чудовою українською... Треба буде — Гордон вам і це забезпечить. Питання тільки в тому, чи українізується Гордон як ЗМІ за своєю суттю.

Прийнявши україномовну форму інформаційного товару за цілком фахову, спробуймо розібратися в ідейно-тематичному спрямуванні, у змісті, у смислового навантаженні, у суті запропонованого нам продукту.

Я міг би зробити для вас найдокладніший журналістикознавчий аналіз цього твору й переконати вас у його нікчемності в контексті інтересів українського суспільства. На жаль, це забере багато часу й місця. Воно цього не варте.

Одна прибічниця ситуативної українізації справедливо звернула увагу на, либонь, найсуттєвіший нюанс цього інтерв'ю — на його, можна сказати, родзинку. Цією родзинкою є намір гостя студії відмовитися від ізраїльського громадянства, прийняти (чи повернути?) українське громадянство, щоб зайнятися бізнесом, а потім і політикою в Україні. Політична мета нашого героя — вибитися в мери Києва і «змінити його» (Київ, звісно).

Тут би журналістці й присікатися до гостя із запитаннями: змінити на чю користь? Чи збирається відновити в Києві магдебургське право? Що він знає про традиції і звичаї українського народу? Як він має намір українізувати Київ? Ну, й таке інше.

Нічого навіть подібного у розмові не трапилося. Україна й українські справи зведено до картярських зацікавлень колишнього президента та окремих політиків...

Чи треба бути Айнштайном, щоб допетрати, що до Гордона навідався не україноцентричний ізраїльтянин, а екстравагантно вбраний шулер?

Україноцентричний, національно свідомий і громадянськи відповідальний журналіст припер би картяра до стінки, показав би нутро зайти своїм співвітчизникам... Цього не сталося...

Нагадаю: текст інтерв'ю оприлюднено українською мовою.

26 січня 2018 р.

УКРАЇНІЗАЦІЯ: ЯК ЦЕ МОЖНА ЗРОБИТИ

Тарас Марусик пише у коментарях до одного із моїх текстів щодо ідеї українізації та формування Руху за Українізацію: *«Добра ідея, але треба знайти механізми її втілення. Сказати "системні зміни" встократ легше, аніж запропонувати адекватний ідеї план. І я не вважаю, що Мінкульт — окремо взяте Міністерство, бо саме воно є єдиним центральним органом виконавчої влади, на який покладено функції регулювання державної мовної політики і, зокрема, забезпечення конституційного поширення української мови».*

Українізація — основа основ системних змін. Оскільки держава в Україні цупко тримається за стару, неефективну систему координат — залишки авторитарно-тоталітарного устрою й адміністративно-командного способу урядування, — покладати надії на українізацію й системні зміни «згори» не можна. Це — безнадійна справа. Українізацію й системні зміни за цих умов можна і треба здійснювати силами українського суспільства: спочатку згуртовуючи його активну, пасіонарну частину, а потім через піднесення національної свідомості й громадянської відповідальності мобілізувати потенціал усього суспільства. Унаслідок такого підходу україн-

ське суспільство своїми силами трансформує суспільний устрій та спосіб урядування, тобто змінить і державу.

Ось тезисно моє бачення, як це можна зробити:

А. Засновуйте й формуйте Рух за українізацію України. В кожному місті, містечку й селі знайдуться люди, які вітають цю ідею. Організуйтеся й пояснюйте спочатку своїм (членам організації), що: українізація полягає не в тому, щоб примусити офіціантів, касирів, вахтерів та ін. заговорити українською мовою; українізація й не в тому, щоб просто поширити українську мову на всі сфери життя.

Українізація — це: пробудження національної свідомості й громадянської відповідальності українського суспільства; перехід до суспільного устрою (ладу), заснованого на національних традиціях і звичаях; перехід до способу урядування, заснованого на національних традиціях і звичаях.

Б. Організуйте мережу українознавчих гуртків, семінарів, шкіл, університетів, які через освіту-просвіту доноситимуть українознавчі знання і українську мову до широких мас. Підпорядковуйте Рухові й трансформуйте для його потреб «Просвіту», «Знання» та інші просвітницькі мережі. Прийдіть у школи. Не через структури МОНу, а неформально — через учителів та батьків. При цьому не піддавайтеся впливам радикалів, але й не потакайте українобайдужим. Провокаторів треба викривати й позбуватися. Енергію радикалів треба спрямовувати у потрібне русло.

В. Засновуйте україноцентричні ЗМІ, об'єднайте їх у систему, здатну забезпечувати ефективну інформаційно-роз'яснювальну роботу, українізувати інформаційний простір, підносити національну свідомість і громадянську відповідальність суспільства. Робіть усе для того, щоб система ЗМІ стала ефективним інструментом формування україноцентричної громадської думки як «четвертої влади».

Г. Налагоджуйте україноцентричний вплив на релігійні громади через своїх членів і прихильників.

Тим часом Рух за Українізацію стане ґрунтом, на якому проростуть:

1. Проект широкомасштабної програми українізації.
2. Українська національна ідея.
3. Україноцентричні ідеологічні платформи.
4. Дві — три україноцентричні ідеологічні партії.
5. Стратегія розвитку України на десятиліття вперед.

І багато чого ще важливого й корисного для успішного розвитку України, а відтак і можливості для втілення тих окремих ідей, уже народжених розумом багатьох талановитих українців. За умови ефективного об'єднання зусиль і результативної роботи років через п'ять із середовища Руху за українізацію через згадані вище україноцентричні партії появляться й достойні кандидати на президента (чи гетьмана) та на інші державні посади, за яких вам не буде соромно.

20 лютого 2018 р.

ПРО ВАЖЛИВІСТЬ УКРАЇНОЦЕНТРИЗМУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Говорячи про філософію освіти в Україні, ні журналістка, ні радниця міністра освіти й науки навіть не згадали про україноцентричність та українознавчу складову початкової освіти.

Україноцентризм має стати засадничим принципом освіти в Україні й основою патріотичного виховання: національно свідомий і громадянськи відповідальний громадянин починається з дошкільного й початкового навчання.

Наскільки ми розуміємо, у процесі випрацювання філософії початкової освіти в Україні МОН активно вивчало досвід різних країн.

Так-от, щоб ви знали, американоцентричність є основою основ дошкільної й початкової шкільної освіти в США. Дитячі садки й початкова школа закладають дуже тривкий фундамент патріотизму, особливо — в тих випадках, коли цього не роблять батьки (наприклад, зосереджуючись на етнічному вихованні чи через свою байдужість).

Думаю, якби МОН в Україні дбало про це, рівень національної свідомості й громадянської відповідальності українського суспільства був би незрівнянно вищим, а прошарок «какаяразніца» був би маргіналізований.

Для реалізації цього принципу, очевидно, годилося б подбати про українознавчу підготовку вчителів початкових класів, заохочуючи усіма засобами україноцентричних учителів і позбуваючись українобіжних (українофобам та україноненависникам не повинно бути місця у початковій школі).

13 березня 2018 р.

СИЛА ЛІТЕРАТУРНОЇ ІНЕРЦІЇ

Авторитарно-тоталітарні традиції підживлюють надію на адміністративно-командні способи розв'язання проблем. Не знаю, чи той лист українських письменників до президента зупинить процес, у який втягнуто НСПУ. І більшість підписантів напевно про це знають. Очевидно, що усе тут крутиться навколо маєтності. Лише особняк на Банковій чого вартий... Не знаю, наскільки від усього цього потерпає літературний процес, хоч і знаю, що його учасники усе ще дуже сподіваються на підтримку «згори». Але кого «нагорі» тепер цікавить література? Навіть як «гвинтик», не кажучи вже про «інженерів людських душ».

Але те, що відбувається навколо Спілки, є симптоматичним і є ще одним доказом того, що **Україна потребує системних змін**. Зміниться суспільний устрій, спосіб урядування, зміняться й умови для розвитку літературного процесу, а відтак — і для життя-буття письменників та їхньої Спілки. Тому було б добре, якби україноцентричні, національно свідомі й громадянськи відповідальні майстри слова згуртуватися й активізувалися навколо ідеї системних змін.

* * *

Були часи, коли увінчані компартійно-радянськими лаврами майстри

слова зверненням до найвищої сановної особи мали змогу якщо не кардинально, то частково впливати на перебіг подій. У відповідь на звернення «вірних підручних партії» згори могли зійти «громи і блискавки» з наказом припинити «беззаконня», яке могло там же допіру дістати «благословіння». Це називалося «перегинати палицю».

За ініціативою «згори» три десятиліття тому письменники «ініціювали» й очолили «Народний рух України за перебудову», який, збуривши стихію мас, став славним з урізаною назвою «Народних рух України». Якою була подальша доля НРУ або просто Руху ми вже знаємо. Прикметно, що організатори й перші очільники його першими й відійшли убік. І напевно не без підказки «згори». Тепер «старі заслуги» намагаються використати як аргумент, апелюючи до «гідних спадкоємців» і продовжувачів «славних традицій» усе того ж таки авторитарно-тоталітарного устрою й усе тієї ж адміністративно-командної системи урядування.

Звертатися по допомогу до потенційно справжньої потуги — українського суспільства — слабО: «соціалістичний реалізм» привчив письменників задирати голови «вгору». Відтак їм було не до того, щоб виконувати одну з найважливіших місій літератури — підносити рівень національної свідомості й громадянської відповідальності суспільства, тобто рівень української духовності.

Гріхопадіння українського суспільства у бездуховність обернулося нікчемним попитом на українське друковане слово, а відтак і байдужістю суспільства до проблем письменників та їхньої Спілки. Українська література й українські майстри слова пожинають плоди своєї інертності й уперто продовжують задирати голови «догори».

* * *

Не шукайте в цих нотатках злостивості й упередженості. Немає тут

нічого й особистого. Тільки печальні роздуми людини, яка значну частину свого життя віддала літературі й писала переважно в шухляду.

25 - 26 квітня 2018 р.

КОЛИ СИСТЕМНУ ПРОБЛЕМУ ХОЧУТЬ РОЗВ'ЯЗАТИ БАЗАРНИМ МЕТОДОМ

Спроби ситуативного розв'язання мовного питання, як бачимо, дають тільки зворотний ефект. Здавалося б, українізатори типу Ірини Фаріон мають рацію. Наступаючи на «мозолі» українського суспільства, вони, однак, досягають зворотного результату і лише збурюють суспільство. Це, власне, і є причиною того, що їм важко зрозуміти просту річ: якщо не спрацьовує один метод, його треба замінити іншим, ефективнішим. Ефективним методом у цій справі може бути лише **системний підхід**.

Тільки широкомасштабна системна українізація через сутнісну українізацію освіти й просвіти, засобів масової інформації принесе бажаний результат на функціональному рівні, тобто у мовному питанні. Ситуативники ж не хочуть навіть обговорювати теми системної українізації, що свідчить про виразно провокаційний (не плутати з провокативністю) характер їхніх емоційно наснажених акцій.

Коли домінують емоції, а не розум, ситуативники не замислюються над тим, що рівень національної свідомості й громадянської зрілості українського суспільства занадто низький для того, щоб отак апелювати до нього й сподіватися на бажаний результат. **Так виходить завжди,**

коли системну проблему хочуть роз'язати базарним методом. І так буде доти, поки наші ситуативники не остудять свої голови і не візьмуться за справу з гарячим серцем і холодним розумом.

* * *

Щоб ті мільйони задумалися над проблемою, до них треба прийти з освітою та просвітою, з притомною інформаційно-роз'яснювальною роботою. В Україні освіта і просвіта за своєю суттю залишаються совковими, ЗМІ — монополією Москви. Замість того, щоб українізувати освіту, просвіту і ЗМІ (не тільки в плані банального переходу на українську мову, а сутнісно, ментально), й вмикати всі важелі україноцентричного впливу на суспільну свідомість, ви намагаєтеся докричатися до національно несвідомої й громадянськи безвідповідальної маси з вимогою негайно заговорити українською мовою. Такий підхід викликає лише негативну реакцію, посилює спротив вашим старанням і, за великим рахунком, є провокаційною роботою на користь ворога. Це — те, що й роблять люди, які ідентифікують себе «націоналістами», але не можуть навіть пояснити суть своєї ідеології, яка очевидно не має нічого спільного з національними традиціями і звичаями.

4 травня 2018 р.

ЩЕ РАЗ ПРО НАГАЛЬНІСТЬ СИСТЕМНИХ ЗМІН

«Декомунізація — перший етап деколонізації» (<https://ru.krymr.com/a/29215044.html>)... Скільки ж тих етапів буде і наскільки довго це може розтягнутися? Схоже, що Інститут національної пам'яті, як і Національний інститут стратегічних досліджень, не кажучи вже про квазідержавні академічні інститути, не мають чіткої концепції **системних змін** в Україні, які передбачали б:

1) піднесення національної свідомості й громадянської відповідальності (зрілості) українського суспільства через масову україноцентричну освітньо-просвітницьку й інформаційно-роз'яснювальну діяльність;

2) широкомасштабну українізацію України через сутнісну українізацію освіти й просвіти, системи ЗМІ, культури й духовного життя українського суспільства, а відтак і формування нового світогляду українського народу;

3) заміну системи координат, успадкованої Україною від УРСР/СРСР, — ліквідацію традицій авторитарно-тоталітарного суспільного устрою й адміністративно-командного способу урядування та формування нових суспільних відносин і способів урядування на основі національних традицій і звичаїв.

Прикметно, що ці теми навіть не обговорюються. Ігнорування цих проблем призводить до того, що:

- здійснена декомунізація (ліквідація й заборона комуністичної символіки, перейменування населених пунктів і вулиць) залишилася формальністю, не спричинила помітних ментальних змін у суспільній свідомості й залишається несприйнятою значною частиною українського суспільства;
- незважаючи на активну законотворчу діяльність, спрямовану на реформування освіти (напр., закон про мову освіти тощо) та спроби регулювання діяльності ЗМІ (напр., закони про квотування), системи освіти та ЗМІ залишаються сутнісно незмінними, змістом і формою пов'язаними з компартійно-радянською методологією, а також ідеологічно дезорієнтованими;
- спроби кардинальних реформ в окремих галузях (напр., оборона, поліція, охорона здоров'я та ін.) обертаються лише «косметичними ремонтами» або впираються в шалений опір прибічників старої системи, боротьба з корупцією та деолігархизація обминає викорінення причин цих явищ і зводиться до вибіркової боротьби з наслідками...

На превеликий жаль, і Інститут національної пам'яті, і Національний інститут стратегічних досліджень зосереджують свою увагу на поверхневих явищах і, судячи з усього, не замислюються над нагальністю **системних змін** в Україні й українському суспільстві. Тим часом, як я вже не раз писав, саме ці два інститути могли б і повинні були б ініціювати випрацювання двох-трьох варіантів концепцій системних змін, залучивши до співпраці інтелектуальний потенціал НАНУ, галузевих академій, приватних «мозкових центрів» України та діаспори.

Ці завдання можна виконати за пару років і запропонувати концепції

на розгляд спеціально створеного для цього незалежного органу (інституту), який розглянув би напрацьоване й підготував би остаточний проект для публічного обговорення в суспільстві, потім для розгляду Верховною Радою й нарешті на спеціально скликаних для цього Всеукраїнських Установчих Зборах (чи як там буде запропоновано назвати цей найвищий орган волевиявлення українського суспільства й світового українства).

За ідеальних обставин, за належним чином налагодженої організаційної роботи й за умови добре налагодженої освітньо-просвітницької та інформаційно-роз'яснювальної роботи на старт системних змін можна вийти упродовж однієї президентської каденції й одного скликання (складу) Верховної Ради України. Ну, а якщо треба докладати зусилля до того, щоб розбудити «хиренну волю» спочатку інтелектуалів, а потім і політиків та широкої громадськості, очевидно, вихід на системні зміни займе більше часу — десять і більше років. Але в межах життя одного покоління це можна і треба зробити.

Дрейф у невизначеності для України, для українського суспільства та й для світового українства несе ризик повної втрати ідентичності, а відтак історичної традиції, звичаїв і, звичайно ж, мови.

11 травня 2018 р.

СІЗІФОВА ПРАЦЯ ЛАРИСИ НІЦОЙ

Були касири в супермаркетах. Були офіціанти в ресторанах. Були таксистки й двірники... Непогамовна Лариса Ніцой тепер взялася за провідників вагонів Укрзалізниці. Можна присікуватися до кого завгодно й намагатися присоромити чи навіть присилувати до української мови...

Ми не знаємо ефективність такої роботи пані Ніцой, хоч цікаво було б мати якусь статистику: скільки осіб з названих професій заговорили українською після її мовно-виховної роботи. В абсолюті, з одного боку, і в загальнонаціональному масштабі — з другого.

Припускаю: якщо наслідком такої роботи і є якийсь позитивний результат, то він все одно нікчемний. Особливо у співвідношенні до того огрому роботи, яку треба зробити, щоб досягти бажаного результату. Разом з тим, цікаво було б довідатися, скільки фізичних зусиль, нервового напруження й часу витратила пані Ніцой на власне мовно-виховну роботу з касирами, офіціантами, таксистами, провідниками вагонів та іншими, а потім ще й написання звітів хоча б у вигляді записів на Фейсбуці. Нарешті, цікаво, як затрати праці співвідносяться з результатами. Інакше кажучи, чи варта шкурка вичинки?

* * *

А тепер уявімо іншу ситуацію. Уявімо, що змарновані на касирів, офіці-

антів, таксистів, провідників вагонів та інших малоосвічених верств населення з низьким рівнем національної свідомості й громадянської відповідальності фізичні й моральні зусилля та час Лариса Ніцой використала на згуртування таких мовних активістів, як вона сама, на рівні сусідів, кварталу, району, міста, області й зрештою усієї України.

До такої ж роботи разом з нею підключилися Фаріон, Гнаткевич та інші борці за мову, провели один, п'ять, десять семінарів з обміну печальним досвідом ситуативної українізації окремо взятих маргінальних осіб і зійшлися на тому, що досить уже марнувати час на дрібниці й другорядні речі, що пора вже системно підходити розв'язання проблеми і що треба творити загальнонаціональний Рух за українізацію України, випрацювати програму системних змін, передусім — в освіті та просвіті, в ЗМІ, наслідком втілення в життя якої українська мова природно поширилася б серед національно свідомих і громадянськи відповідальних громадян України...

* * *

Деякі інформаційні ресурси зробили висновок, що, за великим рахунком, досягаючи нуля ефекту в боротьбі за українську мову чи проти російської, пані Ніцой використовує цю боротьбу заради власного піару (див.: <https://www.depo.ua/ukr/life/piar-na-movi-yak-nicoy-surzhikom-voyuue-zaukrayinsku-20180516774733>).

Цілком можливо. Майже триста тисяч переглядів доданого запису — тому свідчення. Наші аналітики навіть припускають, що вона, можливо, має намір іти в політику.

16 травня 2018 р.

ВИРВАТИ УКРАЇНУ З ОБІЙМІВ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ

Соціальні мережі активно поширюють сьогоднішній твіт президента України Петра Порошенка: *«Моя місія, в якій я відчуваю підтримку більшості українського суспільства, – зробити так, щоби Україна безповоротно вийшла із смертельно небезпечної зони тяжіння до Російської імперії. Ми зробили свій європейський вибір. Ми впевнено виходимо із сфери російського впливу»* (https://twitter.com/poroshenko/status/998117129567293440?ref_src=twcamp%5Eshare%7Ctwsrc%5Eios%7Ctwgr%5Eother%7Ctwcon%5E7100%7Ctwtterm%5E3). Благородна місія — вирвати Україну з обіймів Російської імперії, і я усім єством своїм — серед тих, хто підтримує президента в цих намірах.

Я також свідомий (не менше за П. Порошенка) того, наскільки важлива, грандіозна і важко здійсненна ця місія. Вихід з орбіти Російської імперії є надзвичайно важливим етапом у досягненні стратегічної мети України й українського суспільства — побудови успішної держави задля забезпечення добробуту й щастя народу й перетворення на потужного суб'єкта світової політики. Які тактики ми вибираємо, які засоби використовуємо для того, щоб вигравати битви, які зрештою допоможуть нам перемогти у

війні? Чи співвідносні вони з тими викликами, які перед нами постають, щоб узяти окрему висоту, перемогти ворога на окремо взятих плацдармах і фронтах, щоб зрештою примусити ворога підписати безумовну (sic!) капітуляцію?

Спостерігаючи за намаганнями президента щось змінити в Україні на краще, поразок і провалів бачимо набагато більше, ніж успіхів і удач. Це бачить притомна частина українського суспільства, значна частина світового українства і спільнот тих країн світу, яким небайдужа доля України. Тим часом вельми часто усупереч здоровому глуздові пан Порошенко вдається до неспіввідносних із поставленими завданнями дій і засобів, а відтак видає бажане за дійсне.

Як і кожен політик, президент Порошенко має палких, ба навіть сліпо відданих йому прихильників і жорстких, ба навіть жорстоких критиків-невисників. Між цими двома крайнощами вміщується повний спектр друзів і ворогів усіх кольорів веселки. Зрозуміло, значну частину проміжного спектру займають ті, кого ми зараз відносимо до категорії «какаяразніца». Це — те болото, якому президентові й урядові годилося б приділяти найбільше уваги і найбільше з ним працювати. З цього болота мали б викристалізуватися друзі (бажано) або вороги (небажано). Тут важливо, щоб одні й другі визначилися, і я впевнений, що друзів ми матимемо більше, ніж ворогів. Звісно, якась частина суспільства залишиться невизначеною, але зате матимемо критичну масу для стратегічних і системних зрушень.

Для цього треба працювати із суспільством — підносити його національну свідомість і громадянську відповідальність, що є запорукою активності будь-якого суспільства. На жаль, політичні партії й рухи в Україні (і президент як лідер певної політичної сили в їхньому числі) не переймаються цими проблемами і абсолютно нічого (хоча б політосвітньо!) не роблять навіть у середовищі своїх членів і симпатиків. Президент і уряд

можуть і повинні б здійснювати вплив на піднесення або хоча б сприяти піднесенню національної свідомості й громадянської відповідальності посполитих у силу своїх службових обов'язків за допомогою державних важелів, одним із яких є система освіти. Але, на жаль, вони нічого не роблять на цьому рівні, і ми не спостерігаємо навіть бажання бодай щось робити.

Це — тільки один із важливих чинників, який може пояснити, чому не йдуть чи не мають успіху реформи, чому боротьба з корупцією перетворюється на сізіфову працю або чому є повним безглуздом будувати «відкрите суспільство» в умовах щільно «закритого суспільства» й т. ін. Проблема тут у тому, що люди, які вибиваються на рівень президента, голови уряду, міністра, народного депутата, мера та ін., не можуть (чи й не хочуть вчитися) мислити стратегічно й системно. Звідси — ефект охрімової свитки в реформах, намагання перешити кафтан на ту ж охрімову свитку за допомогою імпортованих латок тощо.

П. Порошенко — не виняток. Він — плоть від плоті українського політикуму, основними методами мислення якого є ситуативні чи фрагментарні підходи. У свою чергу, цей політикун співвідносний із посереднім рівнем українського суспільства, якщо навіть кращі його представники (серед них є доктори наук і професори, письменники, журналісти) щиро вважають: досить примусити будь-якого суржикомовного маргінала заговорити українською, і успіх українському націєтворенню й державотворенню забезпечено. Чомусь президент із його пристойною освітою і навіть з ученим ступенем не може додуматися до того, що корупцію можна побороти лише системно, знищивши або підрізавши її коріння (причини) або що від Російської імперії можна відірватися лише виходом із системи координат, яку ця імперія нав'язала Україні сотні років тому й довела до вершин досконалості упродовж останнього століття.

Отже, щоб вийти з орбіти російсько-імперської залежності, Україна має розпрощатися із залишками традиційних саме для Московії авторитарно-тоталітарного устрою й адміністративно-командного способу урядування та перейти до суспільного ладу й способу урядування, заснованих на українських національних традиціях і звичаях. Я напевно ніколи не зрозумію сліпу віру українських політиків (включно із президентами) в ситуативно-фрагментарні методи й засоби, безкінечні балачки про халву й уперте небажання **учитися системно мислити**.

Все одно повторю сказане вище: поки Україна не розпрощається із залишками авторитарно-тоталітарного устрою й адміністративно-командної системи урядування та не перейде до суспільного ладу й способу урядування, заснованих на українських національних традиціях і звичаях, про відхід від Російської імперії та про успіхи в державотворенні можна лише мріяти. (Більше тут: <https://www.facebook.com/UkraineSystemChange/>.)

Українське суспільство може стати рушійною силою таких **системних змін** за умови піднесення до якомога вищого рівня його національної свідомості й громадянської відповідальності. Лише зріле суспільство спроможне буде народити й виховати україноцентричну політичну еліту, і президент мав би цим перейматися (до речі, я писав про це ще за президентства Л. Кучми — <https://www.ar25.org/article/nova-ukrayinska-nacionalna-ideya-ta-vyhovannya-novoyi-ukrayinskoyi-elity.html>). Але політичні партії й рухи цим не переймаються.

Піднесення ж національної свідомості й громадянської зрілості українського суспільства можливо тільки в один-єдиний спосіб — через широкомасштабну системну УКРАЇНІЗАЦІЮ України. На жаль, ця тема залишається табуованою як у політичному, так і в інтелектуальному середовищі України. (Більше тут: <https://www.facebook.com/Ukrainization4Ukraine/>.) Не-

розуміння значення і ролі українізації політиками (і президентом передусім) та інтелігенцією України є головною причиною того, що наука, освіта і просвіта не зазнають сутнісних змін і не стають україноцентричними. Так само не стає україноцентричною й система ЗМІ, залишаючись підданою російським впливам. В такому ж стані перебуває й духовне життя українського суспільства, розірване на сфери впливу різних релігійних конфесій.

З-поміж названих трьох факторів і потенційних рушіїв українізації лише перший пов'язаний із державою, і то не повністю: просвіта може і повинна бути компетенцією суспільства. На систему ЗМІ й релігійну сферу сутнісний вплив держави фактично не поширюється — ці дві сфери можуть і повинні належати до повної компетенції суспільства. Отут би і проявити свою активність і провідну роль українським інтелектуалам, а також політикам (і знову - тому ж президентові!), які мають вплив на відповідні політичні партії та рухи.

* * *

Коли сказане вище дійде до свідомості президента П. Порошенка, до української політичної й інтелектуальної еліти, усе зрушиться з місця, і тоді Україна зможе наростити ту космічну силу, яка виведе її з орбіти Російської імперії, переведе на орбіту Європи, а відтак і в сузір'я найуспішніших країн світу.

20 травня 2018 р.

НЕ ГРІХ І ПОВТОРИТИ

Майже всі в Україні переконані: якщо виші перейдуть на викладання українською, то можна вважати, що мету досягнуто.

Наївні! Освіта — хоч вища, хоч загальна — як була совковою з російським душком, такою і залишається. Шати української мови навіть у найвишуканішому її варіанті суті не змінять.

Освіта в Україні має змінитися ідеологічно й методологічно, стати українською за своїм змістом, тоді й мова викладання — її функціональна форма — зміниться у цілком природний спосіб.

На жаль, утямити це українізаторам освіти в Україні не дано.

24 травня 2018 р.

УКРАЇНІЗАЦІЯ ЯК ШЛЯХ ДО СИСТЕМНИХ ЗМІН В УКРАЇНІ

Публічне звернення Лариси Ніцой до президента П. Порошенка після відвідин СБУ (<https://www.facebook.com/larysa.nitsoi/posts/1919342524764537>) збурило соцмережі не на жарт. Мої нотатки з цього приводу тут: <https://www.facebook.com/Ukrainization4Ukraine/posts/2015740572075216>. Трапилося мені встряти в дискусію і під іншими записами...

Тут хочу підбити підсумки баталій. Яка ж картина вимальовується?

1. Переважна більшість коментаторів підтримують старання Л. Ніцой, отже, і думають так само.

2. Усі сприймають і обговорюють проблему так само емоційно, як і Л. Ніцой, а часом навіть емоційніше.

3. З-поміж обурень та визначень, «як має бути», лише незначна кількість дискутантів пропонують шляхи розв'язання проблеми, і ці пропозиції є блідими копіями того, що пропонують Л. Ніцой, І. Фаріон, І. Ющук та інші, кого можна віднести до категорії фахівців.

4. Усі пропозиції ґрунтуються на емоційно сформульованих спостереженнях та висновках і мають фрагментарний, ситуативний характер.

5. Ніхто не хоче і, очевидно, не може глянути на проблему не як на окремо взяте явище, а як частину більшого, і застосувати щодо нього системний підхід.

6. Зацикленість на абсолютизації мовного питання як предмету обговорення і методологічна зашореність і обмеженість перетворюють будь-які спроби обговорення на танець глухарів.

7. Тотальний примус до української мови, прихильниками якого є І. Фаріон, Л. Ніцой та інші, залишається ситуативним розв'язанням проблеми, а найбільша його небезпека в тому, що він породжує озлоблення й спротив (як і примус до будь-чого іншого), а відтак не йде на користь справі. Він не тільки не розв'язує проблему, а навпаки — ускладнює.

8. Створення різних дрібних ініціатив та читання лекцій, наприклад, для вихователів дитячих дошкільних закладів, чим займаються І. Ющук, А. Марущак та інші, можливо, є продуктивнішим заняттям, але такі ініціативи мають бути масовими і охоплювати всю територію України, заходячи в усі куточки.

Така робота мала б бути добре організована й зкоординована на загальнонаціональному рівні. Це — те, що мали упродовж майже тридцяти років робити «Просвіта», Товариство української мови та інші організації такого типу. Але вони це не робили, не роблять і робити не збираються. Про це я пишу віддавна (напр.: <https://www.facebook.com/volodymyr.ivanenko/posts/1298695490143789>). Свідченням цього є те, що їхні провідні активісти й навіть очільники, які є тут серед моїх друзів і яких я знаю особисто десятки років, не беруть участі в цих обговореннях і з холодною байдужістю ставляться до моїх публікацій (а серед них є й мої колишні студенти).

Нинішні умови, природно, відмінні від тих, що ми мали чверть століття тому. «Нове життя нового прагне слова», — сказав поет. І я

дивлюся на обговорювану проблему зараз інакше, ніж колись. Був час, коли я вважав першорядними соціально-економічні завдання, розв'язання яких вирішило б мовне питання автоматично: на початку 90-х була навіть мода на українську мову, що давало надію. Це при тому, що якраз слово є моїм єдиним засобом фахової діяльності (дет.див.: <https://www.facebook.com/VolodymyrIvanenkoBlog/posts/1060473443985489>). У такий спосіб бачився мені й процес системних змін, про які ми почали говорити з кінця 80-х років. З такими ідеями й пробував я балотуватися у Верховну Раду 1990 та 1994 року.

За час, що минув, ситуація не поліпшилася, а навпаки поглибилася, і Україна стрімко скочується до краю прірви, коли будь-які зусилля взяти під контроль ситуацію втратять сенс. Жоден із президентів України не продемонстрував і не запропонував стратегічної візії розвитку України. Ситуативно-фрагментарне бачення становища України й своєї лідерської місії породжувало й породжує відповідний рівень відповідальності за долю України й українського народу, а відтак зводить виконання президентських функцій до ручного управління, і то переважно дрібними та дріб'язковими справами.

Зараз ще є шанси зупинити негативні процеси, виправити становище і скорегувати курс корабля в потрібному напрямку. З огляду на незацікавленість політичної «еліти» в налагодженні нормального процесу націєтворення й державотворення, ініціативу має перебрати на себе українське суспільство. Це починають усвідомлювати окремо взяті групи ентузіастів як в Україні (напр., «Народний суверенітет», «Суспільна система» та ін.), так і в діаспорі (напр., Р. Ташбаєв).

Хтось прийшов до цього інтуїтивно, хтось цілком усвідомлено. Але поки що в усіх випадках спостерігаємо прояви тих же ситуативно-фрагментарних підходів, з неодмінним декларуванням при цьому системності.

Щоправда саме розуміння системності виводять із завдання «зміни Системи», але аж ніяк не стемності як методу. Перебіг дискусій в усіх напрямках щодо розв'язання проблеми і викликів, перед якими стоїть Україна, усе більше утверджують мене в переконанні, що ми на вірному шляху. Тому в узагальненому варіанті повторю тут те, про що активно пишу в останні роки.

Мовне питання, яке так болить усім захисникам української мови й борцям та борчиням за поширення її на всі сфери життя України можливе лише в один-єдиний спосіб — через широкомасштабну поетапну **українізацію**. Ми вже ініціювали випрацювання проекту праграми українізації і запрошуємо до участі в цьому пректі усіх, хто бажає. (Детальніше про це тут: <https://www.facebook.com/Ukrainization4Ukraine/>.)

Інструментом і рушійною силою просування в українське суспільство самої ідеї українізації, а потім і реалізації програми українізації може стати всеукраїнський **Рух за українізацію України**, який об'єднав би зусилля уже наявних організацій та нових, що виникатимуть в міру його зростання й поширення по Україні й діаспорі (див.: <https://www.facebook.com/groups/771863622990043>). Цей Рух може і повинен стати парасольковою організацією, координаційним центром діяльності цілих мереж просвітницьких українознавчих університетів, шкіл, курсів, семінарів, гуртків та інших форм освіти й просвіти, завданнями яких є піднесення національної свідомості й громадянської зрілості українського суспільства, а отже й ставлення до української мови як форми прояву й вираження національної свідомості й громадянської зрілості. На розв'язання цих та й інших завдань націлені названі і неназвані в цих нотатках науково-дослідні й освітньо-просвітницькі проекти **Українського Університету** (дет. див.: <http://www.ukrainianuniversity.org>; <https://www.facebook.com/UkrainianUniversity/>).

Поза налагодженням освітньо-просвітницької роботи, ще одним нага-

льним завданням є інформаційно-роз'яснювальна робота, яка може бути по силі лише україноцентричній системі ЗМІ. З цією метою ми ініціюємо створення **Української Світової Інформаційної Мережі**, яка об'єднала б зусилля уже чинних україноцентричних ЗМІ та блогерів в Україні та діаспорі, а також стала б базою для створення якісно нової системи ЗМІ в Україні (дет. див.: <http://www.ukrainainc.net>; <https://www.facebook.com/UkrainianWorldwideInformationNetwork/>).

Оскільки надважливою складовою процесів українізації є популяризація й повернення до національних традицій і звичаїв, потужною підмогою **Рухові за Українізацію** може і повинен стати інший рух, прямим завданням якого було б якраз повернення України до самої себе без потреби адаптувати чужий досвід, який вона ж колись і подарувала світові. Цей інший рух — **Всеукраїнський Козацький Рух**, у середовищі якого можуть народитися і нові україноцентричні лідери, і ідеї та проекти зміни суспільного устрою й способу урядування на основі національних традицій і звичаїв, до речі, близькі до «швейцарської моделі» — одного з найуспішніших і найстабільніших державотворчих проєктів не тільки в Європі, а й у цілому світі.

Тому ми ініціювали тут групу з натяком на перспективу створення й розвитку потужного громадсько-політичного **Всеукраїнського Козацького Руху** (див.: <https://www.facebook.com/groups/799507953572472>). У зв'язку з цим маємо по-новому глянути на **українське козацтво** як явище в історичній перспективі його розвитку, сучасних можливостей та потенціалу як станового хребта розвитку українського суспільства та рушійної сили успішного націєтворення й державотворення в Україні (дет. тут: <https://www.facebook.com/ukrainske.kozatstvo/>). Лідерські студії й процеси лідеротворення у нас виокремлені в окремий напрямок (дет. див.: <https://www.facebook.com/leadership.international.foundation/>).

Ми стоїмо на тому, що процеси українізації, відродження, оновлення й активізація українського козацтва, вишколення нових україноцентричних лідерів уможливлляють повний розрив українського суспільства від імперського впливу «руського міра» приведуть до так важливих для України **системних змін**. Йдеться про перехід від авторитарно-тоталітарного суспільного устрою й адміністративно-командного способу урядування, що їх Україна успадкувала від УРСР/СРСР, в умовах яких продовжує жити і які загрожують трагічними наслідками, — до природних для України й українського народу суспільного ладу та способу урядування, які спиралися б на національні традиції й звичаї. (Детальніше тут: <https://www.facebook.com/UkraineSystemChange/>.)

Усе сказане вище могло й повинно було б визріти, розвинутися й вилитися у різних варіантах програми стратегічного розвитку України, якби політична та інтелектуальна еліти України ініціювали їх у попередні роки й десятиліття. На жаль, цього не сталося і не стається з двох банальних причин. Перша з них — і політичній, і інтелектуальній еліті притаманні українобіжність та українобайдужість. Саме це обумовило переродження компартійно-радянської номенклатури на олігархічні клани й тотальне розграбування України політичною елітою й повний параліч інтелектуальної еліти. Друга причина полягає в тому, що україноцентрична частина як політичною, так і інтелектуальною еліти виявилася методологічно неспроможною випрацювати й запропонувати українському суспільстві продуктивні ідеї становлення й розвитку незалежної України після розпаду СРСР.

Як політична, так і інтелектуальна еліти ментально продовжують жити в старій системі координат. Якщо політична еліта з цього має матеріальні вигоди, то інтелектуальна еліта ментально позиціонує себе усе ще тією ж трудовою інтелігенцією — частково повністю розбитою паралічем,

а частково — настільки емоційно заведеною, що про тверезе осмислення історичного досвіду, актуальних проблем і перспектив розвитку України стає просто неможливим. Переконливим свідченням цього, зокрема, якраз і є обговорення мовного питання: базарний лемент, волення в пустелі, танці глухарів, неспроможність до симтемного або й узагалі до тверезого мислення, до продукування конструктивних ідей і концепцій, вороже наставлення до всього незвичного, уперте небажання прислухатися до інших і вчитися і т. ін., і т. п. Усе це супроводжується вереском, що хтось нічого не робить або робить не так. Ну, так візьміть і зробіть!

Я свідомий того, що ворожі щодо України, українського суспільства й усього українського не тільки задурюють мізки пропагандою, дають на психіку усіма можливими технічними й іншими засобами, які тільки уможливають модерні технології. Тобто є підстави вважати, що українцям в Україні (і не тільки в Україні) справді **по-роб-ле-но**. Але ж мають бути і в самому українському суспільстві, і в світовому українстві бодай окремі екземпляри, на мізки яких не діє пропаганда, стійкі до психічної й усякої іншої обробки і здатні притомно мислити. Хай в Україні нас залишилося менше тридцяти мільйонів, зате нас більше розкидано по світах (і переважно — у вільному світі), де кремлівська пропаганда, психічна паніка і все таке інше справляють принаймні менший вплив.

Таких «окремих екземплярів», навіть за найскромнішими підрахунками, у світі назбирається кількість яскравих особистостей, навколо яких зможе згуртуватися та критична маса, яка й зможе змінити українське суспільство і Україну. Єднайтеся навколо наших проєктів і давайте перти цього плуга далі. Так переможемо!

6 червня 2018 р.

ЯК ЗААНГАЖУВАТИ СУСПІЛЬСТВО НА УКРАЇНІЗАЦІЮ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ

Ось як працюють ситуативні підходи в захисті національного інформаційного суверенітету і в державному регулюванні українського інформаційного простору (<https://www.facebook.com/100001491619288/posts/1783983684994668/>). Ця, схоже, особиста ініціатива окремого члена Нацради Сергія Костинського мала б бути возведена в закон. Кожен телеканал і кожна радіостанція повинні закінчувати кожну передачу коротким зверненням до телеглядачів чи радіослухачів таким коротким повідомленням: *«Якщо ви помітили в цій передачі порушення інформаційного суверенітету України або Конституції України в цілому, будь ласка, зателефонуйте або напишіть нам у Нацраду з ТБ та РМ»* (телефон, електронна пошта тощо).

Навіть відвертий проросійський канал, будучи зобов'язаним нагадувати про це 24 години на добу, десять разів подумає перед тим, як пакостити в українському ефірі. Ще більшою мірою це робитиме телеглядачів і радіослухачів відповідальними за чистоту свого інформаційного середовища, а відтак стимулюватиме й піднесення їхньої національної свідомо-

сті та громадянської відповідальності. Це — не цензура чи будь-яке інше обмеження свободи слова. Це — боротьба споживачів за якість інформаційного продукту, як будь-якого іншого продукту, який вони споживають.

Дарую цю ідею Сергієві Костинському з надією, що він ініціює відповідні зміни в законодавстві через Нацраду та МінСтець. Сподіваюся, що Ольга Герасим'юк та інші мої студенти у владі й політиці підтримають такі зміни. На відміну від закону про квоти, який має ситуативний характер і мало що змінює, пропоноване доповнення набуде системного характеру, оскільки посилює суб'єктну відповідальність і ЗМІ, і всього українського суспільства. При цьому закон про квоти та й інші закони в царині інформації та ЗМІ будуть ефективнішими.

8 червня 2018 р.

УКРАЇНСЬКА ІНТЕЛІГЕНЦІЯ ТОНЕ В ДРІБНИЦЯХ І НЕ ДУМАЄ ПРО СУТТЄВЕ

Цвіт чи квіт української інтелігенції (боюся вживати своє звичне словосполучення «інтелектуальна еліта», а то ще й заклюють) у кращих радянських традиціях пишуть відкритий лист, у якому порушують цілу низку ситуативних питань, пов'язаних із президентськими виборами, що грядуть 2019 року (див.: <https://www.facebook.com/100005086094564/posts/949405398572321/>). Є в цьому зверненні усе, що стосується суто технічних та дріб'язкових виборчих нюансів, на які інтелектуалам можна було б і не зважати: хай би юристи й політики ними заморочувалися. От чого тут немає, але мало б бути, бо якраз інтелектуалам годилося б про це криком кричати, щоб і еліти, і українське суспільство в цілому почули й прислухалися.

А сказати є про що: 1) про нагальність піднесення національної свідомості й громадянської зрілості/відповідальності українського суспільства через широкомасштабну програму українізації; 2) про нагальність створення україноцентричної системи ЗМІ й очищення та убезпечення українського інформаційного простору; 3) про нагальність відродження національних традицій і звичаїв та витіснення ними залишків авторитарно-

тоталітарного устрою й адміністративно-командного способів урядування, успадкованих від СРСР; 4) про нагальність здійснення епохальних системних змін через запровадження нового суспільного ладу й нового способу урядування, заснованих на національних традиціях і звичаях; 5) про нагальність ініціювання скликання самміту країн — підписантів Будапештського меморандуму й задіяння усіх можливих механізмів для припинення агресії РФ проти України та звільнення окупованих Росією територій.

Президентську кампанію 2019 року важливо було б спрямувати у річище конструктивних дискусій щодо системних змін в Україні. Уже самі ці дискусії одвіяли б половину й приструнили б більш-менш придатних для участі в перегонах кандидатів, спонукаючи останніх переосмислити та виправити свої програми. Водночас ці вибори можна й треба було б використати для освіти й просвіти, масової інформаційно-роз'яснювальної роботи серед широких верств суспільства. Ці два процеси автоматично розв'язали б половину ситуативних дрібниць, на яких зациклилися підписанти відкритого листа. Ну, а решта дрібниць просто відпали б.

5 липня 2018 р.

ДО ПИТАННЯ ПРО ТЛУМАЧЕННЯ ПРОЦЕСІВ УКРАЇНІЗАЦІЇ 1918 - 1932 РОКІВ

Володимир В'ятрович щиро порадував поширенням статті Наталки Хоменко про історичний досвід українізації минулого століття (Українізація 1920-х років: «винахід» більшовиків чи джин із пляшки? // Український тиждень. Тиждень.ua — <http://m.tyzhden.ua/publication/217711>). Зміст статті засвідчує, що піднято досить великий пласт друкованих і архівних матеріалів. Можу стверджувати це як дослідник, який опрацював усю українську періодику й архівні фонди двох десятків архівів обговорюваного періоду, а також листувався й спілкувався особисто з десятками ще живих учасників подій того часу.

Усім змістом своєї статті автор показує, що українізація як процес бере початок від перших кроків Центральної Ради (коли ухвалювалися перші офіційні документи), продовжувався за гетьманату П. Скоропадського (правда, автор не нагадує про заснування ВУАН, яка стала рушійною силою українізації на роки вперед), за Директорії й навіть уже за більшовицького режиму.

З огляду на загальний зміст відтак для мене є дивним, що автор ста-

вить на обговорення українізацію як «"винахід" більшовиків чи джин із пляшки», що дало підставу В. В'ятровичу сказати «про українізацію як вимушений крок більшовиків». Не розумію, на основі яких документів автор робить такі висновки. З тих матеріалів, над якими довелося працювати мені, випливає, що головним для більшовиків було розв'язання класового питання. В їхніх лавах було дуже багато національно свідомих українців, які поділяли більшовицькі ідеали: Коцюбинський, Любченко, Микитенко, Скрипник, Шумський та ін.

Щойно захопивши владу в Україні, більшовики робили спроби припинити українізацію, але початий УНР процес набрав такої сили інерції (українізації прагнули широкі верстви населення), що більшовикам було вигідно його толерувати й навіть використовувати на свою користь. Цим і тільки цим пояснюється явище, відоме як «коренезація», з яким часто плутають або яким підмінюють українізацію.

Одним із ключових аргументів на користь більшовицької «українізації»/коренезації використовують правопис 1929 року, називаючи його то «харківським» (за місцем перебування Раднаркому УСРР, який його затвердив) або «скрипниківським» (за ім'ям наркома освіти УСРР Скрипника, який той правопис підписав). Насправді правопис 1929 року не був заслугою більшовиків, а скорше справді «вимушеним кроком» націонал-комуністів. Цей правопис був результатом десятирічної роботи Правописної комісії, створеної при ВУАН практично водночас із заснуванням академії, і цю комісію упродовж усіх років її існування очолював неодмінний секретар ВУАН академік А. Кримський.

Наприкінці 20-х — на початку 30-х років більшовики збагнули, що процес українізації зайшов надто далеко: «ліквідація неписьменності» в умовах українізації підносила національну свідомість українського народу. Прозрівали навіть самі більшовики (Любченко, Микитенко, Скрипник, Шу-

мський). Першим ударом саме по українізації був сфабрикований процес «СВУ», «учасниками» якого стали близько двохсот провідних діячів науки, освіти, літератури й мистецтва. Ще більше людей пройшло через Лук'янівку, яка розділила інтелігенцію на колаборантів, витиснутих з України та засланих у табори.

Кульмінацією нищення саме наслідків українізації став Голодомор 1932 - 1933 років, хоч дехто й досі переконаний, що Великий Голод було влаштовано виключно тому, що українські селяни не хотіли записуватися в колгоспи. Репресії другої половини 30-х років були свого роду завершенням нищення результатів українізації, а заодно й початком того, що ми знаємо уже як боротьбу з українським буржуазним націоналізмом. Але це вже тема іншої розмови.

2 серпня 2018 р.

МАТЕМАТИКА У КОНТЕКСТІ УКРАЇНІЗАЦІЇ

З «легкої руки» міністра закордонних (!!!) справ України заговорили про катастрофічне падіння рівня математичної підготовки українських школярів. Кивають на міністра освіти й науки, яка, мовляв, довела освіту України до такого стану. Про те, що Л. Гриневич завалить роботу МОНу, я попереджав, коли тільки заговорили про її призначення.

За великим рахунком, керівництво МОНу й результати його (керівництва) роботи — це не причини, а наслідки закономірного розпаду радянської системи освіти, на зміну якій мала б прийти якісно нова, україноцентрична система освіти, заснована на національних традиціях і звичаях.

Не поспішайте мені заперечувати й підозрювати мене бозна в чому, шановні опоненти з мовного поля та з поля точних (фізико-математичних) наук.

Останнім часом в Україні захопилися, було, мовою освіти, і навіть ухвалили закон, навколо якого не вщухають скандали. Бо хотіли, як краще, а вийшло, як завжди.

Питання не в тому, якою має бути мова освіти. Питання в тому, щоб освіта була україноцентричною за своєю суттю (змістом), і тоді й мова (форма) підтягнеться сама собою.

А ще освіта має бути **не методичною, а методологічною**, тобто навчати мислити і вчитися самостійно. Оце — якраз те, що відірвало б українську освіту від радянської традиції.

Тепер повернімося до математики. Я — гуманітарник, і ніколи з математикою не «дружив» — не моє це, хоч я добре усвідомлюю важливість і можливості точних наук.

Був у мене довголітній приятель старшого віку і двоюрідний дядько мого молодшого сина. Це — Володимир Данилейко, філолог за освітою, філософ, етнолог, поет і ще багато хто за покликанням. У нього також були нелади з математикою.

Одного разу В. Данилейко показав мені на пальцях (у буквальному сенсі!), **що** ми, українці, втратили. Можливо, безповоротно.

Так-от, філолог Данилейко показував мені, скільки можливостей закладено в десяти пальцях на руках: швидкими комбінаціями пальців він робив дивовижні математичні розрахунки.

Запам'яталося добування кореня і піднесення в ступінь. Він казав мені задавати задачу, потім комбінаціями пальців робив розрахунки й називав результат. Ми перевіряли той результат на калькуляторі, і відтак точність розрахунків жодного разу не була хибною.

Я поцікавився, як В. Данилейко навчився це робити, і він пояснив, що перейняв це уміння від матері. Його мати, до речі, була зовсім неписьменною жінкою — ніколи не ходила до школи і замість підпису ставила хрестик.

З цього випливає, що наш народ напевно математично є одним із найталановитіших (якщо не найталановитіший) у світі, і піднесення математичної освіти не меншою мірою залежить від українізації освіти, ніж піднесення національної свідомості й громадянської зрілості/відповідальності.

Зрозуміло, що для цього треба, щоб освітою й наукою в Україні керували свідомі своєї місії особистості.

* * *

Щоб ви мали уявлення про особистість В. Данилейка, додаю відеозаписи його «лекції» для Миколи Пономаренка.

Запис розповідей Володимира Григоровича Данилейка здійснено понад двадцять років тому. На жаль, запис не досить якісний (місцями досить поганий) — робилося експромтом, на скору руку... (Див.: Данилейко Володимир, 1997, Полтава. Запис Миколи Пономаренка. Ч. 1 із 7 — <http://youtu.be/SksRz3suloE>; Ч. 2 із 7 — <http://youtu.be/QeRRj58gXak>; Ч. 3 із 7 — <http://youtu.be/fJI5I9vC8DI>; Ч. 4 із 7 — <http://youtu.be/dvbSt9xGWGM>; Ч. 5 із 7 — <http://youtu.be/MF47-kBY0tY>; Ч. 6 із 7 — <http://youtu.be/csUdCHcTLUA>; Ч. 7 із 7 — <http://youtu.be/EGoaJTKWkko>.)

Пару разів там В. Данилейко згадує й мене, правда, помилково називаючи "Володимир Григорович Іванченко" (очевидно, плутаючи моє прізвище із прізвищем нашого спільного колеги і знайомого Романа Григоровича Іванченка).

19 серпня 2018 р.

УКРАЇНОЦЕНТРИЗМ ЯК ОСНОВА ПАТРІОТИЗМУ І ДЕРЖАВА

Володимир В'ятрович порушив надзвичайно важливу тему патріотизму та участі держави у його формуванні (<https://www.facebook.com/1217668243/posts/10213732680890754?sfns=mo>). Згадано неконкретизовані державні програми підтримки культури. Коментатори нагадують про потенційні можливості ЗМІ, які знаходяться поза межами впливу держави...

Поза контекстом і запису, і коментарів залишаються головні чинники, через які патріотизм проявляється і матеріалізується, — національна свідомість і громадянська зрілість/відповідальність суспільства.

Це — ті чинники, у підвищенні рівня яких мала б бути зацікавлена держава, інтелектуальна й політична еліти, громадсько-політичні рухи, а також ЗМІ. Фактично ж держава може розраховувати лише на патріотичну стихію, яка у різних формах проявляється на рівні окремих прошарків українського суспільства.

Це — зазвичай пасіонарні групи суспільства, які проявляють свій патріотизм завдяки своєму високому рівневі національної свідомості й громадянської відповідальності незалежно від того, як ставиться до цього держава.

Держава ж часто використовує ці прояви, але належним чином не поціновує їх, по суті культивує розчарування в суспільстві й налаштовує суспільство проти себе.

Очевидним стає висновок про те, що залишається неподоланим суто радянський підхід до проблеми патріотизму, який в умовах пострадянської дійсності втрачає свій сенс.

Чому? Тому, що пострадянська держава, яка продовжує триматися на ще радянській системі координат, апріорі не зацікавлена в підвищенні рівня національної свідомості й громадянської зрілості/відповідальності суспільства. Державі в особі політикуму й чиновництва це просто не потрібне.

Тому тема патріотизму має стати предметом зацікавлення не держави, а суспільства, яке через свої суспільні інститути повинне сіяти й вирощувати те, що є основою українського патріотизму, — україноцентризм.

Для цього треба організовувати й розвивати просвітницькі організації, а також україноцентричну систему ЗМІ. Освіта й просвіта, інформаційно-роз'яснювальна робота швидко дадуть свої плоди — підвищення рівня національної свідомості й громадянської зрілості/відповідальності суспільства.

Національно свідоме й громадянськи зріле суспільство замислиться над неефективністю держави, яку воно має, і здійснить устроєві зміни, завдяки яким зможе створити ефективну й успішну державу.

18 лютого 2019 р.

СИСТЕМНА УКРАЇНІЗАЦІЯ VS «ЗАХИСТ» УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Уже вкотре мене запрошують приєднатися до чергової групи, яка ставить на меті «**дієвий** захист української мови в усіх сферах життя». Отже, маємо чергову нагоду поміркувати над тим, що являють собою групи такого штибу, до чого зводиться в Україні «захист української мови», до чого зводиться «**дієвість**» і груп, і захисту, а відтак замислимося над тими проблемами, що насправді потребують вирішення.

Опис, членство й контент цієї конкретної групи свідчать про те, що група (аналогічні групи нічим не відрізняються) об'єднує справді однодумців, які хочуть, щоб у державних установах, крамницях, ресторанах, таксі та інших місцях спілкувалися з ними українською мовою.

У записах на сторінці цієї групи та їй подібних групах читаємо історії про зневажання української, обурення російськомовним хамством, обмін досвідом боротьби, обговорення мовного законодавства і все таке інше, так чи інакше пов'язане з функціонуванням мов(и) в суспільстві.

Лейтмотивом через усі ці балачки, звісно, проходить ідея «захисту», хоча за нею криється боротьба не так з російською мовою, як із хамством, обрАзами на рівному місці та ін. Ні про який власне захист української мови не йдеться.

Ще 2011 року я написав статтю «Чи потребує захисту українська мова?» (див.: <https://www.facebook.com/groups/771863622990043/permalink/912843372225400?sfns=mo>), в якій намагаюся переконати моїх читачів, що **українська мова не потребує захисту** — вона потребує **поширення і активного вживання**.

Про яке поширення української мови може йтися в принципі, якщо група являє собою **резервацію** україномовних індивідів, які у своєму звуженому середовищі обговорюють проблему, яка не існує не тільки в їхньому середовищі, а й узагалі.

Для того ж, щоб поширювати українську мову й активізувати її вживання членам груп «**дієвого захисту**» треба покинути свої резервації й зайнятися **популяризацією** української мови, організацією **курсів** української мови та іншими ефективними заходами.

Досі ж ми спостерігаємо що? Вимагання від російськомовних з низьким рівнем освіти та/або культури (а це — касири, офіціанти, таксисти, провідники вагонів та ін.) обслуговування українською, на жаль, поширенням (та й захистом) української мови не є. І в принципі бути не може.

«Силою не будеш милою», — каже прислів'я. Звичайно, ви можете примусити того ж офіціанта заговорити до вас українською мовою. А чи думали ви про те, що перед тим, як подати вам тарілку з борщем, він тричі плюне в неї, а потім, ставлячи її перед вами на стіл, вишуканою українською (кращою навіть за вашу) побажає вам «Смачного!»?

Мовне законодавство, яке творять нині у Верховній Раді, значною мірою націлене саме на таке поширення української мови. Була чи й залишається живучою ідея створення навіть «мовної поліції», яка покликана відстежувати й притягати до відповідальності за порушення закону про мову (з таким підходом можна було б притягати до адміністративної відповідальності за порушення правил Правопису).

Наслідком такого «захисту» й поширення української мови на всі сфери життя України може бути лише озлоблення навіть тих НЕукраїномовних, хто не є переконаними ворогами української мови, охоче її вивчили б, якби їм допомогли це зробити.

Ситуативне, несистемне розв'язання мовного питання в Україні не дасть того результату, на який розраховують «захисники» української мови, свідомо чи несвідомо заганяючи її в резервацію. Таке поширення української мови лише шкодить. Не тільки українській мові, а й українському націєтворенню, українському державотворенню — українській справі взагалі.

Ось чому я категорично проти ситуативних, несистемних мовних дій, що їх свідомо чи несвідомо дехто почав уже називати навіть українізацією. Так можна й саму ідею українізації дискредитувати.

Дехто ж намагається ідею українізації скомпрометувати, доводячи її зв'язок з більшовицькою програмою «локалізації» 20-х років минулого століття, яка в Україні була спробою використати бурхливий процес українізації, запущений Центральною Радою, а потім підживлений Гетьманом та Директорією.

У чому переваги **системної українізації** над несистемною, ситуативною, що зводиться до банального поширення української мови, часто навіть через примус?

Системна українізація — це цілий комплекс сутнісних, а не формальних заходів. На перше місце у цих заходах виходить широко-масштабна українознавча освіта й просвіта, а також інформаційно-роз'яснювальна робота.

Це значить, що загальна освіта, а також спеціальна й вища освіта набуває україноцентричного змісту. Із середньої загальноосвітньої школи за цієї умови вийде свідомий своєї ідентичності українець, який вважатиме

українську мову основною мовою свого спілкування, і його не треба буде примушувати до цього.

Масована українознавча просвіта зробить своє діло серед дорослого населення, трансформуючи його свідомість і закладаючи основи україноцентричного світогляду. У свою чергу, це спричинить підвищений попит на курси української мови, і тоді завданням українізаторів буде забезпечення якісного і доступного (бажано безкоштовного) задоволення цього попиту. Знову ж, нікого не треба буде силувати до користування українською.

Україноцентрична система ЗМІ, яку я закликаю створити (див.: <http://www.ukrainainc.net>), забезпечить належний рівень інформаційно-роз'яснювальної роботи, починаючи з цікавих українознавчих публікацій і закінчуючи контрпропагандистськими та спецпропагандистськими публікаціями, які зведуть нанівець намагання Кремля володарювати над мізками громадян України.

Звісно, що і освіта з наукою, і просвіта, і ЗМІ, як і культура та мистецтво, мають запропонувати високоякісні, конкурентоспроможні продукти.

Як тільки освіта й просвіта позбудуться радянських (сиріч московських) традицій і стануть україноцентричними, амросійські й проросійські ЗМІ зникнуть з інформаційного простору України, рівень загальної культури українців стрімко піде вгору, підніметься й рівень національної свідомості та громадянської зрілості/відповідальності усього українського суспільства, і тоді тільки українська мова запанує так, як вам того хочеться уже тепер.

* * *

Для виконання цих завдань і досягнення цієї мети ми й закликаємо вас до випрацювання програми широкомасштабної системної українізації України (<https://www.facebook.com/Ukrainization4Ukraine/>).

Рушійною силою системної українізації ми бачимо не державне, а суспільне, громадське формування — **Рух за українізацію України** (<https://www.facebook.com/groups/771863622990043/?ref=share>). Цей Рух має охопити десятки мільйонів громадян України.

10 квітня 2019 р.

ЗАКОН ПРО МОВУ У КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКИХ РЕАЛІЙ

Не мав я наміру реагувати на ухвалення у Верховній Раді Закону про мову (Рада ухвалила історичний закон про державну мову. Хто був проти | Новинарня — <https://novynarnia.com/2019/04/25/zakon-pro-movu/>). Здавалося б, світла подія, але не радує вона мене...

* * *

Не раз і не два я писав про те, що в Україні практично немає справжньої російської мови.

Ось вам приклад російськомовного укрАїнця, на якому я покажу, наскільки безглуздо наполягати на своїй російськомовності, якщо насправді ти цією мовою не володієш. Деніс Садоха пише:

«ГОВОРЮ, ДУМАЮ, ПИШУ РУССКИМ ЯЗЫКОМ».

Щоб пересвідчитися в безглузді цієї фрази, спробуймо перекласти її українською: «Говорю, думаю, пишу **росіянам** мовою». (Зараз не будемо збиткуватися над автором фрази, яку можна перекласти і так: «Говорю, думаю, пишу **росіянам** язиком».)

У чому ж причина такої нісенітниці? Та в тому, що автор цієї сентенції **думає українською**, а свої думки намагається виразити російськими сло-

вами. Адже навіть малоосвічений носій російської ментальності й російської мови ніколи не скаже: «Говорю, думаю, пишу русским языком». Справжній російський мовець скаже: «Говорю, думаю, пишу НА русском языке».

* * *

Нагадаю, що свого часу я закінчив Московський держуніверситет імені М. Ломоносова, де російської мови мене навчали викладачі на чолі з одним із найкращих знавців російської професором Дітмаром Розенталем.

Уже на ті часи російська мова переживала кризу, і щоб ми засвоювали її в класичному літературному варіанті, нас посилали на вистави в Малий театр — єдиний осередок у тодішньому театральному світі Москви, на сцені якого звучала справжня, класична російська мова.

У мене було більш ніж достатньо можливостей стати російськомовним малоросом. Але в мені перемогла українська — завдяки матері й батькові, дідові й бабі, учителям і навчителям і багато кому й чому іншому (більше тут: <https://www.facebook.com/1059331564099677/posts/1060473443985489?sfns=mo>).

* * *

Багатьом здасться дивним, що я реагую на ухвалення у Верховній Раді Закону про мову у такий спосіб. Тому дозволю собі пояснити і прояснити свою позицію. Звичайно, я вітаю цей Закон, хоч розглядаю його як чергову спробу ситуативного розв'язання проблеми, яка потребує системного вирішення.

Симптоматично, що цей Закон викликає спротив з боку тих, кого він спонукає до розв'язання своїх власних проблем, пов'язаних із неволодінням і небажанням володіти українською мовою.

Деніс Садоха — «мелкая сошка» у цій грі. Нардепи-опоблоківці — «сошки» більшого калібру. Але на берег потужна хвиля народного волевиявлення викинула ще одну ще недавно «сошку», яка упала на суходіл уже як величезна «риба», — новообраного президента Владіміра Зеленського.

Останній також зреагував на ухвалення Закону про мову, і в його реакції уже вчуваються нотки можливого реваншу (див.: <https://www.facebook.com/100007211555008/posts/2234555556794808?sfns=mo>; <https://t.me/zelenskiypub/272>). І це вже вам не лемент російськомовного Садохи із свого екзилу в Польщі (зауважте — не в Росії).

Чи буде мовний ЗеРєванш, гадати не будемо. Але на гвалт, який підняли російськомовні, налякані можливими штрафами «за невживання», звернути увагу треба. Деякі діячі з цілком серйозними резюме сприймають Закон про українську мову як закон про ЗАБОРОНУ російської мови (див., напр.: <https://www.facebook.com/100000464237372/posts/3172856879406422?sfns=mo>). І це — не прикол.

Я не дуже вірю в ефективність цього Закону (ну, як можна вірити, якщо в Україні законів не виконують, а якщо й виконують, то вибірково), але все-таки хочу змоделювати його максимально можливу ефективність. І використаю для цього мій улюблений приклад.

Отже, уявімо собі, що Закон про мову запрацював, і ви прийшли в ресторан, у якому ще вчора принципово говорили «па-русскі» і ваше прохання «обслуговувати українською» дістало відкоша із застосуванням «отборного русского мата» і неперевершеного хамства.

Голод — не тітка, і оце ви знову прийшли в осоружний вам «ресторан». І о, диво! На порозі зустріли вас вишуканою українською, посадили за стіл і принесли вам видрукуване українською ж меню («Боже, коли ж вони встигли надрукувати?!»)... Учорашній хамлюга офіціант — що не слово, то Шевченко з язика злітає.

Ви щасливо роззираєтеся навкруги, і чуєте, як десь із кухні, як з того вчорашнього світу, проривається общепонятний з матюками і хамством. «Да плюнь ти тріжди!!!» — долинає до вас, але ж це вже вас не стосується... За ейфорією ж вам невтямки, що не виключено, що йдеться про плювки у тарілку з борщем саме для вас... Ось офіціант уже й ставить її перед ваші ясні очі, вишуканою українською вливаючи бальзам у ваше вухо: «Смачного!»

* * *

Я свідомий того, що не кожен зрозуміє мій сарказм. У когось він викличе відразу й обурення. Нічого, я перейду.

І ви також перейдете. Перейдете уже сподівану боротьбу за українську мову з про людське око україномовним преЗЕдентом, але з ментально вашим лютим ворогом. І це — нормально. Бо ви повинні пройти і цей шлях.

Ви повинні пройти нові випробування, щоб нарешті до вас дійшло: проблеми українського суспільства не можна розв'язати ситуативними способами, оскільки ці проблеми потребують системних підходів.

Не Законом про мову українців можна зробити українцями, а неукраїнців навчити і привчити до пошанування українців і української культури. Це можна зробити лише через широкомасштабну системну українізацію.

Українізація ж — це не тільки запровадження української мови через закон у способи, доречні для боротьби із злочинцями, але абсолютно неефективні для боротьби із совковою ментальністю, невіглаством та ін.

Українізація — це трансформація, тектонічне зрушення в ментальності, у свідомості українського суспільства в цілому й кожного його члена зокрема.

Таку трансформацію не можна здійснити за допомогою закону про мову. Таку трансформацію можна здійснити за допомогою тривкої українознавчої освіти й просвіти, масованої інформаційно-роз'яснювальної роботи. Через системні зміни в загальній і вищій україноцентричній освіті. Через систему україноцентричних ЗМІ.

У зв'язку з цим мені не подобається, що шановані мною колеги в Україні замість серйозного осмислення проблем вдаються до стьобу (див.: <https://www.facebook.com/100008031159841/posts/2388870191390663?sfns=mo>).

* * *

Якби цим зайнялися від перших років незалежності України, я певен, що не було б того, що проявляється у якомусь там Садосі. Не було б і тих проблем, які заходять на терени України з президентством В. Зеленського.

25 квітня 2019 р.

“Системна українізація — це цілий комплекс сутнісних, а не формальних заходів. На перше місце у цих заходах виходить широкомасштабна українознавча освіта й просвіта, а також інформаційно-роз’яснювальна робота”.

ДОДАТКИ

“Не Законом про мову українців можна зробити українцями, а неукраїнців навчити і привчити до пошанування українців і укра-їнської культури. Це можна зробити лише через широкомасштабну системну українізацію”.

ПРОЕКТ ПРОГРАМИ УКРАЇНІЗАЦІЇ УКРАЇНИ: ЗАПРОШЕННЯ ДО УЧАСТІ

Український Університет розпочинає комплекс практичних заходів, пов'язаних із випрацюванням проекту Національної програми українізації України.

Ці заходи передбачають (але не обмежуються), зокрема:

1. Серію презентацій, круглих столів, наукових і науково-практичних конференцій для обговорення концепції проекту, результатів наукових досліджень, можливих шляхів втілення проекту в життя та ін.

2. Серію наукових студій з історичного досвіду, актуальних проблем і перспектив українізації. За результатами досліджень буде підготовлено наукове обґрунтування проекту у вигляді монографії.

3. Підготовку розгорнутого проекту Національної програми українізації України, який також планується видати окремою книжкою.

4. Підготовку й перепідготовку кадрів науковців, освітян, просвітян, журналістів та інших фахівців, які будуть залучатися до перелічених вище заходів, а також зможуть очолити втілення проекту в життя.

5. Збір і акумулювання коштів на перелічені вище заходи.

Ми сподіваємося, що до нашого коша приєднаються відповідного

профілю інститути НАНУ, підрозділи університетів України, пов'язані з українською тематикою зарубіжні наукові й навчальні центри, а також окремі науковці, викладачі вишів, журналісти, зрештою й усі цікавлені в українізації України й поверненні українського народу до своїх коренів, своїх традицій і своїх звичаїв.

Запрошуємо взяти участь у роботі над нашим проектом!

Ми із вдячністю приймемо готові наукові напрацювання, які тією чи іншою мірою можна використати або врахувати у цьому проекті. Ваше ім'я буде у переліку осіб, причетних до проекту.

На даний час ми розраховуємо виключно на участь волонтерів.

Можливі форми співпраці:

1) участь у тимчасових науково-дослідних колективах і групах експертів;

2) участь у дискусіях за напрацюваннями, винесеними на публічне обговорення;

3) допомога в організації презентацій, круглих столів, конференцій та інших публічних заходів;

4) допомога в організації збору коштів на реалізацію цього проекту (проведення публічних заходів та видавничі витрати);

5) особиста фінансова підтримка проекту у будь-яких розмірах.

Це — проект, який апріорі не може сподіватися на підтримку президента, уряду чи парламенту України та на фінансування з державного бюджету. Принаймні на нинішньому етапі.

Це — проект, який не може опиратися на підтримку олігархів України. По-перше, ми не можемо прийняти кошти від будь-якого олігарха з сумнівною репутацією. По-друге, навряд чи й знайдеться олігарх з високою національною свідомістю й громадянською відповідальністю перед Україною.

Це — нарешті проект, який так само не може розраховувати на гранти США, Канади, ЄС чи будь-яких інших країн, оскільки їм буде потрібен тривалий час, щоб зрозуміти сенс і значення українізації для України, а отже і для двосторонніх та багатосторонніх міжнародних відносин, як і для світу в цілому.

Це — проект, у випрацюванні якого на сьогодні зацікавлене тільки українство, національно свідома й громадянськи активна спільнота в Україні та діаспорі. Отже, це — наш громадський проект, і тільки ми можемо взяти на себе відповідальність і всі витрати, пов'язані з ним.

Ми свідомі того, що Україна перебуває у стані війни й переживає важкий час, а підтримка світового українства зосереджена на вирішення невідкладних проблем.

Проект Національної програми українізації України, здавалося б, не є аж таким нагальним завданням. Але ми сподіваємося, що справжні патріоти України розуміють: процеси українізації лише прискорять розв'язання усіх інших завдань утвердження української державності й розбудови успішної України як суб'єкта сучасної цивілізації.

Думати над національною ідеєю, над стратегією розвитку України треба уже зараз. Інвестуючи наші зусилля й кошти в проект Національної програми українізації України, ми закладаємо тривкий фундамент саме для цього.

Заодно, підтримка цього проекту з боку суспільства в Україні й світової української спільноти засвідчить, наскільки взагалі можливе подолання стереотипу "какаяразніца".

13 жовтня 2016 р.

До уваги зацікавлених фізичних та юридичних осіб
в Україні та діаспорі

Український Університет

формує перший випуск збірника статей і розвідок у рамках проекту

УКРАЇНІЗАЦІЯ УКРАЇНИ:

Історичний досвід, актуальні проблеми й

перспективи випрацювання

Національної програми українізації

Орієнтовна тематика збірника:

Вступ (Передмова)

керівника проекту й титульного редактора збірника.

Розділ 1. Історичний досвід українізації

1.1. Українізація українського суспільства через освітньо-просвітницьку діяльність у ХІХ - на початку ХХ ст.

- 1.2. Українізація 20-х років ХХ ст.
- 1.3. Українізаційні процеси 30-х - 50-х років ХХ ст.
- 1.4. Рух шістдесятників як відродження процесу українізації
- 1.5. Спротив процесам русифікації 70-х - 80-х років
- 1.6. Питання українізації в незалежній Україні
- 1.7. Українські діячі, які зробили великий внесок в українізацію України

Розділ 2. Актуальні проблеми українізації України

- 2.1. Конституційні засади можливостей українізації України
- 2.2. Законодавча база українізації України: що є, а що треба напрацювати
- 2.3. Політична еліта й політичні партії та питання українізації
- 2.4. Держава (гілки влади) й проблеми українізації
- 2.5. Освіта й наука та проблеми українізації
- 2.6. Журналістика і ЗМІ та проблеми українізації
- 2.7. Стан суспільства (громадська думка) й проблеми українізації

Розділ 3. Ідея Національної програми українізації України

- 3.1. Соціально-політичні підстави для випрацювання проекту програми
- 3.2. Провідна роль наукових і освітніх установ і організацій
- 3.3. Загальноосвітня школа в проекті українізації
- 3.4. Просвітні організації в проекті українізації
- 3.5. Журналістика і ЗМІ в проекті українізації
- 3.6. Громадські активісти в проекті українізації
- 3.7. Проблеми участі держави у випрацюванні проекту українізації

Висновки (Заключна частина)

також будуть написані керівником проекту й титульним редактором збірника.

До участі у збірнику запрошуються науковці, викладачі вишів, докторанти, аспіранти, журналісти, публіцисти, політики й урядовці як України, так і української діаспори.

Кількість і обсяг статей і розвідок від одного автора не обмежені.

Вимоги до статей і розвідок:

1. Тематика статей і розвідок має відповідати орієнтовному перелікові, поданому вище.
2. Статті й розвідки мають бути написані спеціально до цього збірника.
3. Науковий апарат (перелік джерел, посилання, примітки тощо) має відповідати міжнародним стандартам.
4. Тексти мають бути переслані у вордівському (.doc / .docx) форматі на адресу: ukrainianuniversity@gmail.com.
5. Ілюстраційні матеріали (фото, малюнки, карти, графіки, схеми тощо) мають бути збережені у форматі .jpg й переслані як додатки до тексту на ту ж електронну пошту.
6. Резюме англійською мовою обсягом 0.5 сторінки подається наприкінці статті.
7. Відомості про автора та контактна інформація подаються після резюме. Фото автора (портрет) надсилається як додаток у форматі .jpg.
8. Участь у збірнику не передбачає фінансової участі авторів статей, за винятком придбання бажаної кількості примірників після публікації збірника.

Часові обмежень на участь у збірнику із обраної теми чи обраних тем просимо надіслати до завершення формування збірника.

Збірник буде випущено у паперовому та електронному форматах і розіслано в бібліотеки, університети та зацікавлені установи й організації.

Проф. Д-р Володимир Іваненко,
Керівник і титульний редактор проекту

Ел.пошта: ukrainianuniversity@gmail.com

SMS/Phone: 1-202-246-2646

8 вересня 2019 р.

* * *

ПІДТРИМАЙТЕ ЦЕЙ ПРОЕКТ!

ДУЖЕ ПРОСТО ЗРОБИТИ ВНЕСОК ДО УКРАЇНСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ!

Якщо ви бажаєте зробити пожертву на користь Українського Університету, будь ласка, перейдіть за поданим нижче посиланням, щоб зробити свій внесок. Дякуємо! [<http://paypal.me/UkrainianUniversity>]

SUPPORT THIS PROJECT!

IT IS EASY NOW TO CONTRIBUTE TO UKRAINIAN UNIVERSITY!

If you want to donate to Ukrainian University, please, use the link below to make your contribution. Thank you! [<http://paypal.me/UkrainianUniversity>]

**“Українізація —
основа і запорука
україноцентризму”.**

Збірка вміщує статті й нотатки, присвячені ідеї українізації України як факту і фактору піднесення рівня національної свідомості й громадянської зрілості українського суспільства, а відтак системних змін, метою яких має стати заміна авторитарно-тоталітарного радянського суспільного устрою й адміністративно-командного способу урядування новим суспільним ладом та способом урядування, заснованих на українських національних традиціях і звичаях.

“The transformation of society begins with the transformation of consciousness”

The collection contains articles and notes on the idea of Ukrainization of Ukraine as a fact and a factor of bringing up level of national consciousness and civil maturity of Ukrainian society, and hence systemic changes, aimed at replacing the authoritarian- totalitarian Soviet social order and the administrative-command mode of governing by a new social system and the way of governing based on Ukrainian national traditions and customs.

Проф. Др. Володимир ІВАНЕНКО — учений, журналіст і публіцист, співзасновник і президент Українського Університету, Міжнародної Фундації Лідерства та корпорації “Україна” (Вашингтон, США). Коло інтересів: українознавство та американознавство, журналістикознавство, літературознавство, перекладознавство, культурологія та ін. Автор понад 500 наукових і кількох тисяч журналістських, літературно-критичних, публіцистичних інших публікацій українською, російською, англійською, польською та болгарською мовами.